

Aurel Cosma jr.

MITOLOGIA ROMÂNĂ

Cosmogonia. Originea omenirii.
Lumea spiritelor

COLECȚIA
MYTHOS

Elaborându-și lucrarea într-o perioadă când toate forțele intelectuale ale țării – L. Blaga, C. Brăiloiu, Oct. Buhociu, D. Caracostea, Petru Caraman, G. Călinescu, I. C. Chițimia, Nichifor Crainic, Ov. Densusianu, I. Diaconu, N. Dunăre, Mircea Eliade, Artur Gorovei, D. Gusti, Traian Herseni, N. Iorga, Simion Mehedinți, I. Mușlea, C. Noica, Tudor Pamfile, Ovidiu Papadima, Gh. Pavelescu, M. Sadoveanu, H. H. Stahl, Romulus Vulcănescu, etc. etc – încercau să pună în evidență, îndeosebi prin arhai-tatea și frumusețea creațiilor noastre populare, unicitatea fenomenului românesc, Aurel Cosma extrăgea din formele concrete de întrupare ale cosmogoniei noastre nenumărate diferențe specifice, atât față de *Biblie*, pe de o parte, cât și de restul mitologiilor lumii, pe de altă parte.

I. OPRÎȘAN

Aurel Cosma jr.

MITOLOGIA ROMÂNĂ

Cosmogonia. Originea omenirii.

Lumea spiritelor

Coperta de I. OPRIȘAN

Coperta I: *Crearea animalelor și păsărilor.* Frescă din pronaosul mănăstirii Sucevița. Apud Virgil Vătășianu, *La peintures murales du Nord de la Moldavie*, București, 1974. Să se observe că în locul lui Dumnezeu, pictorul anonim l-a reprezentat pe Iisus Hristos.

Coperta IV: *Adam și Eva (Pomul raiului),* icoană pe sticlă (Nicula), sec. XVIII-XIX. Apud Cornel Irimia – Marcel Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, 1968.

Clapa I: *Adam arând.* Frescă de pe fațada de nord a mănăstirii Voroneț. Apud Maria Musicescu – Sorin Ulea, *Voroneț*, 1969.

Clapa IV: *Moartea omului drept.* Frescă de pe fațada apuseană a mănăstirii Voroneț (Detaliu). Apud vol. *Le saint monastere de Voroneț*, prezentări: maica Elena Simionovici și Elvira Sorohan, traducere din română: Crina Ileana Coșoveanu, prezentare grafică: Doina Dumitrescu, 1998.

Editura VESTALA
ISBN 978-973-120-085-9

© Toate drepturile pentru această ediție sunt rezervate
Editurii VESTALA

Aurel Cosma jr.

MITOLOGIA ROMÂNĂ

Cosmogonia. Originea omenirii. Lumea spiritelor

Ediție îngrijită și prefată de
I. OPRIȘAN

Editura VESTALA

București – 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COSMA, AUREL

**Mitologia română : cosmogonia, lumea spiritelor,
originea omenirii / Aurel Cosma ; ed. îngrijită și pref. de
I. Opreșan. - Ed. a 2-a, rev. - București : Vestala, 2015
Bibliogr.**

ISBN 978-973-120-085-9

I. Opreșan, Ionel (ed. ; pref.)

398.22(498)

O mitologie română uitată

Aurel Cosma jr. nu este nici „printre primii” – după cum s-a spus – nici printre ultimii care au scris despre mitologia poporului român.

E singulară la el doar abordarea aparent accidentală – într-o activitate îndelungată literară și nu numai – a acestui aspect al spiritualității naționale.

Deși, după cât rezultă din „Cuvântul înainte” la vol. *Mythologie Roumaine* (1942), el intenționa să elaboreze și un al doilea volum în care urma să dea o sinteză a „mitologiei cerești”: „Dans le second volume je donnerai une synthèse de la mythologie céleste, c'est à dire, de toutes les croyances relatives à la création du ciel et aux phénomènes atmosphériques, et je présenterai en même temps des principes d'astrologie populaire roumaine, comprenant surtout des légendes sur le soleil, la lune et les étoiles. Je chercherai à mettre en évidence les parties intéressantes et originales de la mythologie des astres, et celles des croyances sur le climat et le temps. Dans le cadre de cet examen des mythes concernant le ciel, je traiterai aussi des phénomènes atmosphériques, plus particulièrement du vent, des nuages, de la pluie, des éclairs, du tonnerre et de l'arc-en-ciel, exposant les diverses personnifications ou incarnations mythologiques conçues par le peuple roumain.”

Practic, el își publică – nu știm când a început cercetarea și elaborarea – lucrarea în 1940 și după aceea, doar o transpune în franceză *Mythologie Roumaine* (1942) și o împarte (după apariția textului integral în vol. *Studii de folclor românesc*, 1942) în trei

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31,
sector 5, București, ROMANIA

fedprint
tipografie

Tel.: 411.00.55; 411.47.76 office@fedprint.ro

structuri posibile: *Cosmogonia poporului român* (1942), *Lumea spiritelor. Din credințele poporului român* (1943) și *Originea omenirii. Legende și mituri* (1943).

Cu toate că cel de al doilea volum (dintre cele apărute) ar putea lăsa impresia de abordare mai largă a mitologiei, în realitate autorul se oprește doar la momentul inițial, cosmogonic, al creației universului, la înfăptuirile primordiale ale divinității sau divinităților: Dumnezeu/Satana.

Poate că aceasta și este trăsătura principală a lucrării lui Aurel Cosma, faptul că din întregul credințelor mitologice înfățișează – evident într-o perspectivă personală – doar creațiile esențiale de la începutul începuturilor.

Alegerea nu este întâmplătoare.

Deși fiecare sferă a folclorului – și la o adică aproape fiecare text popular – conține într-un grad mai mare sau mai mic un ce special național, *Cosmogonia*, ca viziune de ansamblu asupra originii vieții și universului, concentrează maximum de trăsături particulare ale energiilor spirituale și sufletești ale unui popor.

Or, Aurel Cosma jr. tocmai asta își propunea să releve prin incursiunile sale folclorice.

Elaborându-și lucrarea într-o perioadă când toate forțele intelectuale ale țării – L. Blaga, C. Brăiloiu, Oct. Buhociu, D. Caracostea, Petru Caraman, G. Călinescu, I. C. Chițimia, Nichifor Crainic, Ov. Densusianu, I. Diaconu, N. Dunăre, Mircea Eliade, Artur Gorovei, D. Gusti, Traian Herseni, N. Iorga, Simion Mehedinți, I. Mușlea, C. Noica, Tudor Pamfile, Ovidiu Papadima, Gh. Pavelescu, M. Sadoveanu, H. H. Stahl, Romulus Vulcănescu, etc.etc – încercau să pună în evidență, îndeosebi prin arhăitatea și frumusețea creațiilor noastre populare, unicitatea fenomenului românesc, Aurel Cosma extrăgea din formele concrete de întrupare a cosmogoniei noastre nenumărate diferențe specifice, atât față de *Biblie*, pe de o parte, cât și de restul mitologiilor lumii, pe de altă parte.

Cauzele singularității mitologiei române între celelalte, le întrevedea autorul în vechimea ei multimilenară, venind de la daci și de la autohtonii anteriori, protoistorici. „Datinile și miturile românești, prin aspectul lor unitar – [în tot spațiul național] – ne arată în mod evident că vechimea lor se confundă cu trecutul etnic, care se pierde în adâncimea existenței noastre de două ori milenară și în profunzimea unor tradiții de peste patru mii de ani pe acest pământ al României de azi.“ „Mitologia română poartă pecetea creației colective și este rezultatul fuziunii formelor etnice cu cele transmise din perioade protoistorice.“ Sau: „Prima caracteristică a acestor legende este că ele formează produsul empiric al spiritului de observație atât de dezvoltat la țaranul român. Toate se încadrează în legile naturii și țin cont de fenomenele atmosferice. Ele n-au fost făcute de un om priceput și apoi difuzate, ca multe mituri din antichitate sau de la diferite popoare, ci au fost compuse pe nesimțite sau de la om la om, prin concursul colectiv al tuturor.“

Pe lângă vechime, Aurel Cosma atribuia mitologiei noastre o origine autentic populară, născută dintr-un consens colectiv, net deosebită de mitologiile clasice și de cele mai multe străine, „create de autori cunoscuți ori anonimi“, care „le-au răspândit apoi ca niște produse de factură folclorică.“

„Foarte rar – afirma el – întâlnim legende care să fie autentice manifestări ale comunității de gândire, de imaginație sau de judecată“ ale popoarelor străine.

Chiar în cazul *Bibliei*, ale cărei învățături ni le-am însușit o dată cu creștinismul direct prin apostoli, el întrevedea, „formule noi“, cu „conținut de religie creștină altoite pe vechea structură a credințelor păgâne.“

Spre a nu mai vorbi de „completarea golurilor imperceptibile și inexplicabile“ ale legendelor biblice de către poporul român, cu „fecunda sa imaginație“, ori de câte ori „setea lui de a pătrunde

în misterul lucrurilor nu găsea suficientă lămurire“; completări sau dezvoltări care contrazic nu o dată textele *Scripturii*.

Semnificativă în acest sens i se părea tenta dualistă a mitologiei române – incompatibilă cu însăși religia creștină, monoteistă, ce s-ar datora – după unele opinii – influențelor iraniene ale mazdeismului, prin care principiul binelui (Dumnezeu) ar fi fost secondat în tot ce face de principiul răului (Satana). Ceea ce unul construia, celălalt vroia să năruie.

Însă, după ce autorul pare a împărtăși într-o oarecare măsură, în primele două capitole, ideea înrâuririi viziunii mitologice a poporului român de către „mazdeismului iranian“, el ține să se detașeze clar de folcloriștii anteriori, conchizând, la sfârșitul capitolului III: „Greșit se susținea de unii cercetători folcloriști că ele [miturile românești] ar fi reminiscențele produselor literaturii bogomilice, fiindcă originea lor este mult mai veche [«de două ori milenară» afirma în alt loc]. Confuzia provenea din faptul că unele popoare vecine aveau legende cu teme similare, iar bogomilismul nu făcea decât să le reînvioreze și să le răspândească. Un examen aprofundat al evoluției mitologice ar putea aduce dovezi interesante și originale despre valoarea etnică și tradițională a miturilor românești.“

Însă cooperarea celor două principii e un ce de la sine înțeles, în logica gândirii firești de oriunde și de oricând, căci binele nu poate exista nicăieri ca atare decât în antiteză cu răul, care, de asemenea, nu poate fi închipuit fără elementul de opoziție.

Biblia însăși conține perechea opozitorie, dar, e drept, nu în scenariul creației primordiale, în care Dumnezeu e singura autoritate care plănuiește Universul și componentele lui, constatând după fiecare etapă că „e bine.“

Înclinăm să credem – dincolo de orice supoziții anterioare – că „dualismul“ a existat de la început în mitologia antecesorilor

noștri, fiind profund încetățenită în perechea „fârtate/nefârtate“, preluată de Blaga din creația populară.

Caracterul specific al mitologiei române nu numai că e punctat pe parcursul întregii lucrări, dar e insistent subliniat. Nu atât din dorința personală a autorului de a o individualiza cu orice preț, ci ca urmare firească a înseși substanței legendelor mitologice analizate.

Faptul îi apărea lui Aurel Cosma jr. cu atât mai evident, cu cât el nu se limitase la parcurgerea imensei bibliografii pe care o indica, ci întreprinsese și personal numeroase cercetări în diverse zone ale țării, tocmai spre a se elucida asupra unor sensuri mai puțin relevate de culegerile anterioare.¹

Din multe exemple ce ar putea fi invocate, amintim câteva de-a dreptul revelatorii, în măsură a individualiza net mitologia poporului român în comparație cu restul viziunilor mitologice ale celorlalte colectivități umane.

În primul rând, țaranul nostru nu concepea crearea lumii din nimic, precum *Biblia*. Plutind pe apele oceanului primordial, Dumnezeu sau divinitățile mai vechi, din care se presupune – în unele zone ale țării – că ar proveni (cea dintâi divinitate atotputernică fiind Sabaot) ar fi avut nevoie de o „sămânță de pământ“; în care sens îl trimite pe Diavol, cu care ar fi colindat peste pustiul apelor – uneori acestea ar fi stat sub adâncurile nesfârșite – să aducă din afunduri, în numele său, o zare de lut.

Întrucât Potrivnicul nu ține seama de condiționarea impusă de Dumnezeu, pământul i se irosește printre degete și nu rămâne decât la a treia încercare – când se hotărăște să spună că nu în

1. „Après d'innombrables investigations et enquêtes folkloristiques effectuées, de nombreuses années d'affilée, dans diverses régions de la Roumanie – scria el în *Avant-propos-ul* la vol. *Mythologie Roumaine* (1942) – j'ai pu recueillir et sélectionner un riche matériel de croyances et de mythes populaires, dont j'ai tiré ensuite un série de formules et principes de mythologie Roumaine“ (p.5). Ce păcat că materialul adunat nu a fost salvat nicăieri!

numele său îl aduce – o fărâmbă, din care Dumnezeu făcu „o scoarță de pământ suficientă ca să se poată odihni pe ea două ființe“, un soi de insulă plată.

Acum intervine poate originalitatea cea mai profundă a mitologiei românești din toate izvoarele similare universale.

Dorind să-l răpună cu orice preț pe Dumnezeu, spre a rămâne el singur stăpân pe pământ, Diavolul îl împinge pe Dumnezeu, spre a-l arunca în timpul somnului înspre răsărit. Dar pe măsură ce-l purta în acel sens, pământul se lătea sub ei, pentru ca fapta Diavolului să nu se întâmple. Îl împinge apoi spre apus, spre miazănoapte și miazăzi, însă pământul crește, în forma unei imense cruci, de care Sarsailă se înspăimântă și fuge.

Se va spune că e o influență creștină. Posibil. Dar crucea e unul dintre cele mai vechi simboluri ale lumii și creștinismul însuși a preluat-o spre a putea sugera prin ea dominarea întregului univers.

Originalitatea mitologiei noastre nu se rezumă însă numai la cele de mai sus.

Pământul plat nu poate încăpea peste apele oricât de mari ale oceanului primordial și Dumnezeu nu are nici o soluție, până când nu-l ispitește, prin intermediul albinei, pe arici, la sugestiile căruia ar fi înălțat munții și ar fi adâncit văile.

De asemenea, pentru a da drumul izvoarelor, el cere ajutorul păsărilor, binecuvântându-le pe cele care îl ajută și pedepsind pe cele care refuză să-i sară în ajutor.

La acestea se adaugă pluralitatea cerurilor și a pământurilor în suprapuneri succesive, ca în basme, de la înălțimile azurii ale împărăției dumnezeiești – la întunecimile tărâmului diavolesc.

Singular e și motivul Apei Sâmbetei, ce ar înconjura de trei ori marginile pământului, despărțind lumea aceasta de cealaltă, și coborând până la iad, din care cauză ar fi continuu fierbinte și ar clocoti, încălzită de focul iadului. În zadar curg toate râurile pământului, căci „nu reușesc s-o tempereze“. Către ea duc apele

curgătoare sufletele morților. „De aceea – conchidea autorul, invocând o credință bucovineană – și astăzi se mai întâlnesc țărani care, atunci când beau apă, își fac mai întâi cruce, apoi aruncă puțin din ea, ca să nu înghită eventual și sufletele unor păcătoși.“

Nemaiîntâlnită altundeva ar fi și „straja îngerească“, de la furcile pământului – pe care s-ar susține pământul – alcătuită, fie din șapte îngeri, fie din patru serafimi cu săbii de foc, pe care i-ar fi pus Dumnezeu pentru ca Diavolul și acoliții lui să nu-i înece pe oameni cu pământ cu tot. „Straja îngerilor – releva Aurel Cosma jr. – este o creație originală a imaginației românești, căci o idee identică nu găsim în nici o mitologie străină sau antică – Și alte popoare cunoșteau straja de la coloanele cerești ori de la arborul cosmic, dar ea nu era îndeplinită de ființe divine ori de îngeri, ci de monștri sau mai cu seamă de un șarpe demonic, care ne reamintește gestul de pândire al șarpelui de la arborele din Paradis.“

De fapt, straja celestă a înlocuit, în perioada creștinismului, ființele monstruoase păgâne din legende mai vechi, care ar roade stâlpii de susținere ai Terrei, respectiv pe scorpie, pe zgripturoaică, pe Iuda, diavolul, sau pe cei patru pești giganti.

Interesante ni se par, de asemenea, considerațiile autorului privitoare la însușirile de ființă vie ale pământului, care și-ar avea „viața sa proprie, ca orice altă ființă cu toate manifestările și consecințele unui astfel de existențe animate“.

Un cult al pământului există, cum bine releva Aurel Cosma, și la alte multe popoare, „dar puține sunt acelea [religiile și mitologiile] care conțin elemente despre viața și felul cum funcționează [se manifestă] pământul. În acest domeniu, credințele poporului român aduc contribuții și lămuriri originale.“

E invocată, de pildă, „groaza“ de care s-ar fi cutremurat „Pământul, auzind că are obligația de a hrăni toate vietățile care trăiesc pe el“, „iar pe fața lui netedă se iviră erupții și

încrețiri de spaimă, în forma munților și dealurilor“. El refuză să-l hrănească mai cu seamă pe om, pentru că dacă i-ar da toate, fără să muncească, acesta nu se va mai îngriji de el.

Din exemplele citate și din altele, autorul conchide că „poporul îi atribuie pământului însușiri de viață și simțiri. El trăiește având inimă și sânge... centrul său ar ține loc de inimă, iar apele curgătoare ar fi ca un sânge dătător de viață, ce străbate trupul ființei sale.... Ca orice ființă ce muncește, și pământul are drept la odihnă. Ora lui de repaus este amiazul, când nimeni nu are voie să se atingă de el, să-l sape, să-l frământa sau să-i culeagă roadele.“

În perspectiva acestei adorații nu-i permis să fie scuipat, să se dea cu piciorul în el, să fie înjurat sau să-l chinuie. De aceea olarul, care îl arde „își va primi pedeapsa la judecata din urmă“, iar cel care își construiește o casă, trebuie să-i închine jertfe, în alimente, animale vii și chiar oameni.

Spre a nu mai înșira și alte exemple despre originalitatea viziunii mitologice românești din multele evidențiate de Aurel Cosma jr., ne oprim la sfârșitul lumii.

În genere se cunosc semnele prevestitoare, episoadele degradării morale a lumii către sfârșitul existenței ei. E cunoscută întronarea stăpânirii demonice timp de 30 de ani, se știe de bătălia finală, în care un împărat (în unele variante uriașul împărat Constantin) biruie pe toți ceilalți împărați și încearcă să creeze o nouă lume, după cum ne sunt familiare luptele sfinților cu Diavolul, care-i ucide, iar din sângele lor se aprinde și arde pământul.

Mai puțin se știe de readucerea pe lume a blajinilor, prin răsturnarea pământului cu susul în jos și scoaterea lor din afunduri la suprafață și mai ales de împăcarea dintre Dumnezeu și Dracul și retragerea lor pe Lună. „La terminarea tragediei mondiale – notează autorul, preluând informația după Tudor Pamfile, *Sfârșitul lumii* – Dumnezeu și Diavolul își vor împărți

între ei sufletele oamenilor, apoi se vor urca în Lună, pe care anume o creaseră după chipul și asemănarea Pământului, ca să le servească drept loc de retragere în urma distrugerii complete a lumii.“

Sinteza mitologică publicată de Aurel Cosma jr. inserează în paginile ei – o dată cu informațiile extrase din tradiții și legende – și multă poezie, care a și fost percepută ca atare de unii poeți, precum Lucian Blaga, de pildă. A se vedea motivul mitic al pământului, inițial străveziu, prefăcut de Dumnezeu în negru „ca să acopere urmele primului omor“. Sau al curcubeului ca semn divin, și mai ales al izvodirii primului om, Adam, ca operă supremă de artă a Dumnezeirii: „Atunci se hotărî Dumnezeu să-l zidească pe om. Făcu scheletul de oase din piatră și corpul din carne și lut, apoi îi dădu suflet din duhul sfânt, iar gând și minte din iuțeala sau istețimea îngerilor. Ochii omului îi compuse din mare, auzul din vânt și frumusețile trupului din soare. În unele regiune se mai adaugă și alte părți constitutive ale ființei omenești, cum ar fi sângele făcut din rouă, suflarea din vânt, puterea din Sfânta Treime, iar cugetul din nourii unde sălășluiesc îngerii. După alte orații de nuntă [menite a proslăvi prin om perfecțiunea divină] sângele l-a făcut din mare, ochii din soare, fața din floare, sprâncenele din stele, iar duhul din măririle sale.“

Mai interesante, însă, ni se par sugestiile pe care comentariile sau textele autorului ni le oferă spre a înțelege mai bine atât mitologia avută la îndemână, cât mai ales mitologia arhaică din care provine.

Unele deschideri au fost formulate chiar de autor. Deși, în cadrul relatărilor despre izvodirea lui Adam de către Dumnezeu, Aurel Cosma jr. nu indică în nici un fel dimensiunile primului om, lăsând impresia – care rezultă și din „iertăciunile“ (orațiile) de nuntă – că ar fi vorba de un stat de om normal, ulterior, în capitolul *Legende despre Adam*, el arată, pe baza textelor din

Tudor Pamfile, *Povestea lumii de demult*, că, de fapt, „moș Adam“ era un uriaș. „El era o ființă de statură gigantică, iar capul lui care rămase pe pământ după moartea sa, n-a ajuns să fie putrezit nici până la venirea lui Hristos, atât de mare și de rezistent era.“

Despre capul lui Adam poporul român cunoaște numeroase legende. El avea proporții așa de colosale, încât împăratul Alexandru Macedon, când a dat peste el, în drumul cuceririlor sale, s-a înspăimântat și a pus o mie de ostași ca să care la pietre pentru a-i acoperi craniul. Abia după trei zile de străduințe și de cărături de piatră au reușit să-l acopere, ca să nu se îngrozească de mărimea lui oastea împăratului.“

Pe cale de consecință se poate deduce că și Eva și toți copiii lor erau uriași, că, în fond, uriașii despre care se spune că ar fi populat cândva lumea erau descendenți direcți sau urmași ai primei familii.

Iar atunci când Dumnezeu a hotărât să distrugă lumea prin potop pentru că se supăraseră pe uriași – a se vedea uriașul care îl înfruntă pe Dumnezeu ținându-se de torțile cerului, urcat cu picioarele pe câte un vârf de munte –, pe uriași vroia să-i piardă.

Întrebarea este dacă Noe aparținea tot lumii uriașilor sau făcea parte din lumea nouă, care începuse să-i înlocuiască pe cei dintâi?

Lumea aceea a uriașilor aduce, prin povestirile mitologice, aminte probabil de un strat protoistoric, care a fost preluat chiar de creștinism cu un nimb legendar.

Din timpuri încă și mai vechi pare a veni credința că, în momentul săvârșirii păcatului – a mâncării din pomul oprit – „corpurile lor [ale lui Adam și al Evei] deveniră goale, deoarece „coaja de solzi cu care erau acoperiți de la facere, s-a desprins de pe ei și a căzut, rămânând-le doar unghiile de la degete, salvate de Diavol.“

Nu știm de unde a luat Aurel Cosma informația ca atare în formularea citată – în Tudor Pamfile e o expresie populară mai plastică: „Cum mănă din pomul acela se dejghiocă unghia de pe ei și rămase în peile goale“ – dar ea ne trimite clar la o lume reptilică, anterioară evului uman.

Către acea perioadă – dinozaurică – ne duc și legendele bucovinene în virtutea cărora șarpele ar fi avut înainte de acest păcat „picioare și aripi, zburând în jurul tronului dumnezeiesc alături de celelalte păsări preferate“.

Spre a nu mai vorbi de credința că șarpele ar reprezenta înțelepciunea ultimă, cea mai înaltă de pe pământ.

Desigur, nu se pot urma pas cu pas, într-o prezentare oricât de extinsă, toate sugestiile pe care lucrarea așa de densă a lui Aurel Cosma jr. ni le oferă.

Ea trebuie citită și judecată cu atenție, întrucât pune în circulație, pe lângă interpretări ale autorului plauzibile – ca de pildă reconsiderarea vechilor manuscrise care n-ar fi izvoade ale legendelor existente în folclor, ci prime culegeri ale acestora – numeroase informații noi, culese direct de la transmitătorii tradițiilor străvechi.

În perspectiva interesului trezit de lucrarea rămasă de la Aurel Cosma, nu putem decât regreta, încă o dată, că autorul n-a mai completat-o cu vol. II și mai ales că întreg materialul înregistrat în timpul anchetelor personale nu a mai ajuns până la noi.

I.OPRIȘAN

Notă asupra ediției

Considerațiile dr. Aurel Cosma jr. au fost publicate inițial în ziarul *Dacia* din Timișoara, însoțite de următoarea înștiințare-recomandare, reprodusă și în vol. din 1942, *Studii de folklor românesc*: „*Cercetarea d[omnu]lui Cosma*. Începând cu numărul nostru de azi publicăm o serie de articole semnate de d[omnu]l Aurel Cosma, vicepreședintele «Astrei Bănățene», care conțin rezultatul numeroaselor sale cercetări și studii de folklor din domeniul mitologiei românești. Sunt concretizate în mai multe capitole toate creațiile legendare și mitologice ale poporului nostru, iar diversele credințe populare despre lume sunt judicios încadrate în structura concepțiilor de mitologie străină, arătându-se în același timp cât de interesantă și de originală este contribuția spiritului și tradiției românești în această direcție. Articolele d[omnu]lui Aurel Cosma despre cosmogonia mitologică a poporului nostru sunt cu atât mai prețioase, cu cât ele pot fi considerate ca cele dintâi studii de folklor mitologic românesc. Ziarul *Dacia* din Timișoara, nr. 158, din 18 iulie 1940.“

Dăm trimiterile bibliografice exacte, cu titlurile primare ale celor 26 de episoade ale serialului *Studii de folklor mitologic românesc*: I. *Studii de folklor mitologic românesc. Introducere*, *Dacia*, II, nr.158, 18 iulie 1940, p. 2; II. *Misterul precosmic în miturile românești*, *Dacia*, II, nr. 159, 19 iulie 1940, p.2; III. *Dualismul cosmogonic în miturile românești*, *Dacia*, II, nr.160, 20 iulie 1940, p. 2; IV. *Crearea Pământului*, *Dacia*, II, nr.161, 21 iulie 1940, p. 2, V. *Apele Pământului*, *Dacia*, II, nr.162, 24

iulie 1940, p.2-3; VI. *Legende și credințele despre întinderea pământului*, *Dacia*, II, nr.163, 25 iulie 1940, p.2; VII. *Blajinii sau ființele din lumea subterană*, *Dacia*, II, nr.164, 26 iulie 1940, p.2; VIII. *Temelia și arhitectura cosmică în miturile poporului nostru*, *Dacia*, II, nr.165, 27 iulie 1940, p.2; IX. *Mitologia orogenică a poporului român*, *Dacia*, II, nr.166, 28 iulie 1940, p.2; X. *Legende despre crearea munților*, *Dacia*, II, nr.168, 31 iulie 1940, p.2; XI. *Concepții despre viața și funcționarea Pământului*, *Dacia*, II, nr.169, 1 august 1940, p.2; XII. *Cultul Pământului în mitologia românească*, *Dacia*, II, nr.171, 3 august 1940, p.2; XIII. *Sfârșitul lumii*, *Dacia*, II, nr.172, 4 august 1940, p.2; XIV. *Cutremurele de pământ*, *Dacia*, II, nr.173, 5 august 1940, p.2; XV. *Cum se va produce distrugerea lumii*, *Dacia*, II, nr.174, 7 august 1940, p.2; XVI. *Mituri despre originea omenească*, *Dacia*, II, nr.175, 8 august 1940, p. 2; XVII. *Originea dualistă după legende antropogenice*, *Dacia*, II, nr.176, 9 august, p.2; XVIII. *Cea dintâi familie*, *Dacia*, II, nr.178, 11 august 1940, p.2; XIX. *Legende despre Adam*, *Dacia*, II, nr.185, 21 august 1940, p.2; XX. *Prima moarte omenească*, *Dacia*, II, nr.186, 22 august 1940, p.2; XXI. *Primele vase omenești*, *Dacia*, II, nr.186, 22 august 1940, p.2; XXII. *Alte vase din primele timpuri ale omenirii*, *Dacia*, II, nr.189, 25 august 1940, p.2; XXIII. *Credințe și mituri despre puterile și acțiunile demonice*, *Dacia*, II, nr.191, 28 august 1940, p.2-3; XXIV. *Concepțiile poporului nostru despre făurirea destinului omenesc*, *Dacia*, II, nr.193, 30 august 1940, p.2-3; XXV. *Îngerul păzitor în miturile și credințele poporului român*, *Dacia*, II, nr.194, 31 august 1940, p.2.

Într-o formă aproape identică, textul propriu-zis al lucrării a fost publicat integral în vol. *Studii de folclor românesc*, Tipografia ziarului „Universal”, Strada Brezoianu, 23-25, București, 1942, 146 p., cu mențiunea: „În acest volum sunt adunate o serie de studii și de articole apărute sub formă de

foileton în ziarul *Dacia*, de la Timișoara, în cursul lunilor iulie și august 1946. Ele au fost completate aici cu alte capitole, care n-au mai putut fi publicate atunci din cauza evenimentelor din Ardeal“.

„Completările“ la care se face aluzie sunt cele din capitolele XXVI-XXX, incluse direct în volum, fără a mai fi fost publicate în ziar.

Întrucât schimbarea textului apărut în ziar privește îndeosebi denumirea capitolelor și a subcapitolelor, reproducem și aici, spre comparare, „tabla de materie“ a volumului luat ca text de bază:

„I. Folklorul mitologic românesc

II. Misterul precosmic în miturile românești

Originalitatea concepțiilor noastre populare. — Creatorii lumii. — Credința despre nașterea lui Dumnezeu. — Rolul Diavolului.

III. Dualismul cosmogonic în miturile românești

IV. Crearea pământului

Când și din ce s-a făcut pământul. — Cum s-a zidit lumea. — Separarea uscatului de apă. — Pământul plutitor.

V. Apele pământului

Apele de la marginea pământului. — Săparea izvoarelor. — Povestea gaiței și a bufniței. — Cum s-a găsit apa de băut. — Diverse credințe populare. — Cum s-a făcut marea.

VI. Legende și credințe despre întinderea pământului

Pământul este un cerc de luat care plutește pe mările universului. — Centrul, orizontul și fundul pământului. — Straja îngerească de la marginile lui.

VII. Blajinii sau ființele din lumea subterană

Originea și fizionomia Blajinilor. — Legătura dintre oameni și Blajini. Paștile Blajinilor.

VIII. Temelia și arhitectura cosmică în miturile poporului nostru.

Pe ce se reazimă lumea. – Stâlpii sau furcile pământului. – Peștii care proptesc suprafața solului plutitor. – Alte animale sau lucruri pe care se sprijină lumea.

IX. Mitologia orogenică a poporului român

X. Legende despre crearea munților

Diverse mituri. – Rolul albinei și al ariciului. – Ridicarea munților de către îngeri. – Formarea lor în urma potopului. – Coaja și culoarea Pământului.

XI. Concepții despre viața și funcționarea Pământului

Poporul nostru crede că Pământul este viu și trăiește, că el simte și muncește ca orice ființă care are viață. – Originalitatea acestor credințe și mituri.

XII. Cultul Pământului în mitologia românească

XIII. Sfârșitul lumii

Răutatea oamenilor pregăte[ște]¹ prăbușirea mondială. – Semnele prevestitoare ale cataclismului. – Potopul. – Legende despre corabia lui Noe.

XIV. Cutremurele de pământ

Cauzele zguduirilor terestre. – Consecințele rele și posibilitățile de evitare ale acestor nenorociri. – Fenomene astronomice și atmosferice care prevestesc sfârșitul lumii. – Eclipsele și cometele.

XV. Cum se va produce distrugerea lumii

Sursele mitologice de inspirație apocaliptică. – Etapele cataclismelor. Mistuirea prin foc. – Bătălia finală. – Prăbușirea stâlpilor cosmici. – Nașterea unei alte lumi.

XVI. Mituri despre originea omenească

Concepția creației divine a omului. – Orațiile de la nunțile țărănești conțin credințe tradiționale despre făurirea oamenilor. – Crearea lui Adam. – Cum a fost zidită Eva.

XVII. Originea dualistă după legendele antropogenice

1. În text: „pregătesc“ (n.ed.).

Concepția mazdeistă. – Trupul a fost făcut de Diavol, iar sufletul de Dumnezeu. – Modelarea primului om. – Ființa androgină a lui Adam. – Femeia este făcută din coadă de Diavol.

XVIII. Cea dintâi familie

Raiul și viața primilor oameni. – Păcatul strămoșesc. – Izgonirea din Paradis. – Călcarea noilor porunci dumnezeiești. – Înțelegerea lui Adam cu Diavolul.

XIX. Legende despre Adam

Cum și-a vândut Adam sufletul Diavolului. – O veche poveste bănățeană despre stabilirea vârstei omenești. – Capul lui Adam. – Copiii primilor oameni.

XX. Prima moarte omenească

Ea a fost provocată de omor. – Cum s-a născut ideea asasinatului. – Originea și comiterea celei dintâi crime. – Moartea lui Avel. – Pedepsa lui Cain.

XXI. Primele rase omenești

Mituri despre existența uriașilor. – Făptura și viața gigantilor. – Moartea și completa lor dispariție. – Lupta uriașilor cu forțele divine. – Originalitatea legendelor românești. – Asemănări cu mitologia clasică.

XXII. Alte rase din primele timpuri ale lumii

Legende despre comorile uriașelor. – Căpcăunii. – Fizionomia și traiul lor. – Cuptorul căpcăunilor. – Ei se hrăneau din carne de om. – Asemănări cu mitul ciclopului Polifem. – Cum au scăpat oamenii de urmărirea căpcăunilor.

XXXIII. Credințe și mituri despre puterile și acțiunile demonice

Spiritele rele care zădărnicesc nașterea omului. – «Filma» zâna mlaștinilor bănățene. – Influența bogomilismului. – Studiu comparativ cu mitologia romană.

XXIV. Concepțiile poporului nostru despre făurirea destinului omenesc

Soarta omului. – Ursitoarele. – Comparație cu concepția romanilor despre «Parce». – Unde și cum trăiesc Ursitoarele. – «Cartea sorții». – Cum se face ursirea destinului. – Credințe și datini.

XXV. Îngerul păzitor în miturile și credințele poporului nostru

Ocrotirea omului de duhurile rele. – Persecuțiile Diavolului. – Schimbarea copiilor. – Combaterea «Vidmelor». – Rolul îngerului păzitor. – Când și de ce a instituit Dumnezeu un înger păzitor pe lângă fiecare creștin.

XXVI. Norocul providențial

«Norocul» și «Partea». – Legende despre existența lor. – Șarpele casei. – Talismanele.

XXVII. Demonul nenorocirii.

XXVIII. Tutunul, iarba Diavolului

Diverse numiri: «buruiana dracului» sau «iarba iadului». – Cruciada antinicotină a călugărilor. – Originea tutunului. – «Mama dracului» și «cădelnița diavolului». – «Pafa», zeița tutunului.

XXIX. Bolile după credințele poporului

Medicina babelor. – Epilepsia, ciuma și holera. – Personificarea bolilor.

XXX. Dușmanii supranaturali ai omului

Bibliografie

Tot în 1942 apare și versiunea franceză a lucrării, cu titlul mai adecvat: *Mythologie Roumaine*, semnată: „Aurel Cosma, docteur de l' Université de Paris“, Bucurest, Imprimerie du Journal *Universul*, Rue Brezoianu, No 23-25, 1942, 156 p. (BAR: II 186943).

După cum rezultă din sumarul pe care-l reproducem mai jos, traducerea franceză urmează cu fidelitate textul volumului *Studii de folklor românesc*.

„Table des matières

Avant-propos

Introduction

TITRE I-er

La création du monde

CHAPITRE I-er

Les créateurs de la terre

I-ère Section. La naissance de Dieu

II-ème Section. Le Diable

III-ème Section. Le dualisme de la création

IV-ème Section. La matière

CHAPITRE II

La formation de la terre

I-ère Section. La séparation des eaux et de la terre

§. 1. La terre flottante

§. 2. Les eaux au bord de la terre

§. 3. Le creusement des sources

Le conte du geai. – La paresse du hibou.

L'eau potable. – L'activité du rouge-george

La contribution de Saint Basile. – Autre croyances.

§. 4. Comment fut crée la mer

II-ème Section. L'étendue de la terre

§. 1. Le centre de la terre

§. 2. L'horizon

§. 3. La garde des anges

III-ème Section. Le fond de la terre

IV-ème Section. Les «Blajini» ou êtres du monde souterrain

§. 1. L'origine des «Blajini»

§. 2. La physionomie et la vie des «Blajini»

§. 3. La liaison entre les hommes et les «Blajini»

§. 4. Les Pâques des «Blajini»

V-ème Section. Les points d'appui de la terre

- §. 1. Les pylônes ou fourches de la terre
- §. 2. Poissons soutenant la terre
- §. 3. Autres animaux ou choses soutenant la terre

VI-ème Section. La formation des monts

- §. 1. Les mythes d'origine mazdéiste
- §. 2. La formation des monts à l'époque de la création
- §. 3. La collaboration du hérisson et de l'abeille
- §. 4. Création des monts par les anges déchus
- §. 5. A la suite du déluge
- §. 6. Au temps de Jésus Christ

VII-ème Section. La croûte et la couleur de la terre

CHAPITRE III

La vie de la terre

I-ère Section. Le culte de la terre

II-ème Section. La terre est vivante

CHAPITRE IV

La fin du monde

I-ère Section. Les signes précurseurs

- §. 1. Le déluge
 - §. 2. Les tremblements de terre
 - §. 3. Autres phénomènes
- Phénomènes astronomique ou atmosphériques. – Les éclipses. – Les comètes. – L'arc-en-ciel.

II-ème Section. Comment se produira la destruction

- §. 1. Les étapes du cataclysme
- §. 2. La destruction par le feu
- §. 3. La bataille finale
- §. 4. L'effondrement des pylônes du monde

III-ème Section. La naissance d'un autre monde

TITRE II

Les hommes

CHAPITRE I-er

Histoire de l'origine humaine

I-ère Section. La création divine de l'homme

- §. 1. Adam
- §. 2. Ève

II-ème Section. L'origine dualiste

- §. 1. Le premier homme
- §. 2. La femme

III-ème Section. La première famille

- §. 1. Le péché originel
- §. 2. Après l'expulsion du paradis
- §. 3. Adam vend son âme au Diable
- §. 4. La détermination de l'âge
- §. 5. La tête d'Adam
- §. 6. Les enfants d'Adam
- §. 7. La mort d'Abel
- §. 8. La punition de Cain

CHAPITRE II

Les premières races humaines

I-ère Section. Les Géants

- §. 1. Leur être et leur vie
- §. 2. La disparition des Géants
- §. 3. Les trésors des Géants

II-ème Section. Les Ogres

CHAPITRE III

La vie de l'homme

I-ère Section. La naissance et le destin de l'homme

§. 1. L'action démoniaque à la naissance

§. 2. La détermination du destin

II-ème Section. La voie de la vie

§. 1. Les démons qui échangent les enfants

§. 2. L'ange gardien

§. 3. La chance providentielle

§. 4. Le démon de la misère

§. 5. Le tabac, plante du diable

§. 6. Les maladies

§. 7. Les ennemis surnaturels de l'homme

Bibliographie

Noi, față de textele din vol. *Studii de folclor românesc*, sunt doar *Avant-propos-ul* și *Les Hommes* (introducerea la Titlul II), pe care le dăm direct în franceză, pentru ca specialiștii interesați să le aibă în vedere:

„Avant-propos

Après d'innombrables investigations et enquêtes folkloristiques effectuées, de nombreuses années d'affilée, dans diverses régions de la Roumanie, j'ai pu recueillir et sélectionner un riche matériel de croyances et de mythes populaires, dont j'ai tiré ensuite une série de formule et principes de mythologie roumaine.

Consultant en même temps les résultats obtenus par les plus importants folkloristes du peuple roumain ainsi que leurs travaux ou études publiés par l'Académie Roumaine ou chez d'autres éditeurs, je les ai coordonnés avec le matériel que j'avais recueilli moi-même et j'ai tenté ainsi de donner corps à une synthèse de mythologie roumaine.

Je n'ai pas négligé non plus les comparaisons avec les mythologies des peuples de l'antiquité et des peuples étrangers,

mettant en évidence les parties originales et spécifiques de la mythologie roumaine.

Je dois reconnaître que ce travail ne fut guère facile vu que, jusqu'à nos jours, rien n'a pour ainsi dire été dit au sujet d'une mythologie roumaine, dont l'existence était du reste presque ignorée.

Il est incontestable que beaucoup de choses intéressantes furent écrites au sujet des admirables légendes et des croyances populaires si variées des Roumains, mais jusqu'à présent rien n'a encore été publié pour en élever les parties essentielles au rang de mythologie.

Il va de soi que je n'ai ni l'intention ni la prétention de faire de mes travaux une oeuvre de spécialité et que je ne veux pas formuler ici les dogmes d'une étude de mythologie roumaine. J'ai simplement voulu mettre en évidence que le peuple roumain aussi a sa mythologie propre. J'ai voulu montrer que chez les Roumains également l'on trouve de fécondes sources de folklore et de mythes ancestraux plus intéressants et plus originaux que chez de nombreux autres peuples, et dont on peut tirer de riches chapitres de mythologie roumaine. Publiant cet ouvrage, j'ai donc voulu présenter, en une forme synthétique, uniquement les formules et les principes de cette mythologie, laissant à d'autres la charge de créer une véritable oeuvre de mythologie roumaine.

J'ai réparti le matériel mythologique recueilli et étudié en deux volumes.

Dans le premier, je me suis occupé du monde terrestre, y encadrant aussi la cosmogonie du peuple roumain. C'est pourquoi l'on trouvera dans les pages de ce livre un exposé des mythes se rapportant à la créations du monde et des hommes ainsi que de ceux relatifs à leur vie et à leurs manifestations.

Dans le second volume je donnerai une synthèse de la mythologie céleste, c'est à dire, de toutes les croyances relatives

à la création du ciel et aux phénomènes atmosphériques, et je présenterai en même temps des principes d'astrologie populaire roumaine, comprenant surtout des légendes sur le soleil, la lune et les étoiles. Je chercherai à mettre en évidence les parties intéressantes et originales de la mythologie des astres, et celles des croyances sur climat et le temps. Dans le cadre de cet examen des mythes concernant le ciel, je traiterai aussi des phénomènes atmosphériques, plus particulièrement du vent, des nuages, de la pluie, des éclairs, du tonnerre et de l'arc-en-ciel, exposant les diverses personnifications ou incarnations mythologiques conçues par le peuple roumain. En dehors des zodiaques et des calendriers rustiques, je grouperai ensuite, en un chapitre spécial, les croyances des milieux ruraux sur les saisons, exposant aussi la façon dont les vieux paysans expliquent la sécheresse, la grêle, la rosée, la brume et la neige.

La partie comprenant l'étude sur la mort, nous ouvrira la voie au labyrinthe des croyances mystiques du peuple roumain sur les esprits, sur le paradis et sur l'enfer, mais surtout sur le Jugement Dernier qui s'effectue selon une procédure extrêmement intéressante et originale, ainsi que sur les „douanes célestes“ (vămile văzduhului) par où doivent passer les âmes après avoir quitté leur enveloppe terrestre.

Une simple énumération de quelques thèmes, comme nous venons de le faire ci-dessus, ne peut présenter de façon suffisante l'image du cadre mythologique plutôt complexe dont s'enorgueillit le peuple roumain. Ces thèmes sont si vastes et si admirables que chacun d'entre eux pourrait constituer le sujet d'une étude séparée et approfondie.

C'est pourquoi mon ouvrage ne doit être considéré que comme une présentation synthétique ayant pour but de servir de bréviaire à ceux qui s'intéresseraient aux aspects et aux problèmes de la mythologie roumaine.

L'AUTEUR“

„TITRE II

Les Hommes

On trouve, chez presque tous les peuples de la terre, des mythes concernant l'origine de l'humanité et de la vie de nos ancêtres, mais sous des formes entièrement différentes des idées qui donnèrent naissance aux légendes roumaines concernant la création de l'homme et des races primitives.

Dans la mythologie étrangère, nous rencontrons les thèmes les plus variés et les plus étranges, préconisant la naissance de l'homme de divers animaux ou plantes, surtout d'arbres anthropogéniques, ou de certains fruits. Il existe aussi des légendes qui soutiennent que les premiers hommes furent des descendants de Dieu ou même des divinités transformées en êtres terrestres.

Les littératures des autres sont fort riches en de telles fantaisies. Mais elles n'ont pour ainsi dire rien de commun avec les conceptions des mythes roumains. C'est pourquoi nous ne nous en occuperons que là où elles présenteront certaines analogies ou certains liens entre eux et les créations de notre peuple.

În anii 1942-1943, dr. Aurel Cosma jr. împarte lucrarea în trei secțiuni cu titluri distincte, pe care le publică separat, tot la Tipografia Universul, probabil împreună cu ziarul.

Astfel, capitolele I-XV, reapar sub titlul *Cosmogonia poporului român*, semnată: „dr. Aurel Cosma, Tipografia ziarului «Universul», Strada Brezoianu, 23-25, București, 1942“, 80 p., cu următorul sumar:

„Introducere

Facerea lumii în mitologia română

Cap. I. Creatorii pământului

Sec. I. Nașterea lui Dumnezeu

Sec. II. Diavolul

Sec. III. Dualismul creației

Sec. IV. Când și din ce s-a făcut pământul

Cap. II. *Cum s-a creat pământul*

Sec. I. Separarea uscatului de apă

§. 1. Pământul plutitor

§. 2. Apele de la marginea pământului

§. 3. Săparea izvoarelor

§. 4. Cum s-a făcut marea

Sec. II. Întinderea pământului

§. 1. Centrul pământului

§. 2. Orizontul

§. 3. Straja îngerilor

Sec. III. Fundul pământului

Sec. IV. Blajinii sau ființele din lumea subterană

§. 1. Originea Blajinilor

§. 2. Fizionomia și viața lor

§. 3. Legătura dintre oameni și Blajini

§. 4. Paștile Blajinilor

Sec. V. Reazămul pământului

§. 1. Stâlpii sau furcile pământului

§. 2. Peștii care proptesc pământul

§. 3. Alte animale sau lucruri pe care se sprijinește lumea

Sec. VI. Ridicarea munților

§. 1. Mituri de origine mazdeistă

§. 2. Formarea munților în epoca creației

§. 3. Colaborarea ariciului și a albinei

§. 4. Ridicarea lor de către îngerii căzuți

§. 5. În urma potopului mondial

§. 6. Pe vremea lui Hristos

Sec. VII. Coaja și culoarea pământului

Cap. III. *Viața pământului*

Sec. I. Cultul pământului

Sec. II. Pământul este viu și trăiește

Cap. IV. *Sfârșitul lumii*

Sec. I. Semnele prevestitoare

§. 1. Potopul

§. 2. Cutremurul de pământ

§. 3. Alte fenomene

Fenomene astronomice sau atmosferice. Eclipsele, cometele și curcubeul

Sec. II. Cum se va produce distrugerea

§. 1. Etapele cataclismelor

§. 2. Mistuirea focului

§. 3. Bătălia finală

§. 4. Prăbușirea stâlpilor mondiali

Sec. III. Nașterea unei ale lumi

Bibliografie

Capitolele XVI-XXII sunt retipărite sub titlul *Originea omenirii. Legende și mituri*, semnat „dr. Aurel Cosma, Tipografia «Universul» Societate Anonimă, Strada Brezoianu, nr.23-25, București, 1942“, 52 p. (BAR II 185802), cf. următoarei „table de materii“:

„Introducere

CAPITOLUL I

Istoria originii omenesti

Secția I. Creația divină a omului

§. 1. Adam

§. 2. Eva

Secția II. Originea dualistă

§. 1. Primul om

§. 2. Femeia

Secția III. Cea dintâi familie

§. 1. Păcatul strămoșesc

§. 2. După izgonirea din rai

§. 3. Adam își vinde sufletul Diavolului

§. 4. Stabilirea anilor de vârstă

§. 5. Capul lui Adam

§. 6. Copiii lui Adam

§. 7. Moartea lui Avel

§. 8. Pedeapsa lui Cain

CAPITOLUL II

Primele rase omenești

Secția I. Uriașii

§. 1. Făptura și viața lor

§. 2. Dispariția lor

§. 3. Comorile uriașilor

Secția II. Căpcăunii

Bibliografie

Ultima parte, capitolele XXIII-XXX, se retipărește cu titlul *Lumea spiritelor. Din credințele poporului român*, semnat: „dr. Aurel Cosma, tipografia «Universul» Societate Anonimă, str. Brezoianu, nr.23-25, București, 1943“, 50 p. (BAR: II 185830), cu următorul „cuprins“:

„Introducere

*Forțele supranaturale care prezidează la nașterea omului
și la făurirea destinului său*

CAPITOLUL I – Nașterea omului

Sec. I. Acțiunea demonică la naștere

Sec. II. Făurirea destinului

*Spiritele bune și rele care îl însoțesc pe om de-a lungul vieții
sale*

CAPITOLUL II – Drumul vieții omului

Sec. I. Demonii care schimbă copiii

Sec. II. Îngerul păzitor

Sec. III. Norocul providențial

Sec. IV. Demonul nenorocirii

Sec. V. Tutunul. Legende despre iarba iadului și despre
mama dracului

Sec. VI. Boalele

Sec. VII. Dușmanii supranaturali ai omului

Bibliografie

Modificările de amănunt – pentru a da celor trei părți aparența individualității tratării temelor menționate în respectivele volume – sunt neesențiale.

Reunindu-le în una și aceeași lucrare, era firesc să luăm ca text de bază textul din 1942, care a crescut organic conform viziunii speciale a autorului despre mitologia românească.

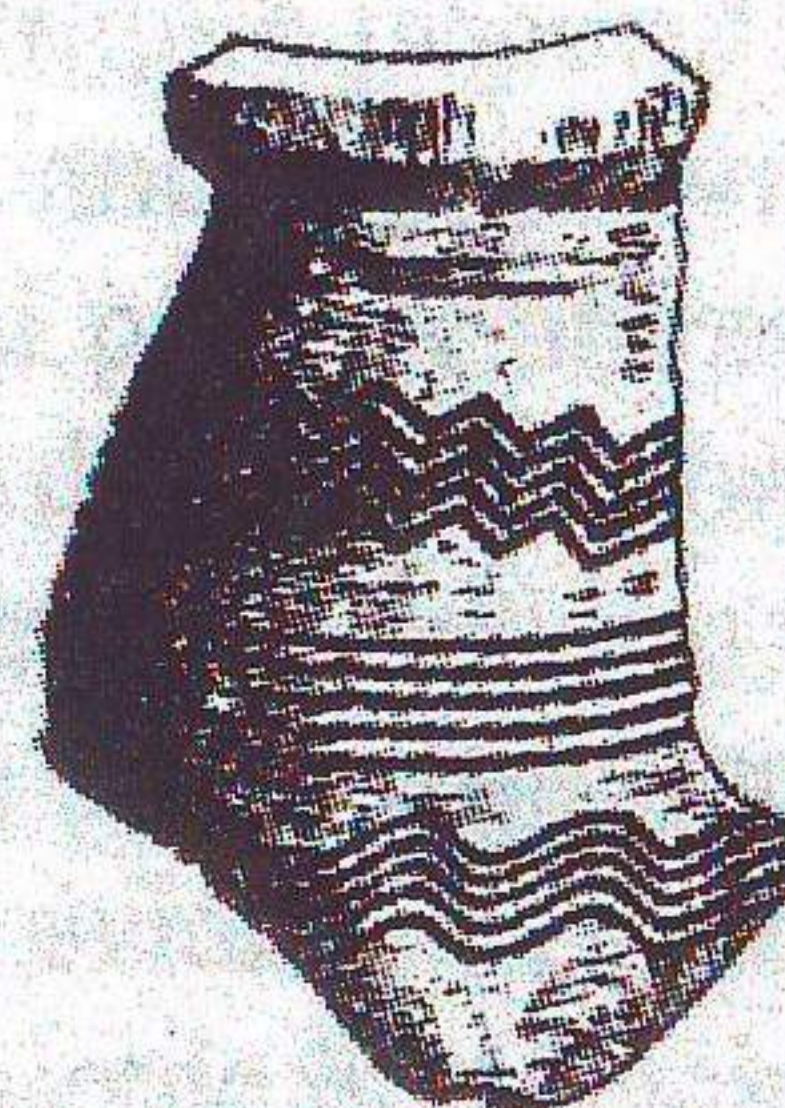
Dar, spre a nu se face confuzii cu mitologia lui Tudor Pamfile (*Mitologia poporului român*), cu lucrarea lui Marcel Olinescu (*Mitologie românească*) și cu sinteza lui Romulus Vulcănescu (*Mitologie română*), am intitulat-o *Mitologia română*, cu subtitlul *Cosmogonia română. Originea omenirii. Lumea spiritelor*, cf. celor trei volume în care a fost împărțită chiar de autor în 1942.

Sperăm ca cititorii să afle în interpretarea dr. Aurel Cosma noi deschideri către înțelegerea mai profundă a acestui străvechi tezaur național de mituri cosmice și să-i întrevadă mai bine originalitatea.

I.OPRIȘAN

Aurel Cosma jr.

MITOLOGIA ROMÂNĂ

[1.COSMOGONIA]

I.Folclorul mitologic românesc

Bogăția spirituală a poporului român a fost o sursă inepuizabilă de minunate creații legendare și mitologice, care prin valoarea lor de gândire și de exprimare depășeau adesea proporțiile de concepție ale multor opere de factură literară. Produsele geniului popular cuprind un domeniu vast și variat, întâlnindu-le în toate ramurile de activitate și de viață ale păturei țărănești.

La noi legendele și credințele despre lume au pornit din fondul colectiv al imaginației și judecății poporului, fiind produse din timpuri imemorabile și păstrate ca o comoară etnică și sufletească. Uniformitatea lor de compoziție și conservarea lor pe toate meleagurile locuite de români este o dovadă nu numai pentru unitatea de tradiții a neamului nostru, care nu putea fi zdruncinată de invaziuni seculare și de dominațiuni străine, dar în același timp și o probă că aceste mituri își aveau originea lor mult înaintea înjghebării vieții românești. Subiectele pretutindeni sunt aceleași, doar expunerea lor prezintă variante după regiuni, ceea ce confirmă că ele s-au născut dintr-un fond comun și că numai evoluția lor în medii de izolare naționale le-a dat înfloriri de expresii locale.

Legende și credințele poporului nostru nici nu puteau fi create numai într-o anumită provincie și apoi răspândite, fiindcă de la început și până la unirea din 1918 românii erau condamnați de vitregia destinului istoric să trăiască despărțiți și astfel n-aveau posibilitatea de a duce o viață de tradiții în comun.

Iată de ce datinele și miturile românești, prin aspectul lor unitar, ne arată în mod evident că vechimea lor se confundă cu trecutul etnic, care se pierde în adâncimea existenței noastre de

două ori milenară și în profunzimea unor tradiții de peste patru mii de ani pe acest pământ al României de azi.

Prin urmare, mitologia română poartă pecetea creației colective și este rezultanta fuziunii formelor etnice cu cele transmise din perioadele protoistorice.

Aci găsim prima și fundamentală deosebire între mitologia noastră și cea străină.

La celelalte popoare sau la cele antice mitologia nu are aceeași concepție de prezentare. De obicei miturile lor erau create de autori cunoscuți ori anonimi, care le răspândeau apoi ca niște produse de factură populară. Foarte rar întâlnim legende care să fie autentice manifestări ale comunității de gândire, de imaginație sau de judecată. Astfel se explică de multe ori și latura științifică a mitologiei străine, care variază în spațiu și timp după gradele de civilizație ale popoarelor respective.

Poporul român și-a tras izvoare de credințe din *Biblie* și din învățăturile Bisericii, iar acolo, unde setea lui de a pătrunde tot misterul lucrurilor nu găsea suficientă lămurire, a căutat cu ajutorul fecundei sale imaginații să completeze golurile imperceptibile și inexplicabile.

Prin legende a ajuns să-și facă o icoană mai animată despre orânduirea lumii. Construcția acestor legende se întemeiază pe suportul informațiilor biblice, cu care se armonizează și se integrează. Aceste mituri însă nu sunt decât adaptări de forme noi, cu conținut de religie creștină, pe vechea structură a credințelor păgâne. De aceea, de multe ori vedem în mitologia română un amestec de reminiscențe păgâne cu învățăturile creștine. Cele două principii, al „binelui“ creator de lume și al „răului“ distrugător de operă divină, care erau elementele constitutive ale mazdeismului iranian, se găsesc în nenumărate mituri românești.

Pe fundamentul acestui cult moștenit de la daci, s-au dezvoltat și s-au încheșat scheletele de arhitectură spirituală ale credințelor strămoșești, care îmbrăcară mai târziu formele creștinismului și primiră transformări dictate de inspirațiile biblice.

II. Misterul precosmic în miturile românești

Originalitatea concepțiilor noastre populare. – Creatorii lumii. – Credințe despre nașterea lui Dumnezeu. – Rolul Diavolului.

Puține sunt mitologiile care caută să explice misterul lumii dinaintea creației, fiindcă nu se găsesc în sprijinul unor astfel de teze indicii de ordin cosmogonic. Miturile antice sau legende altor popoare, în marea lor parte, se rezumă la înfățișarea vieții zeilor și la interpretarea manifestărilor de legătură între puterile divine sau supranaturale și între oamenii de pe pământ. Nicăieri însă nu se pomenește despre ceea ce existase înaintea formațiunilor terestre. Totul ce se spune, se bazează pe ipoteza haosului primordial ori a nemărginitului ocean, pierdut în obscuritatea universului de substanță acvatică. Mitologia română ne oferă în schimb unele exemple sugestive din acest domeniu al mișcărilor antecosmice. Sursa lor de inspirație nu poate fi însă precizată. Ea își are concepția inițială probabil în dogma doctrinei mazdeiste, lăsată de poporul dac ca o moștenire spirituală urmașilor săi. Miturile românești – despre începutul lumii și despre creatorii pământului au evoluat în cadrul structural al dualismului mazdeist și au trecut de-a lungul vremilor prin nesfârșita gamă de transformări, până au ajuns la modelarea expresiunilor de azi.

În general se crede că pământul ar fi opera comună a lui Dumnezeu și a Diavolului. Pe această temă s-au brodat o serie de povestiri. De altă parte se mai spune, că Dumnezeu ar fi făcut

lumea cu concursul unor animale, în ciuda Satanei, care umbla să distrugă înfăptuirea divină. Oricum ar fi, aceste credințe populare implicau ființarea prealabilă a creatorilor, precum și existența unor materii, căci în miturile românești nu întâlnim ideea creației din nimica.

Să vedem cum lămuresc legendele nașterea lui Dumnezeu și originea Diavolului, precum și traiul lor din era premergătoare formării pământului.

Poporul știe că lumea a făcut-o Dumnezeu. Dar pe el cine l-a făcut? Probabil un alt Dumnezeu, mai vechi, – răspund unele credințe, care caută să explice originea divinităților prin preconizarea unei serii ascendente de creatori. În Oltenia, de exemplu, se povestea că primul Dumnezeu era Sabaot, căruia îi urma Amon, apoi Apolon, după aceea Dumnezeul biblic care a făcut lumea și în sfârșit fiul său, Iisus Hristos care ne stăpânește astăzi. După credința olteană, Sabaot se ivise la suprafața apelor primordiale înălțându-se pe o frunză de nufăr. Odată cu nașterea celui mai vechi Dumnezeu se ridicase și soarele, împrăștiind lumină și dezvelind bolta cerească din întunecimea inițială. Din cauza nebulozității primitive nu se putuse desluși însă dacă în afară de masa oceanică nu existaseră și alte lucruri. Desigur că Sabaot își avusese ființa divină înaintea ieșirii sale din universul lichid, pe care îl despărțise ca să-și înceapă opera de creație.

În Bucovina se povestește că Dumnezeu s-a născut dintr-un vârtej de spumă care se formase și se ridicase din marea primordială. Din același vârtej a împletit apoi Dumnezeu razele de lumină, ca să risipească negura ce stăpânea taina precosmică.

În multe părți s-au păstrat legende care îl înfățișau pe Dumnezeu ca pe un duh ce plutea în chip de porumbel în spațiul universal. După aceste mituri, divinitatea, întruchipată în trup de porumbel, zbura în atmosfera ce cuprindea oceanul, iar Diavolul stătea ascuns în fundul apei.

Înainte de zidirea pământului, după multe credințe populare, nu era decât o mare nelimitată pe care umblau în lung și în lat Dumnezeu și Diavolul, singurele ființe care existau în era aceea. În aceste credințe întâlnim ca idee de bază principiul dualist al religiei iraniene, care a trecut în mitologiile multor popoare, dar mai ales la acelea care își aveau surse de tradiții comune.

În general, legendele românești susțin că Diavolul și toți slujitorii săi au fost la început îngeri, iar după ce păcătuiră față de Dumnezeu, acesta îi izgoni din cer, lăsându-i să cadă până în adâncimile lumii, unde se transformară în draci și își făcură împărăția iadului. Tema aceasta, pe care imaginea poporului a brodat atâtea variante, se află și în credințele altor popoare, îndeosebi în miturile bulgare. Printre îngerii lui Dumnezeu erau și câțiva de rang superior, așa-numiții arhangheli, care serveau ca sfetnici în jurul tronului divin. Unul dintre acești arhangheli, Lucifer, se răzvrăti împotriva Stăpânului ceresc și adună mai mulți îngeri ca să-i ajute în planurile sale de a cuceri domnia peste toate lucrurile văzute și nevăzute. Când se pregătea Lucifer să dea lovitura finală, Dumnezeu deschise cerul, iar îngerii răi începură să cadă. Prăbușirea lor a fost oprită de arhanghelul Gavril, care, temându-se ca să nu se deșarte raiul, printr-un semn de binecuvântare închise cerul și îi fixă pe îngerii izgoniți în locurile unde se aflau în clipa aceea. Astfel au rămas mulți din ei în văzduh, alții pe pământ, dar majoritatea lor ajunseră deja în fundul iadului ca să-l servească pe Lucifer, care se transformase în Diavol, în timp ce restul îngerilor căzuți deveniră draci. Cei din iad se organizează pentru a chinui sufletele oamenilor păcătoși, cei rămași pe pământ se apucară să învrăjbească lumea și să-i îndemne pe oameni la păcate, iar cei fixați în văzduh instituiră așa-zisele vămi pentru sufletele morților cu ajutorul cărora să oprească înălțarea lor spre raiul ceresc. Astfel crezu Diavolul ca va putea ajunge la stăpânirea

lumii. De aceea dădu apoi Dumnezeu câte un înger păzitor pe lângă fiecare om.

Subiectul acesta îl găsim sub diverse forme în miturile din Transilvania, Oltenia, Bucovina și în alte regiuni.

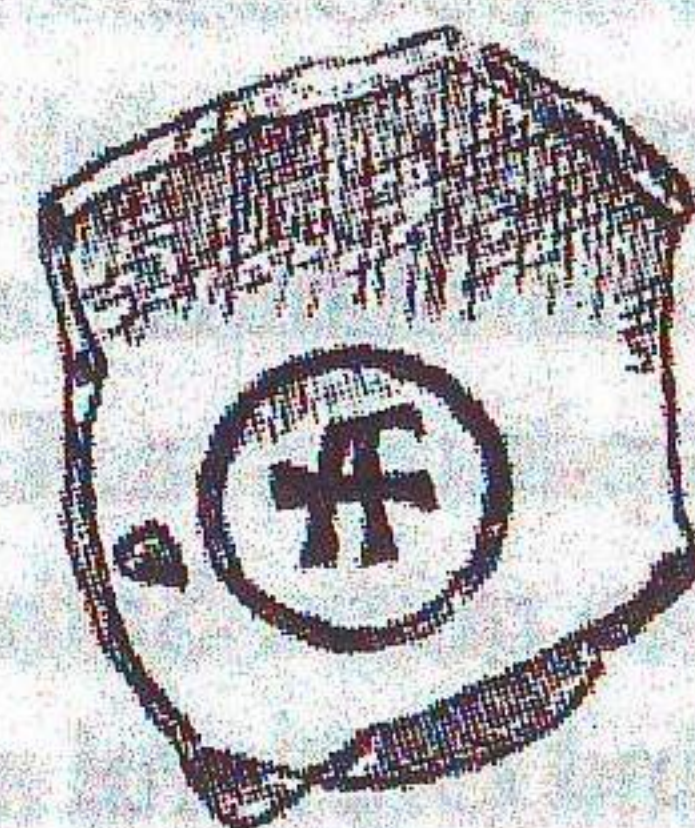
O poveste din Transilvania completează această temă cu o parte introductivă privitoare la păcatul de care se făcuse vinovat Diavolul. În vremea aceea, când Dumnezeu coborî din cer ca să facă lumea, îl lăsă pe Diavol, care îi fusese până atunci o slugă credincioasă, ca să aibă grijă de palatul său celest. În timpul celor șapte zile cât a fost Dumnezeu pe pământ, Diavolul a pătruns în odăile oprite ale palatului ca să vadă secretele Stăpânului său. Într-una din ele găsi cartea înțelepciunii divine, care îl tentă și îi provocă pofta de mărire. În aviditatea lui de a învăța cât de iute misterul puterii dumnezeiești, se apucă să o citească, iar cuprinsul ei îl pasiona așa de mult, încât nu-și dădu seama că trecură cele șapte zile de absență ale Domnului. Când fu prins în flagrantă nesupunere, Dumnezeu îl izgoni din cer.

În legătură cu pedepsirea Diavolului și a îngerilor răi s-au creat o mulțime de legende care se mai aud și astăzi în diferitele părți ale țării. În unele din ele i se acordă un rol deosebit Sfântului Ilie, pe care Dumnezeu îl pusese mai mare peste tunurile cerului ca să tragă cu ele în diavoli, când aceștia ar căuta să se ridice din nou spre împărăția divină. De aceea, când diavolii mișcă nourii și vânturile, ca să se sprijinească în drumul lor de reînălțare, Sfântul Ilie descarcă fulgerele și îi doboară iarăși în adâncurile unde fuseseră osândiți să stea de la căderea lor.

Din grupul acestor mituri putem desprinde originea diavolilor, care erau la început îngeri, apoi decăderea lor din cauza păcătuirii, și în sfârșit zadarnica lor tentativă de a fi reprimiți în sânul împărăției cerești, căci fulgerele văzduhului au grijă să-i ținuiască în locurile unde se fixaseră în clipa prăbușirii.

În mitologia română nu-l găsim pe diavol ca făuritor al lumii, ci numai ca slujitor al lui Dumnezeu la această operă.

Multe legende românești îl arată pe Dumnezeu ca unic creator al lumii, altele în schimb ne povestesc că pământul a fost făcut de Dumnezeu în colaborare cu Diavolul sau cu concursul diferitelor animale. Dualismul divino-diavolic al operei de creație are în mitologia română variante mult mai bogate și mai sugestive decât în mitologiile altor popoare care s-au inspirat din același principiu mazdeist. Iar imaginarea unor animale, îndeosebi a păsărilor, ca slujitoare ale lui Dumnezeu la desăvârșirea și la perfecționarea zidirii lumii, dau un specific original elementelor noastre legendare.

III. Dualismul cosmogonic în miturile românești

Majoritatea miturilor românești susțin că pământul a fost modelat de Dumnezeu dintr-o bucată de lut pe care o scosese Diavolul din fundul apelor la ordinul și în numele său. Văzând apoi Diavolul minunata operă creată de Dumnezeu, a început să-l dușmănească și să încerce distrugerea creației divine. Acestea sunt ideile de bază ale dualismului pe care se sprijinește compoziția mitologiei noastre cosmogonice.

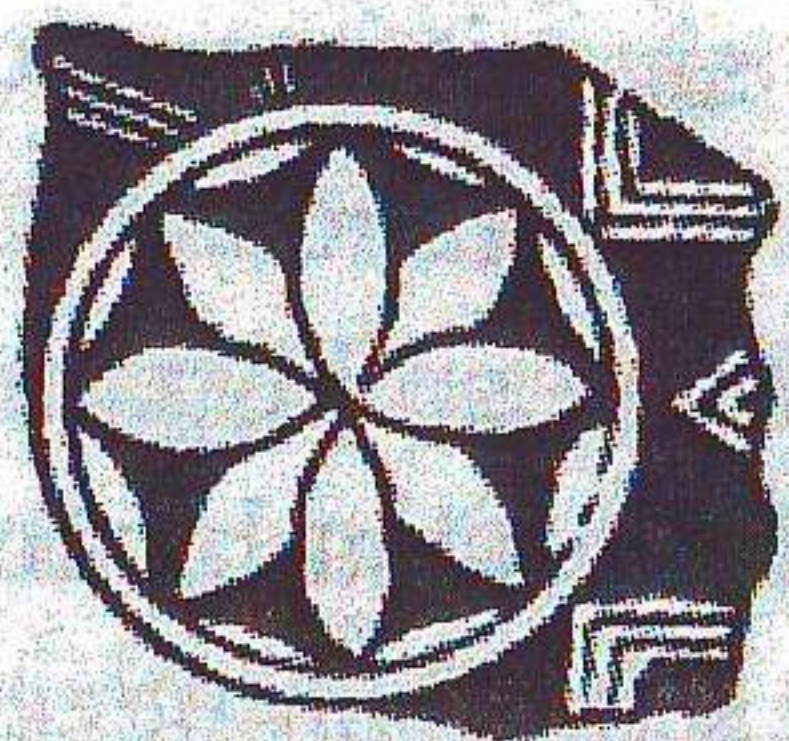
În cele mai multe provincii povestirile au aceeași temă, numai expunerea și forma lor prezintă o serie nesfârșită de variante. De aceea nu voi da aici decât o sinteză a elementelor care formează miezul acestor legende.

La începutul începuturilor Dumnezeu și Diavolul trăiau în raporturi bune. Ei umblau pe marea primitivă și se sfătuiau cum să făurească lumea. După multe rătăcirii se obosiră și voiră să se odihnească, dar n-aveau unde, fiindcă toată suprafața pe care stăteau era lichidă. Atunci îl trimise Dumnezeu pe Diavol în adâncimile oceanului să-i aducă de acolo o mână de nisip sau de lut, ca să facă din ele un așternut plutitor pe care să se culce amândoi. Îi dădu însă ordin ca să scoată această materie în numele său divin. Diavolul coborî, dar în mintea lui vicleană se gândi că ar putea să-l înșele pe Dumnezeu luând nisipul pentru scopurile sale proprii. Crezu că astfel opera ce va fi creată de Dumnezeu, fiind făcută din materie adusă în numele său de Diavol, va ajunge sub stăpânirea sa. Dumnezeu văzu intenția și dispuse ca lutul ținut în mâna Satanei să fie spălat în apă până iese la suprafață. Când Diavolul se prezentă în fața lui cu

mâna goală, Dumnezeu îi ordonă să meargă a doua oară după sămânța de pământ și să o aducă în numele său, ca să crească din ea operă divină. Diavolul însă a persistat în planurile sale, dar zadarnic se trudea, căci până ce nu scoase lutul în numele lui Dumnezeu, nu reuși să ajungă cu el la suprafață. Din acest lut făcu Dumnezeu o scoarță de pământ în mărime suficientă ca să poată odihni pe ea două ființe. Suflă duh divin asupra lutului, care creștea ca prin minune, apoi îi spuse Diavolului să se culce, căci a doua zi își va continua creația lărgind pământul și zidind lumea prin binecuvântarea sa dumnezeiască. Diavolul era însă invidios că nu putea face și el minuni. De atunci începură acțiunile sale dușmănoase împotriva lui Dumnezeu și a creațiunilor sale. Râvnea să pună stăpânire pe pământul crescut din puterea suflării divine. Când Diavolul observă că Dumnezeu dormea, se hotărî să-l nimicească prin înecare. Îl împinse spre răsărit ca să-l arunce în apă, dar scoarța pământului se întindea sub Dumnezeu pe măsură ce Diavolul îl rostogolea. Văzând că pământul tot creștea spre răsărit, Diavolul încercă să-l tragă spre apus, apoi spre miazănoapte și în sfârșit spre miazăzi, dar nu izbuti nici într-o direcție să dea de capătul pământului, deoarece solul mereu creștea și se întindea sub ființa lui Dumnezeu. Diavolul nu reuși să-l înece pe Dumnezeu, fiindcă pământul se lăți sub semnul crucii trase chiar de Diavol prin împingerea lui Dumnezeu în cele patru colțuri ale văzduhului. Astfel binecuvântă Dumnezeu pământul, iar Diavolul fugi de groaza crucii pe care el o făcu prima oară. De atunci stă mereu la pândă să distrugă lumea, fiindu-i ciudă că nu o putu el făuri și stăpâni. De aceea, când oamenii simt ivirea unor semne din care s-ar putea deduce uneltirile dușmănoase ale Diavolului, ajunge să faci semnul crucii, căci el se înspăimântă și dispare. După unele credințe locul unde se făcu binecuvântarea pământului prin tentativa de înecare a lui Dumnezeu în cele patru direcții

ale crucii ar fi Ierusalimul, care poate fi considerat ca centrul lumii terestre.

Acestea sunt ideile principale în jurul cărora s-au compus miturile românești despre dualismul creației. Greșit, se susținea de unii cercetători folcloriști că ele ar fi reminiscențele produselor literaturii bogomilice, fiindcă originea lor este mult mai veche. Confuzia provenea din faptul că unele popoare vecine aveau legende cu teme similare, iar bogomilismul nu făcea decât să le reînvioreze și să le răspândească. Un examen aprofundat al evoluției mitologice ar putea aduce dovezi interesante și originale despre valoarea etnică și tradițională a miturilor românești.

IV. Crearea pământului

Când și din ce s-a făcut pământul. — Cum s-a zidit lumea. — Separarea uscatului de apa. — Pământul plutitor.

Aproape în toate regiunile românești dăinuiește credința populară că Dumnezeu și-a început creația într-o zi de marți. De aceea se feresc românii să inițieze vreo muncă sau vreun drum în ziua de marți. După unele calcule, această presupunere ar concorda cu vechiul calendar al erei antecristiane, care și-a început seria anilor cu ziua de marți, ajungând să înregistreze la nașterea lui Hristos 5508 ani socotiți din momentul făuririi lumii.

După învățăturile biblice, Dumnezeu a făcut lumea din nimica. Concepția aceasta a fost însă prea abstractă și neînțeleasă de mintea poporului. De aceea găsim în legendele lui alte explicații, mai adecvate capacității sale de a percepe lucrurile.

Pe Dumnezeu îl imagina ca o ființă ce umbla în univers. Era prea greu pentru judecata lui să înțeleagă ideea duhului divin ce plutea în văzduh. Or, nefiind creat încă pământul, poporul își închipuia existența unei alte materii pe care se sprijinea Dumnezeu în deplasările sale. Această materie inițială, după credința lui era apa, acel ocean nemărginit care stătea și colinda Dumnezeu înainte de a se apuca de zidirea lumii.

Prima materie admisă de miturile românești era deci apa. Aci se întâlnesc credințele poporului cu învățăturile biblice, căci după Sfânta Scriptură Dumnezeu a făcut la început apa. Dar apa din ce a făcut-o? Din nimica, din puterea cuvântului și a voinței sale divine, — lămurea exegeza teologică. „A zis și s-a făcut“. Mitologia, ca să evite astfel de interpretări de ordin

superior, nu aborda taina celor ce au premers creării apelor, ci se mărginea la simpla constatare că la începutul începuturilor a existat o mare imensă, susținând până chiar și ideea nașterii lui Dumnezeu din abureala acestei mări.

Hexaameronul, cu care își începe *Testamentul Vechi* istorisirea biblică, ne învață cum a făcut Dumnezeu lumea în șase zile. Desigur că sub aceste zile se înțeleg perioade prelungite în care natura își urma mersul evoluției și al voinții divine. Dumnezeu și-a început opera sa cu crearea cerului și a pământului, care erau încă nevăzute și neîntocmite, adică fără forme și într-o stare de haos (Ovid: *rudis indigestasque moles*). După exegeză, cerul și pământul în cea dintâi înfățișare a lor nu însemnau creațiile spirituale și materiale, ci universul cu acele elemente de materie primitivă și neorganizată din care s-a făcut procesul formațiunii numit de teologi „creatio secunda”.

Geneza nu ne lămurește cât a durat această stare haotică, ci ne spune cum a dispus Dumnezeu despărțirea apei de pământ, ca să se ivească uscatul și să fie adunate apele în mări. Nu putem ști din textul biblic dacă existau deja părțile solide ale pământului ascunse sub apă sau că tot pământul era numai într-o stare fluidă. Geneza prin urmare nu se ocupă de compoziția interioară a pământului, ci numai de suprafața lui. În *Biblie* nu se găsesc amănunte privitoare la modul cum s-a desfășurat creația. Or, poporul era doritor să cunoască tot misterul care învăluia începuturile lumii. Sub acest impuls a lucrat imaginația lui, care a dat naștere la cele mai variate mituri și legende.

Dacă Moise nu vorbea în cartea sa decât de aspectul extern al pământului și al apei, avu grijă mitologia să ni-l inventeze pe Pluton și pe Neptun. Tot astfel și legendele românești se ocupă de crearea, de viața și de sfârșitul pământului. E interesant de reținut că în imaginația poporului român pământul există ca oricare altă ființă și își are viața sa proprie.

După învățăturile biblice și teologice, primele materii au fost create din nimica, deoarece înaintea începuturilor lumesti nu plutea decât duhul puterii divine, făuritorul tuturor lucrurilor văzute și nevăzute. Aceste materii inițiale din care s-a frământat lumea, au fost apa și pământul. Poporul român din vechime, când nu putea încă să-și găsească explicații pe calea științei geologice, și neavând nici informațiuni biblice despre prefacerile universului, a recurs la ajutorul inspirației și imaginației sale ca să-și lămurească fenomenele și întâmplările din timpul formării lumii. Astfel s-au născut legendele românești despre separarea uscatului de apă, din care voi aminti aici câteva:

Poporul român credea că din fundul acestei mări a fost scos un pumn de lut, care se întinse tot mai mult în lărgime, formând cu timpul o insulă plutitoare. Acest pământ era atât de mic în proporție ca suprafața oceanică, ce cuprindea tot văzduhul până dincolo de marginile cerului, încât putea fi privit ca o frunză care se balansa pe undele mării. Apele văzduhului pluteau la rândul lor în lumea infinită, care și ea era în funcție de puterea divină.

În sprijinul acestei credințe se invocau constatările făcute de popor, când, la săparea pământului, dădeau peste straturi de apă, care erau cu atât mai fluide, cu cât ajungeau mai adânc.

În judecata poporului acest fapt prezenta o suficientă dovadă că pământul stătea pe apă.

Dacă oamenii, care trăiesc pe coaja pământului, ar nesocoti legile lui Dumnezeu, el oricând ar putea să-și distrugă creația, căci pământul e ca o jucărie în mijlocul apelor care îl înconjoară și care depind de voința dumnezeiască.

V. Apele pământului

Apele de la marginea pământului. – Săparea izvoarelor. – Povestea gaiței și a bufniței. – Cum s-a găsit apa de băut. – Diverse credințe populare. – Cum s-a făcut marea.

De existența apelor din fundul pământului poporul s-a putut convinge prin directă deducție și percepere a lucrurilor. Despre cele de la marginea pământului însă nu și-a format o idee pozitivă, ci numai imaginară, fiindcă nimeni n-a putut ajunge până la capătul lumii.

Totuși, în credința poporului, pământul nostru este despărțit de lumea cealaltă, unde se află raiul și iadul, de o masă invizibilă de apă, ce împrejmuește cercul plutitor pe care zace omenirea.

Această mare este cunoscută în graiul poporului sub denumirea de *Apa Sâmbetei*.

Este de altfel aceeași concepție ce o găsim sub diferite expresii și forme în majoritatea temelor mitologice. Multe cosmogonii pornesc de la ideea mării primordiale. În Indii de exemplu, substratul lichidului inițial avea diverse numiri. În Mesopotamia el se numea Tiamat un monstru care personifica acest ocean. După o legendă antică Tiamat a fost tăiat în două de Bel-Marduk, Dumnezeu babilonic, care a așezat o jumătate din el deasupra cerului, iar cealaltă jumătate dedesubt. Este ideea oceanului celest de unde cad ploile, spre deosebire de marea terestră.

Aceeași concepție o găsim în textul biblic al *Genezei*, unde se spune că Dumnezeu a făcut firmamentul despărțind apele

în cele care erau sub firmament și cele care erau deasupra lui. Și Hesiod amintește în *Theogonia* sa de oceanul primitiv, dar îl pune în legătură cu ideea unei prăpăstii, pe care o numește „haos“.

În Bucovina se crede că „Apa Sâmbetei“ este fierbinte și clocotește încontinuu, fiind încălzită de focul iadului din apropiere. Nici râurile sau fluviile, nici celelalte ape ale pământului, care se varsă în ea, nu reușesc să o tempereze. În alte părți ale României se crede însă că acest ocean nemărginit este rece și că pe el se înalță împărăția lui Dumnezeu.

„Apa Sâmbetei“ se mișcă și formează curenți, care înconjoară de trei ori cercul pământului, apoi coboară sub platforma solului și ajunge până la iad. Sufletele oamenilor păcătoși sunt dirijate spre împărăția Diavolului pe spatele undelor. Aceste suflete se adună pe suprafața apelor, după ce se desfăcură de trup, și de aici, urmând cursul râurilor și fluviilor, trec în curenții mării circulare, care la rândul ei le poartă în iad. De aceea și astăzi se mai întâlnesc țărani care, atunci când beau apă, își fac mai întâi cruce, apoi aruncă puțin din ea, ca să nu înghită eventual și sufletele unor păcătoși. Tot astfel, când intră în apă ca să se scalde, îi vezi uneori că își fac semnul crucii și suflă în apă, ca să alunge sufletele păcătoșilor.

Tot în Bucovina se crede că femeile nu pot trece „Apa Sâmbetei“, ci numai bărbații, dar mai ales călugării care duceau o viață sfântă.

De unde provin însă apele pământului care alimentează infinita mare extrateritorială?

Răspunsul îl dau mai multe mituri și legende românești. Fără să le schițăm pe toate, trebuie să constatăm că ele își au originea în rațiunea atât de naturală a poporului român, care făcând deosebire între apa potabilă a pământului și între cea sărată a mării, a căutat să explice cum s-au săpat izvoarele Aici

este vorba de separarea apelor dulci de uscat și nu de izolarea sau despărțirea pământului de apele sărate ale mării.

Spre deosebire de mitologiile străine, poporul român îl crede pe Dumnezeu ca unicul făuritor al lumii și nu cunoaște alte personaje de ordin divin care ar fi concurat la opera sa de creație. Dumnezeu a fost însă ajutat în orânduirea apelor potabile de vietățile pământului, fiindcă în interesul lor s-a făcut desfacerea apei de sol.

În Transilvania se povestea că Dumnezeu, văzând nevoia vietăților de a bea apă dulce, a convocat toate păsările pământului ca să sape izvoare. Numai gaița a refuzat, spunând că nu vrea să-și murdărească ghiarele de noroi. Celelalte păsări, care au luat parte efectivă la dezgroparea albiilor, se supărară pe gaiță, și o blestemară. Dumnezeu ascultând de strigătul lor, o pedepsi pe gaiță și îi interzise ca să bea din apa desfundată prin munca celorlalte. De aceea pentru ea nu rămase decât lichidul din rouă, iar mai târziu, după ce la rugămintea păsărilor Dumnezeu o iertă, ea putu să bea și apă de ploaie de pe frunzele din pădure. După o altă variantă, rândunica singură săpa izvoarele când a văzut recalcitranta gaiței.

În Bucovina și în unele părți ale Transilvaniei se mai broda pe aceeași temă o legendă analogă. Purtarea necuviincioasă a gaiței Dumnezeu o pedepsi imediat și direct, fără intervenția celorlalte păsări, poruncindu-i să nu bea din apele de izvoare, ci numai din picăturile de ploaie. Nu-i dădu voie nici să-și țină ciocul în sus ca să-i picure apa în gură, ci o condamnă să-și aline setea numai din apa ce se adună pe aripile sale. Iar dacă totuși ar îndrăzni să bea din celelalte ape, pieirea o pândeă, căci Dumnezeu, binecuvântând munca celorlalte păsări, puse puțină sare în toate apele de izvoare și de fântâni. Or, gaița își găsea moartea dacă gusta din apa cătuși de puțin sărată a surselor, la săparea cărora nu voise ca să participe. Iată de ce se aud în timp

de secetă tânguirile gaițelor, care, lipsite de apă, zboară sus de tot ca să ceară ploaie lui Dumnezeu.

Într-o altă variantă din aceleași regiuni se pomenea numai de cioară că ar fi ajutat lui Dumnezeu la săparea izvoarelor, iar refuzul s-ar fi produs din partea uliganului. În consecință, cioara fiind revoltată împotriva uliganului încăpățânat, ori de câte ori îl vedea că se apropia de vreo apă pământescă, se repezea la el și îl sfâșia.

În Bucovina se mai cunoștea și o altă poveste despre săparea izvoarelor, dar aici îndărătnica era *buha*, pe care Dumnezeu nu o găsi la scormonirea pământului. Când Stăpânul cerului o chemă pe buha leneșă să dea socoteală de purtarea ei, ea se apăra că n-avea nevoie de apă de băut. Dumnezeu îi dădu aceeași pedeapsă ca și gaiței; nu-i permise ca să guste din apele pământului, ci numai din stropii de ploaie. De aceea se pot auzi în toiul căldurilor de vară țipete de bufniță, care se roagă după ploaie. Ele au însă dreptul să-și țină ciocul deschis ca să le picure apa în gură.

În județul Covurlui poporul o știa sub altă formă legenda căutării apei de băut. Dumnezeu, după ce făcuse lumea, a început să organizeze viața pe pământ. Pentru treaba aceasta le-a chemat la lucru pe toate animalele și pe om. Aici întâlnim pentru întâia oară contribuția omului la opera creației divine. După terminarea lucrărilor, Dumnezeu văzu că vietățile sale aveau nevoie de apă de băut. Ele, în dorul lor de sete, încercară să scormonească pământul. Astfel găsiră izvoarele, iar Dumnezeu le-a binecuvântat munca și a dispus ca să fie apă pretutindeni unde s-ar căuta în pământ. Dar gaița nici de data aceasta nu veni să muncească și primi cunoscuta pedeapsă de la Dumnezeu.

Românii din vechea Serbie aveau o variantă eu totul opusă celor de mai sus. În legenda lor pasărea muncitoare era prigoria, iar binecuvântarea lui Dumnezeu pentru vrednicia ei era tocmai darul de a putea bea numai apă de ploaie pe care cerul o trimitea

pământului. Tema este inversată. Prigoria a fost cea dintâi pasăre setoasă. Pe vremea lui Adam s-a apucat să destupe fântânile, iar după terminarea lucrului s-a spălat pe picioare. Trecând pe lângă ea cioara, o întrebă ce făcea. Ea îi arată fântâna și îi răspunse că nu putea merge murdară în fața lui Dumnezeu. Cioara se băgă atunci în noroi ca să-și păteze penele și se înfățișă după aceea înaintea lui Dumnezeu lăudându-se că ea săpase prima fântână de pe pământ. Dar nu peste mult se prezintă și prigoria anunțându-i Stăpânului ceresc același lucru. Când Dumnezeu îi ceru lămuriri, spunându-i că și cioara raportase la fel arătându-și în dovedire chiar și picioarele înnoroiate, prigoria zise că i-ar fi fost rușine să vie nespălată și că de fapt ea le-a deschis izvoarele. Dumnezeu văzând-o umilită și smerită, îi crezu și o binecuvântă admițându-i ei să bea numai apă cerească, adică de ploaie. Pe cioară, în schimb, o blestemă interzicându-i de a gusta din apele de băut.

După o altă legendă din Suceava apa era deja creată de Dumnezeu, dar ea stătea ascunsă în adâncul pământului. Printre alte nevoi ce se iviră în organizarea vieții, se simți și lipsa apei de băut. Trebuia, deci, ca cineva să fie însărcinat cu desfundarea izvoarelor. Atunci își făcu Dumnezeu o serie de sfinți care să-l slujească și să lucreze la perfecționarea operei sale. Astfel Sfântului Ilie îi încredința grija tunetelor și fulgerelor iar Sfântului Vasile săparea izvoarelor. Sf. Vasile chemă la muncă toate animalele ce zboară și fiindcă numai gaița nu veni, ea fu pedepsită de Dumnezeu ca să nu poată bea din apele pământului.

Aceeași poveste se mai afla în diferitele părți ale României, variind doar numele păsării îndărătnice. Astfel se mai amintesc: graurul, corbul, uliul etc., care refuzară să muncească.

În Bucovina se mai credea în unele regiuni că broasca ar fi descoperit izvoarele, iar Dumnezeu ar fi binecuvântat-o pentru acest merit să fie sfântă.

Din cele de mai sus putem vedea că izvoarele în credința poporului român au o origine divină. Aceste legende, cu un substrat atât de specific, reamintesc miturile acvatice ale lumii antice, fără să aibă însă ceva comun cu ele.

În tradițiile mitologice ale grecilor și romanilor sunt multe povestiri din care rezultă că singurii făcători de fântâni erau zeii. Nicăieri însă nu găsim ideea participării altor forțe decât cele divine la săparea apelor. Deci contribuția păsărilor este o creație originală a poporului român.

Prima caracteristică a acestor legende este că ele formează produsul empiric al spiritului de observație atât de dezvoltat la țaranul român. Toate se încadrează în legile naturii și țin cont de fenomenele atmosferice. Ele n-au fost făcute de un om priceput și apoi difuzate, ca multe mituri din antichitate sau de la diferite popoare, ci au fost compuse pe nesimțite, de la om la om, prin concursul colectiv al tuturor.

VI. Legende și credințe despre întinderea pământului

Pământul este un cerc de lut care plutește pe mările universului. — Centrul, orizontul și fundul pământului. — Straja îngerească de la marginile lui.

Dacă urmărim cu atenție toată construcția imaginară a legendelor românești, constatăm o armonie perfectă și o legătură logică între diversele interpretări ce le dă poporul naturii și fenomenelor pe care încearcă să le explice după felul lui de percepere și de raționament.

Poporul crede că pământul este ca un cerc de lut ce plutește pe oceanul imens, iar marginile lui se întind până la „Apele Sâmbetei“. Alte credințe fixează limitele pământului la temeliile boltei cerești. În orice caz, ele sunt atât de îndepărtate, încât n-a putut ajunge până acolo nici un om, afară de marele rege Alexandru al Macedoniei, pentru care poporul român are un cult legendar.

Poporul măsoară în închipuirea sa întinderea pământului de la punctul lui central. Asupra locului unde se află centrul pământului au fost multe prezumții legendare. Pentru a pune capăt acestor diversități, românul avea o vorbă când era întrebat că unde este centrul pământului. El răspundea: „Aici, unde sunt eu“. Iar dacă vedea că nu-i crezut, imediat adăuga: „Dacă nu crezi, măsoară și vezi“. Răspunsul acesta îl dădea, deoarece știa bine că nimeni nu putea să-l controleze, fiind prea departe capătul pământului. De aceea nu trebuie interpretată această

vorbă ca o consecință a noilor descoperiri de morfologie geologică, mai ales că ea datează din timpuri mult mai vechi, iar poporul român n-avea de unde să cunoască în vremea aceea noile ipoteze ale științei.

Credințele despre centrul pământului sunt foarte variate. După unii el era la Ierusalim, unde stătuseră Dumnezeu și Diavolul la începutul zămislirilor, când pământul nu fusese decât o mică bucată scoasă din mare. Bucovinenii în schimb susțineau că el era la Sfântul Munte Athos, unde Dumnezeu lăsa să cada ploaia în chip de cărți divine, din care se făceau scrisorile trimise la mănăstirile din toată lumea.

În literatura română se găsesc multe aluzii la aceste credințe populare. Între altele de exemplu N. Gane spune în nuvelele sale, că centrul pământului e „ca o fântână părăsită“, cu mirosuri insuportabile, pe unde intră și ies diavolii din iad.

Poporul și-a imaginat capătul lumii acolo unde cerul se sprijinește pe pământ. Ideea aceasta o regăsim în *Biblie* și în mitologia greacă, care arată cum se reazimă firmamentul pe coloanele cerești așezate la extremitățile pământului (Iov. XXVI. 11; la Homer, la Hesiod). În literatura greacă suportul cosmic a fost personificat în figura gigantică a lui Atlas, care ținea lumea pe umerii săi robuști.

La români, credințele variaua după numărul coloanelor care susțineau bolta. Dacă sunt șapte coloane, atunci ele sunt păzite de cei șapte îngeri ca să nu se prăbușească. Pentru această ocrotire a pământului îngerii așteaptă ca să fie răsplătiți de oameni cu ținerea celor patru posturi mari pe an.

Despre îngerii care păzesc marginile pământului s-au creat multe legende, una mai frumoasă decât cealaltă, și toate cu un substrat moral. Straja îngerilor este o creație originală a imaginației românești, căci o idee identică nu găsim în nici o mitologie străină sau antică. Și alte popoare cunoșteau straja de la coloanele cerești ori de la arborul cosmic, dar ea nu era îndeplinită de ființe divine ori de îngeri, ci de monștri sau mai

cu seamă de un șarpe demonic, care ne reamintește gestul de pândire al șarpelui de la arborele din Paradis.

Straja îngerilor este la marginea pământului. După o credință din Transilvania sunt patru îngeri care proptesc pământul cu aripile lor mari. O altă versiune vorbește de patru serafimi cu săbii de foc și acoperiți cu îmbrăcăminti pe care să nu le poată prinde focurile diavolilor.

Se spune că Dracu a vrut să distrugă opera lui Dumnezeu și atunci s-a așezat cu toată forța pe coasta pământului ca să-l înece. Oamenii înspăimântați că vor fi răsturnați în marea universală, s-au rugat lui Dumnezeu să-i scape. Din bunătatea lui nețărmuită, Dumnezeu i-a trimis de pază pe acești patru serafimi, dar în schimb le-a cerut oamenilor să țină trei posturi mari pe an. De aceea țărani respectă cu sfințenie porunca divină și nu mănâncă decât de post în perioadele stabilite de prescripțiile Bisericii, știind că straja lumii se va slăbi în măsura în care vor nesocoti rigorile postului.

Diavolul s-a supărat însă și a încercat cu slujitorii săi să alunge straja îngerească. Din această luptă au ieșit biruitori păzitorii lui Dumnezeu, care au văzut că oamenii postesc. Serafimii l-au învins pe Diavol și l-au doborât cu atâta putere, încât el a intrat până în adâncul pământului, de unde își scuipă toată văpaia necazului și se frământă de supărare, scuturând pământul din temeliile sale. Astfel își explică poporul erupțiile vulcanice și fenomenele seismografice.

În general se crede că în fundul pământului este iadul, unde se află ținut Diavolul de când a fost învins de straja îngerilor care păzeau marginile lumii.

În unele părți ale Moldovei se mai povestea că în inima pământului se află o amestecătură de apă și de foc, pe care Dumnezeu a orânduit-o pentru a garanta, prin echilibrul dintre aceste două elemente opuse, liniștea omenirii. Focul ar putea să distrugă opera creației sale, iar apa ar putea-o îneca, dar când ambele sunt împreună ele se frânează reciproc. Focul

transformă apa în aburi care evaporează, dacă apa ar deveni amenințătoare; iar la rândul ei apa ar stinge focul, dacă aceasta ar fi alimentat de Diavol.

N. Iorga a descoperit textul unei polemici religioase din secolul al XVIII-lea, din care rezultă o altă concepție despre straturile subterane. După acest text bizantin, care se răspândise printre români pe calea traducerilor slavone, sub pământ ar fi apă, apoi întuneric, mai jos foc, după aceea iadul și de tot în fund pustietate, iar sub această pustietate „tartarul cel fără de fund, și istovilia“ (*Analele Academiei Române*, Seria II. Memoriile Secției literare, vol. XXIX, pag. 171).

Pluralitatea cerurilor și pământurilor suprapuse în straturi orizontale este o altă idee interesantă ce o găsim în credința poporului. După această imagine arhitectonică, fundul pământului s-ar compune din următoarele straturi: apă, țara Blajinilor, apă, un alt pământ locuit de niște ființe numite „Dușmani“, iarăși apă, apoi o lume diferită, cu ființe îmbrăcate ca domnii de la oraș, având burtă mare și cap de porc. Dedesubtul acestor lumi nu se mai poate ști ce este.

În legătură cu această concepție a pluralității, pe care o întâlnim și la ruși, se mai presupunea că fundul pământului ar fi un alt cer care se sprijinește cu marginile sale pe celălalt strat de pământ ce se află dedesubtul nostru, cum ar fi cerul de sus partea inferioară a unei alte lumi.

Toate aceste concepții asupra compoziției subterestre pornesc de la ideea de altădată a poporului român, că pământul era o turtă de lut ce plutea pe apă, iar din straturile acestor ape intermediare se formau ploile.

Teme analoage se găsesc și în bogata mitologie *Rig Veda*, precum și la alte popoare care cred în existența celor două oceane, cel superior din cer și cel inferior de sub pământ.

VII. Blajinii sau ființele din lumea subterană

Originea și fizionomia Blajinilor. – Legătura dintre oameni și Blajini. – Paștele Blajinilor.

După o credință răspândită în multe regiuni ale României, fundul pământului ar fi locuit de niște ființe, numite în general „Blajini“, iar în Bucovina „Rohmani“. Aceste ființe ar avea după unii însușiri supranaturale, dar cu porniri rele și dușmănoase, iar după alții ar fi niște ființe bune și cu evlavie către Dumnezeu. Imaginea poporului îi plasează pe coastele pământului, lângă marea ce înconjoară lumea omenească, sau chiar pe „Apa Sâmbetei“.

O colecție întreagă s-ar putea alcătui din legendele Blajinilor, atât de multe și de răspândite sunt în popor. Pe același fond s-au brodat nenumărate variante despre originea lor, despre fizionomia lor sau despre felul lor de trai.

Se spune că pe vremuri Blajinii au trăit împreună cu oamenii pe pământ, dar Moise, văzând că oamenii din seminția sa erau mereu supărați și chinuiți de neamul acestor ființe, a despicat marea în două și a trecut cu ai lui. Astfel i-a salvat Moise pe oameni de groaza Blajinilor, care s-au înecat în apă, căzând în valuri când voiau să-i urmărească pe cei fugiți. De atunci stau Blajinii în apa de sub pământ.

După altă versiune, Blajinii ar fi descendenții lui Sift, fiul lui Adam.

În multe părți se crede că ei s-ar trage din copiii nebotezați care au murit imediat după naștere.

Se mai susține că înaintea noastră ar fi existat pe pământ lumea Blajinilor, iar Dumnezeu pentru motive necunoscute sau poate pentru a crea lumea noastră, a întors pământul încât Blajinii ajunseră pe versanta dedesubt, unde stau și azi, ducând în miniatură aceeași viață ca și noi, având și ei orașele și satele lor, trăind însă într-o climă incomparabil mai caldă decât pe partea de sus a pământului. De aceea crede poporul că sfârșitul lumii noastre se va produce prin înecarea noastră și reîntoarcerea la suprafață a părții de jos a pământului, înlocuindu-i Dumnezeu pe oamenii păcătoși cu acești Blajini smeriți și religioși.

Blajinii sunt de statură foarte mică, având trup de om și cap de șoarece. După alte credințe ar avea chipul omenesc, dar făptura așa de mărunță încât din cantitatea unui ou de găină se pot hrăni deodată 12 din ei. Se mai spune în unele legende că ei sunt ca oamenii, dar mai buni la inimă și mai supuși lui Dumnezeu decât noi, fără să se poată preciza dacă sunt mai înalți ori mai mici.

Asupra unui lucru sunt de acord povestirile în marea lor parte, că Blajinii sunt ființe bune, credincioase lui Dumnezeu, cu simț creștinesc, ducându-și viața ca sfinții și postind tot anul pentru omenirea de sus. Ei sunt atât de iubiți de Dumnezeu, încât le-a dat darul de a putea trăi pe apă fără să se înece. Ei sunt atât de evlavioși încât se roagă încontinuu, fără să ceară ceva pentru ei, ci numai pentru ocrotirea lumii noastre. Niciodată nu se supără și nu se ocăresc, cea mai gravă vorbă a lor fiind: „Du-te la Dumnezeu“. De aceea în limba română noțiunea cuvântului „blajin“ se referă la caracterizarea bunătății unui copil ascultător și nevinovat.

Ducând o viață sfântă, Blajinii sau Rohmanii nu cunosc femeile și nici păcatele din lumea noastră. Totuși, s-a format o credință tot mai răspândită, că și în lumea lor există femei, dar ele sunt mai frumoase și mai religioase decât ale noastre.

În Bucovina și azi se mai spune despre o fată frumoasă că e ca o „Rohmăniță“.

Femeile blajine trăiesc separat de bărbați și nu se întâlnesc cu ei decât o dată pe an, la Paștile lor, când se căsătoresc, dar nu stau împreună decât un timp scurt, de obicei până la sfârșitul sărbătorilor, – căci tot restul anului postesc și trăiesc în privațiuni ca pustnicii. Această viață în comun ține la ei, după unii câteva zile, după alții chiar de la două până la șase săptămâni. Poporul mai crede că această conviețuire la Blajini durează de la Joia Mare până la sărbătoarea Înălțării Domnului.

Există o legătura între lumea noastră și cea a Blajinilor. Ea se face în timpul sărbătorilor de Paști, pe care Blajinii le țin cu o săptămână după noi. În afară de obișnuitul lor post din tot anul, mai fac un post foarte riguros înaintea Paștilor, a cărui început coincide cu postul creștinesc, dar se prelungește până la Duminica Tomii, adică cu șapte zile după Înviere.

Blajinii, trăind tot timpul în obscuritatea subpământeană, de unde nu pot ieși decât foarte rar, când îi atrage luna plină, iar de altă parte supunându-se legilor lor de privațiuni și de izolare, nu au de unde afla când sunt Paștile creștinești. Atunci se stabilește legătura între ei și între lumea noastră, căci oamenii sunt îndatorați, pentru rugăciunile și posturile ce le fac Blajinii în interesul lor, să-i anunțe despre sărbătoarea Învierii Domnului. Aceasta se întâmplă prin cojile de ouă folosite la pască, pe care poporul nostru are grijă să le arunce în apele curgătoare, de unde apoi se scurg spre „Apele Sâmbetei“ sau spre oceanul care înconjoară pământul, iar de acolo ajung la lumea cealaltă a Blajinilor. În intervalul unei săptămâni, cât fac aceste coji pe apă până să le primească cei dedesubtul nostru, ele se întregesc prin minune divină și devin ouă pline, care servesc apoi de hrană pentru Blajini. În afară de aceste ouă de Paști, ei nu mai mănâncă altceva, doar puținele fire de paie pe care le cară păsările până acolo, mai ales ciorile. De aceea, poporul nostru

de la țară se îngrijește ca să mențină legătura imaginară cu lumea Rohmanilor, respectând cu multă atenție obiceiul de a arunca în apă curgătoare cojile de ouă roșii sau ale celor din care se fac mâncăr[ur]ile de Paști. În unele locuri se spune că e mai bine dacă aceste coji sunt aruncate de „fete care n-au ajuns încă la pubertate ori de bătrâne deja iertate“.

Până în ultimele timpuri, țăranii români serbau și Paștile Blajinilor, a căror dată varia după regiuni. În cele mai multe părți se țineau în luna de după Duminica Tomii. Cu ocazia aceasta se făceau petreceri câmpenești. Copiii mergeau să se joace cu ouă roșii pe iarbă verde, apoi împreună cu familiile lor mâncau în aer liber, iar resturile mergeau la Blajini, care, după credința poporului, se bucurau văzând pe oameni că se înveslesc pentru ei. În unele locuri femeile posteau în ziua aceea și numai bărbații cu copiii se ospătau.

Paștile Blajinilor mai sunt închinete în câteva regiuni și amintirii morților. În ziua aceea se obișnuiește a se da de pomană ouă roșii păstrate de la Paști și a se face slujbe la cimitir, împărțindu-se și acolo la săracii prezenți, cozonaci și ouă.

În Transilvania, afară de Paști, se mai credea și în Crăciunul Blajinilor. În locul cojilor de ouă se aruncau atunci în apă cojile nucilor pe care le primeau colindătorii și pițăreii de la stăpânii caselor pe unde umblau să cânte. Cojile acestor nuci făceau același drum pe apă până la lumea Blajinilor.

Am schițat aici numai câteva idei principale pe care și le-a format poporul în imagin[ă]iunea sa despre Blajini. Subiectele legendelor în acest domeniu sunt atât de multe și de variate, încât s-ar putea face o bogată literatură populară despre ele. Toate sunt însă construite pe aceleași linii de baza pe care le-am expus mai sus. N-am făcut prin urmare, decât să dau o icoană sintetică a diverselor colorite sub care sunt prezentate frumoasele legende despre viața celor din adâncurile pământului. Conținutul lor este cu atât mai interesant, cu cât el este o creație originală a poporului român.

VIII. Temelia și arhitectura cosmică în miturile poporului român

*Pe ce se reazimă lumea. — Stâlpii sau furcile pământului. —
Peștii care proptesc suprafața solului plutitor. — Alte animale
sau lucruri pe care se sprijinește lumea.*

Pământul, după imagin[ă]ea poporului, fiind ca o insulă plutitoare pe imensul ocean, el trebuie să fie fixat de ceva sau sprijinit dedesubt, căci altfel s-ar fi răsturnat ori ar fi fost luat de valurile apelor. Din această idee inițială s-au format fel și fel de ipoteze populare, care în majoritatea lor conclueau la existența unui suport subteran. Iată câteva din aceste credințe.

După ce făcuse Dumnezeu pământul și îl despărți de mare, așezându-l deasupra ei, a văzut că el se scufunda, pentru că era mai greu decât apa. Ca să nu se înece creația sa, a pus dedesubtul ei patru stâlpi, sau după altă versiune, patru furci de foc. Numărul și materialul din care erau făcute aceste propte, variază de la o regiune la alta. Astfel găsim ideea stâlpilor de argint (Moldova), de fier, de lemn sau de ceară (Oltenia). Cea mai răspândită este însă imaginea unui singur stâlp, care formează osia pământului.

Oricum ar fi, stâlpi sau furci, unul sau mai multe, ele sunt roase de Iuda, care personifică pe Diavol în fantezia poporului român. Această idee de acțiune a Satanei pentru distrugerea operei divine o aflăm aproape în toate legendele care descriu furcile ori stâlpii pământului. Iuda roade mereu, dar niciodată nu ajunge la capătul tentativei sale, căci Dumnezeu are grijă ca să crească la loc tot ce se nimicește.

Creștinii știu de uneltirile Diavolului subterestru, dar sunt liniștiți, căci după credința lor cojile de ouă roșii ce le trimit Blajinilor prin mijlocirea apelor curgătoare, ajung pe lângă stâlpii pământului, unde roade Iuda neconținut. Acesta, văzându-le plutind în apele [de] dedesubt, își aduce aminte de Paștile și patimile lui Hristos. Amintirea trădării pe care o făcuse pe Muntele Măslinilor îl îngrozește și se lasă de roaderea stâlpilor, iar Dumnezeu în timpul acesta pune la loc tot ce stricase Iuda.

În Banat se crede că duhurile rele se adună în jurul stâlpilor care susțin lumea și lucrează tot anul la distrugerea lor. De aceea, în dimineața Ajunului de Crăciun se văd și astăzi cum umblă copiii mici, numiți „pițarei“, să cânte la geamurile creștinilor, ademenind cu melodiile lor spiritele necurate, care ies atunci la suprafață să asculte. În timpul acesta Dumnezeu cu îngerii săi repară și consolidează fundamentul pământului.

Acolo unde se crede în existența celor patru stâlpi, cum ar fi în Bucovina, se spune că oamenii trebuiau să țină cele patru posturi mari pe an, căci călcarea lor ducea la distrugerea stâlpilor. De la această idee s-a ajuns la o altă presupunere, că lumea nu mai stă decât pe un singur stâlp, deoarece oamenii nu mai postesc decât o dată pe an, iar când vor neglija și acest post, atunci se va prăbuși lumea.

Domeniul de credință despre animalele care susțin pământul e mult mai vast, deoarece poporul și-a închipuit fel și fel de vietăți puse în acest serviciu.

Pornind de la imaginea unui ocean subterestru, s-a ajuns la multitudinea de legende care fac din pește un suport al pământului. După unele, stâlpii pământului se sprijinesc pe spatele peștilor, iar după altele peștii proptesc direct lumea. Oricum ar fi, oamenii sunt datori să postească pentru ca peștii să nu-și părăsească locurile de străjuire.

Se mai aude din gura bătrânilor și povestea peștelui uriaș, care, el singur, susține pământul să nu se înece. Acest pește, din

care s-au tras toate vietățile apelor, a fost creat de Dumnezeu în timpurile biblice ca pe spatele lui să-și așeze opera. Peștele acesta la început avea trei pui, dar Dumnezeu i-a luat doi ca să sature cu ei omenirea. Aici se făcea aluzie la istorisirea din *Testamentul Vechi* despre cele cinci pâini și doi pești cu care i-a săturat Dumnezeu pe oameni. Norocul nostru era că s-a mulțumit lumea cu doi pești, căci altfel l-ar fi luat Dumnezeu și pe al treilea, iar peștele mare s-ar fi zvârcolit de durere și ar fi răsturnat pământul.

În unele părți însă povestirile populare prezintă peștii ca pe niște păzitori ai rânduielilor creștinești, având locul lor de pândă la poalele stâlpilor mondiali. În momentul când văd că oamenii nu țin posturile prescrise, ei se apucă să roadă stâlpii, iar atunci pământul se cutremură, mai ales în regiunile muntoase, căci stâlpii sunt așezați în apele adâncului sub bazele munților, unde greutatea părea mai mare.

Din toate poveștile cu stâlpii pământului, rezultă clar tendința de morală creștină. Se desprind din ele două elemente: una este porunca de a posti, iar cealaltă este pedeapsa în caz de călcare, adică prăbușirea treptată a lumii din cauza roaderii stâlpilor.

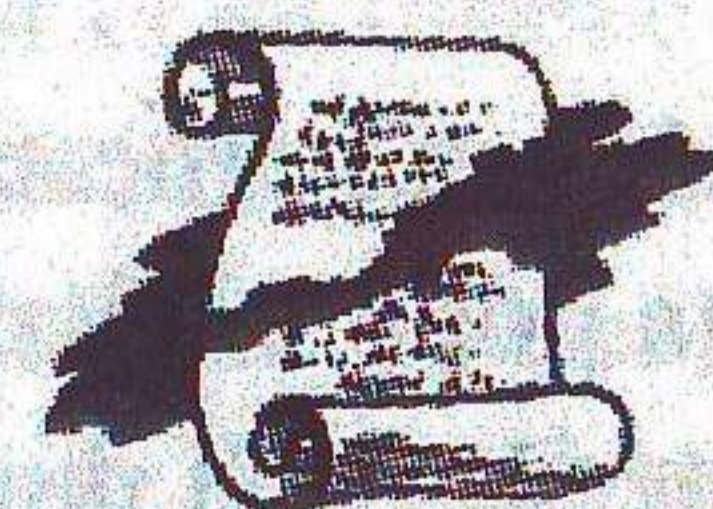
Poate de aici se trage și preferința românului pentru carnea de pește ca mâncare de post, – sunt concluziile unor cercetători folcloriști care s-au ocupat cu viața poporului nostru de la sate.

Peștele este îndeobște admis de credințele populare ca suport al pământului. Totuși, se mai amintesc și alte animale. Astfel în Bucovina se vorbește de un urs, pe care s-ar sprijini pământul. Românii din Balcani spun că lumea stă pe spatele unuia sau a mai multor boi de apă, credință despre care nu se poate afirma cu certitudine dacă a fost creată de românii balcanici și adoptată apoi de bulgari sau invers. Un lucru e cert, că ea se află și în folclorul bulgar. Tot astfel și legenda celor doi sfinți care susțin pământul pe degete, ori a cocoșului care scutură pământul când

dă din aripi, sau în sfârșit povestea șarpelui, care, încolăcindu-se în jurul pământului, îl ține legat să nu se destrame.

În regiunea gurilor Dunării se mai istorisea că lumea era răzimată pe coarnele Diavolului, care ajunsese în fundul pământului când straja angelică îl învinsese cu ocazia tentativei sale de a răsturna în apă creația lui Dumnezeu.

Se mai poate aminti povestea mărului roșu cunoscută în Bucovina. Acest măr pe care se proptește lumea și-ar avea întinse rădăcinele la Marea Neagră, de unde pornesc toate apele pe întinderea pământului și unde revin după un drum circular ca să se reverse. Prin urmare, Pontul Euxin ar fi un fel de centru static al arhitecturii cosmogonice.

IX. Mitologia orogenică a poporului român

Ridicarea munților. - Mituri de origine mazdeistă.

- Formarea munților în epoca creației.

Legendele poporului român care încercau să lămurească procesul de formație a munților, văilor și a diferitelor convulsii pământești, au în marea lor parte caracteristicile miturilor de origine mazdeistă. Ele erau probabil create sub influința anticelor mituri iraniene.

În numeroase legende românești, ca și în vechea religie iraniana a poporului indigen din timpurile preistoriei noastre, întâlnim dualismul principiului bun și rău.

Ahura Mazda, creatorul lumii și al animalelor utile, îl avea în această concepție ca dușman pe Ahriman, făuritorul animalelor și lucrurilor rele. Ce construia primul, al doilea căuta să nimicească.

Aceeași structură de fond dualist o găsim în mitologia românească. Lupta zadarnică a Diavolului de a distruge opera lui Dumnezeu a dat o temă în jurul căreia imaginea poporului a înseilat nenumărate povestiri strămoșești.

În afară de miturile de factură mazdeistă, mai avem o mulțime de alte creații populare despre ridicarea munților, pe care le putem grupa cronologic după epoca în care fixează ele timpul de formare.

Toate povestirile românești pornesc însă de la ideea admisă în mod general de credința poporului, că suprafața pământului era la început plană și netedă. Abia după scoaterea lutului din

apă și după întinderea lui deasupra oceanului universal s-au modelat formele munților.

Diversele prefaceri geologice, precum și toată gama de zvârcoliri și evoluții orogenice s-au oglindit în minunate reflexii de fantezie populară pe terenul bogat al creațiilor legendare.

În literatura inspirată de vechile tradiții românești se află sugestive istorisiri ale bătăliilor dintre munți, exprimate prin cuvintele „când se loveau munții în capete” atât de des întâlnite în scrierile autorilor noștri din secolul al XIX-lea. Astfel se pot citi fragmente interesante despre imaginarele lupte dintre culmile Carpaților în legendele lui Ispirescu, în basmele lui Fundescu sau în poveștile lui Sbiera. Istorisirile acestor războaie geologice, care tălmăceau cauza atâtor prăbușiri de munți, au un fond de adevăr istoric și sunt o dovadă că, mult timp înaintea formulărilor de ipoteze științifice, judecata poporului a ajuns pe calea tradițiilor strămoșești să pătrundă misterul orogenic.

Românii de altădată au găsit judicioase interpretări și deslușiri pentru toate fenomenele naturii, pe care le observau și le înțelegeau cu spiritul lor ce se apropia adesea de un raționament superior. De multe ori subiectul legendelor românești dădeau efectul unor expuneri cu substrat științific, cum ar fi de exemplu și povestea prefacerilor pământești în urma potopului mondial. Și totuși, ele erau pure făuriri ale geniului popular, care le născocea dintr-o naturală și instinctivă fecunditate a minții, sau erau comori de tradiții moștenite din generații în generații.

Dualismul mazdeist îl găsim într-o serie de mituri românești, dintre care voi aminti numai două mai principale, căci celelalte în mare parte nu sunt decât variantele acestora.

Diavolul purta o nespusă ură împotriva lui Dumnezeu, pentru că nu reușise și el să creeze o lume după placul său și drept răzbunare voia să-i înece opera, începu atunci să destupe solul în mai multe părți, ca să dea drumul torentelor de apă. Astfel se făcură văile, iar din pământul scos se înălțară munții.

Cealaltă ne povestește cum l-a trimis Dumnezeu pe Diavol în fundul mării primordiale ca să aducă de acolo o bucată de lut din care să-și creeze lumea. Diavolul însă, având gânduri nemărturisite ca să-l imite și să-l întreacă pe Dumnezeu, când aduse lutul, își ascunse o părticică în gură. Prin voința divină pământul scos la suprafață începea să crească și să se modeleze, dar în același timp creștea și bucata din gura Diavolului. Acesta o scuipă atunci de necaz, dar nu reuși să o elimine întreagă. Resturile de pământ creșteau încontinuu în gura sa necurată și pe măsură cum se dezvoltau, Diavolul le scuipa peste întinderea de pământ croită de Dumnezeu. Din ele se formară munții, dealurile și diferitele părți colțuroase ale lumii. Prin urmare, după această concepție, făuritorul pământului este Dumnezeu, iar munții ar fi opera Satanei.

Poporul nostru mai cunoaște și alte teme de mitologie orogenică. Iată câteva din ele:

Când a făcut Dumnezeu lumea, a văzut că pământul era mai mare decât cerul și nu încăpea sub bolta lui. Atunci, la sfatul Diavolului, l-a strâns ca să-l poată așeza sub firmament, dar pământul se încreți și astfel se formară munții cu văile. După alte credințe, tot atât de răspândite, sfatul îl dăduse ariciul la iscodirea albinei. Se mai susținea în câteva regiuni că această idee venea de la Sf. Petru, care întrebându-l pe arici, acesta îi răspunse: „De ce nu strânge Dumnezeu și pământul cum m-a ghemuit pe mine“.

Legende care acordă pământului însușiri de viață susțin că munții s-au produs pe corpul solului ca niște erupții de groază când auzise pământul porunca lui Dumnezeu de a hrăni toate vietățile lumii și mai ales pe oameni, care din primele timpuri purtau în ei germenii înclinărilor spre rău.

În unele părți se mai spune că munții s-au produs de pe urma cutremurelor de pământ, care la rândul lor și ele fuseseră

provocate de neastâmpărul acelor care susțineau coaja pământului sau de clocotirile subterane ale Diavolului.

O altă închipuire de ingenioasă plastică se forma în cugetul poporului când povestea că munții nu puteau fi decât ridicăturile pământului în locurile unde stâlpii îl sprijineau. Greutatea solului se lăsa întinsă pe unde erau șesurile și văile, iar părțile din jurul capetelor superioare ale stâlpilor se conturau pe unde se ridicau munții.

X. Legende despre crearea munților

Diverse mituri. – Rolul albinei și al ariciului. – Ridicarea munților de către îngerii. – Formarea lor în urma potopului. – Coaja și culoarea pământului.

Povestirile românești atribuie roluri importante ariciului și albinei la crearea munților. Probabil că în mintea poporului aceste animale păreau cele mai înțelepte din toate creaturile lumii. De aceea le-a cerut Dumnezeu sfatul cu privire la unele întreprinderi pentru desăvârșirea operei sale.

O legendă este pusă în legătură cu nevoia așezării apelor care fuseseră scoase din loc de pământul ce creștea sub binecuvântarea divină.

După ce Dumnezeu formă o coajă de pământ din lutul adus de Diavol și această coajă se întinse în lățime ca să-l sprijinească pe Dumnezeu, când Diavolul încerca să-l înece în timpul odihnei, împingându-l spre cele patru capete ale lumii, apele ieșiră din locul lor și amenințau să se reverse peste pământ. Atunci Dumnezeu se gândi să caute un loc pentru fixarea acestor ape. Trimise pe albină să-i ceară părerea ariciului. Acesta însă refuză să-i dea vreun sfat răspunzând că n-ar îndrăzni cu judecata lui mărginită să-l lămurească pe creatorul său Atotînțelept și Atotștiutor. Albina nu voia să se întoarcă la Dumnezeu fără rezultat. Se ascunse în apropierea ariciului ca să afle măcar reflexiile lui. Și de fapt, după ce ariciul credea că rămăsese singur, își mărturisi gândul cu glas tare că nu putea pricepe de ce nu face Dumnezeu și munți. Cum prinse albină aceste idei,

zbură imediat în fața lui Dumnezeu și îi raportă despre cele ce auzise de la arici. Dumnezeu își completează atunci creația, înălțând pământul în unele părți. Astfel putură să se așeze apele prin văi și prin locurile rămase goale după ridicarea munților.

Această legendă bucovineană are unele puncte care ar putea fi concordate cu fenomenele geologice. Și în evoluția morfologică a pământului întâlnim numeroase convulsii și formațiuni orogenice, care erau cauzate de marile mișcări ale apelor ce își căutau locuri de așezare.

După o altă legendă din Muntenia, la terminarea creației îi mai rămăsese lui Dumnezeu o cantitate de pământ cu care nu știa ce să facă. Continuarea povestirii este în linii generale aceeași. Albina încercă să-l iscodească pe arici, care refuză să-i dea vreun sfat. Totuși îi surprinse părerea că din rămășița de pământ s-ar fi putut face dealuri. Îi duse apoi răspunsul lui Dumnezeu, care aruncă resturile pământului neutilizat pe suprafața netedă a scoarței inițiale și făuri astfel munții.

Legende cu albina și ariciul se găsesc în toate regiunile românești, având aceeași temă, dar o mulțime de variante.

Pentru faptele bune Dumnezeu a binecuvântat albina și ariciul. De atunci au rămas aceste animale în credința poporului niște creaturi sfinte, a căror omorâre constituie un păcat de neiertat. Albina a primit darul divin ca din ea să curgă numai miere, iar din ceara ei să se facă lumânările pentru biserică. Ariciul în schimb a fost investmântat cu o armătură de țepi care să-l ferească de orice primejdie.

O singură legendă s-a putut culege din Bucovina care atribuia ridicarea munților zadarnicelor străduințe ale îngerilor răi. Aceștia, după ce fuseseră izgoniți din împărăția lui Dumnezeu, s-au trudit să se înalțe din nou spre cer. Ca să ajungă în sus, au început să-și facă drum din ridicarea straturilor de pământ. Observând însă Dumnezeu intenția lor, a oprit pe loc creșterea munților.

Biblia ne istorisește că Dumnezeu, voind să-i pedepsească pe oameni pentru păcatele lor, a revărsat asupra lumii ape și ploi neconținute. Din acest potop numai Noe cel bun a scăpai, fiind avertizat să-și facă o barcă. Poporul român, adânc religios și cunoscător al *Bibliei*, a tras de aici concluzii pentru compunerea unei frumoase legende, care ne spune că munții s-au format în locurile unde pământul era mai consistent și nu putea fi distrus de apă, iar văile s-au săpat în părțile mai slabe ale solului.

Această explicație populară, care căuta în consecințele potopului transformarea suprafeței pământului, are efectul unei concepții științifice, deși originea ei se pierde în profunzimea timpurilor trecute. Ideile din legendele românești se apropie deci foarte mult de ipotezele preconizate de geologi în legătură cu transgresiunea mărilor cambriene și cu perioadele de emersiuni.

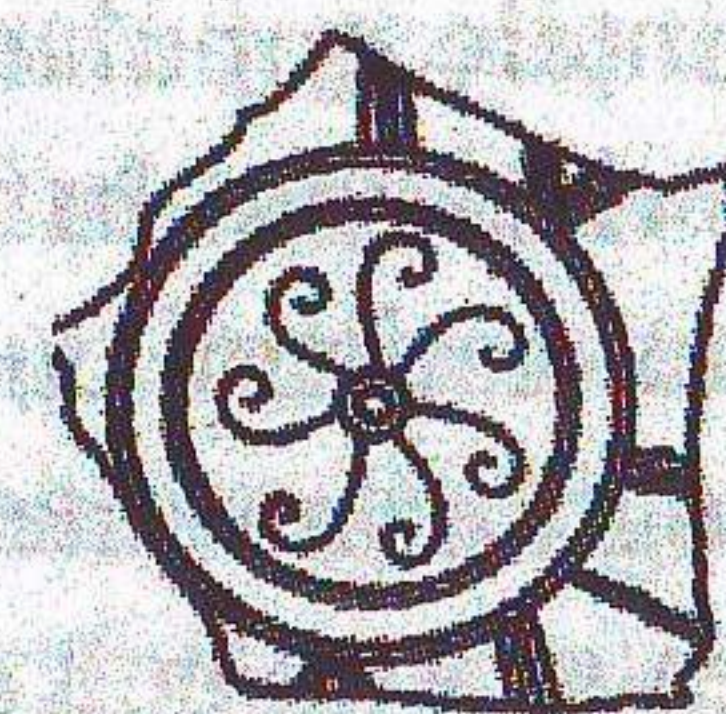
O altă poveste care se aude prin Bucovina atribuie ridicarea munților unei minuni divine pentru a-l salva pe Hristos de prigoana evreilor. Este una dintre cele mai neverosimile fantezii, asupra originii căreia ne îndoiim că ar fi produsul exclusiv al imaginii populare. Totuși o înregistrăm ca document folcloristic. După această istorisire, în timpul când jidanii îl urmăreau pe Hristos ca să-l prindă și aruncau după el cu pietre, Dumnezeu a dispus să le fie drumul barat cu munți ca să-i împiedice, iar pietrele să se transforme în ouă colorate. De atunci au rămas munții pe pământ și tot de atunci s-a păstrat obiceiul ca la Paștile creștinești să mănânce românii ouă încondeiate sau vopsite cu roșu, galben ori albastru. De aici au fost inspirate, după credința unora, și culorile naționale ale poporului român.

Diferitele legende ne arată că Dumnezeu a făcut coaja pământului din lut, iar *Biblia* ne învață că – după aceea prin binecuvântarea divină solul a primit putere de fecunditate. Văzând însă Diavolul că opera lui Dumnezeu se împodobește cu verdeață și cu vegetație bogată, din ură și din invidie a vrut să zădărnicească dezvoltarea naturii. S-a gândit atunci

să transforme pământul în piatră seacă. În consecință a scos nisip și l-a semănat pe suprafața solului, crezând că din el vor răsări bolovani de stâncă. Dar Dumnezeu văzuse intențiunile Diavolului și îi luase nisipului puterea de fertilitate. De aceea spune poporul că nisipul este sămânța de piatră a Diavolului.

Lutul din care făcuse Dumnezeu pământul avea culoarea neagră. De aici credința populară că primii oameni ai lumii, creați din pământ, tot negri erau. Numai de la Cain înapoi și-au schimbat culoarea oamenii din această seminție. Cain, după ce îl omorâse pe fratele său Avel, îngălbenise de groaza păcatului săvârșit. În legătură cu această credință și azi se mai aud expresii în popor că „a îngălbenit de groază”.

După alte legende din Ardeal și de aiurea, pământul înainte de a deveni negru fusese străveziu ca apa curată. Tot ce cuprindea miezul său se putea vedea cu ochiul. De aceea Cain, când își ucise fratele, l-a îngropat și l-a acoperit cu frunze și crengi ca să nu poată fi văzut cadavrul. Dar și frunzele, produse de pământ, tot transparente erau. Atunci Dumnezeu prefăcu pământul în negru, ca să acopere urmele primului omor.

XI. Concepții despre viața și funcționarea pământului

Poporul nostru crede că pământul este viu și trăiește, că el simte și muncește ca orice ființă care are viață. — Originalitatea acestor credințe și mituri.

În concepția mitologică a poporului român, pământul își are viața sa proprie, ca orice altă ființă cu toate manifestările și consecințele unei astfel de existențe animate. Credința aceasta a moștenit-o din antichitate, iar tradiția ei este atât de veche pe aceste meleaguri încât originea ei trebuie căutată în religia păgână a popoarelor care locuiseră aici înaintea cuceririi Daciei de către romani.

Ideea aceasta o putem întâlni aproape în toate miturile clasice, dar mai ales în doctrinele religioase ale popoarelor indoeuropene, care personificau pământul, ridicându-l la rangul unei dumnezeiri și instituindu-i un cult deosebit ca unui zeu preferat.

Mitologia noastră nu este decât o formă modernă a credințelor populare străbune. Ea și-a păstrat structura ideologică de-a lungul timpului, dezvoltându-se pe temeiurile păgânismelor străvechi. Dacă o comparăm cu miturile altor vremi sau ale altor țări, găsim în credințele populare românești un cult al pământului, exprimat și ritualizat în forme specifice și mai empirice, care îi dau o caracterizare cu totul originală.

În majoritatea mitologiilor străine aflăm ideea divinității pământului sau practizarea acestui cult al „mamei terestre“, dar

puține sunt acelea care conțin elemente despre viața și felul cum funcționează pământul. În acest domeniu credințele poporului român aduc contribuții și lămuriri originale, care dovedesc încă o dată ingeniozitatea și forța spiritului său de imaginație.

După legende românești, pe vremea când Dumnezeu, terminându-și zidirea lumii, a orânduit tuturor creațiilor sale îndatoririle și normele de viață, îi spuse pământului că obligația lui va fi să hrănească toate vietățile ce trăiesc pe el. Auzind pământul rolul care i s-a atribuit, se cutremură de groaza, iar pe fața lui netedă se iviră erupții și încrețituri de spaimă în forma munților și dealurilor. De atunci și-a schimbat pământul fi-zionomia. Dumnezeu văzând această atitudine recalcitrantă, îl întrebă din ce cauză nu-i convenea să dea hrană tuturor. Pământul răspunse că nu obiectionează nimic referitor la hrănirea vietăților, numai în ceea ce privea întreținerea oamenilor nu înțelegea să ia vreun angajament, deoarece aceștia fiind puși din voință divină să stăpânească peste toate creațiile lumii, nu se vor îngriji de el dacă vor vedea că primesc toate roadele sale fără nici o trudă. Atunci, judecând Dumnezeu că pământul avea dreptate, l-a consolat și i-a încuviințat ca să nu-l hrănească pe om dacă acesta nu-l va munci și nu-l va îngriji. Ca să-i ușureze însă omului această sarcină, a mai orânduit Dumnezeu ca el să nu-și tragă din pământ decât surplusul de care are nevoie, deoarece hrana principală o va scoate-o din carnea animalelor.

După o altă versiune, când văzu Dumnezeu refuzul pământului de a-l hrăni pe om, îl mângâie și îl încurajă să rabde, fiindcă va veni vremea când se va îngrășa el din acest om pe care este îndatorat să-l întrețină acum.

Din subiectul acestor legende se poate deduce că poporul îi atribuie pământului însușiri de viață și de simțiri. El trăiește, având inimă și sânge. Conform acestor imaginații, centrul său ar ține loc de inimă, iar apele curgătoare ar fi ca un sânge dătător de viață ce străbate trupul ființei sale. Pământul are

deci existență proprie. El muncește și produce. Sunt extrem de variate credințele populare cu privire la activitatea pe care o desfășoară pământul. În general, ori de câte ori vede undeva vreo lipsă provocată de consumație sau de dispoziție, se grăbește să completeze golurile ivite. Dar în planul lui de muncă în fiecare an este prevăzut să producă bogății și materii noi, pe care lumea nu le poate ști decât prin revelația fenomenelor atmosferice. Astfel se crede că în anul când pământul produce aur, soarele îl arde cu o incandescență persistentă și pătrunzătoare, iar când clima anului este medie, atunci pământul lucrează argint. Aproape pentru toate produsele importante ale pământului, care figurează în cercul de noțiuni ale poporului, s-au dat astfel de explicații.

Ca orice ființă ce muncește, și pământul are drept la odihnă. Ora lui de repaus este amiazul, când nimeni nu are voie să se atingă de el, să-l sape, să-l frământa sau să-i culeagă roadele.

Ideea aceasta este admisă în mod general. Sunt însă regiuni unde în timpul de odihnă al pământului intră și momentele răsăritului și apunerii soarelui.

În afară de aceste repausuri zilnice, oamenii sunt datori să-i dea pământului și posibilități de odihnă anuală sau sezonieră, mai ales după o serie de ani îmbelșugați, căci în caz de refuz își ia pământul singur această odihnă, dar atunci îi pedepsește pe oameni cu secetă sau cu lipsă de producție.

Prevalând în viața poporului român caracterul agricol al muncii sale, desigur că putem găsi un teren fecund în credințele și obiceiurile sale referitoare la pământ.

XII. Cultul pământului în mitologia românească

Pământul a fost întotdeauna considerat ca o ființă divină atât de mitologia popoarelor antice, cât și de cea românească. Popoarele vechi îl venerau ca pe un zeu, aducându-i chiar jertfe sub diferite forme. Ideea divinității sale era aproape universală, numai numirea sa varia după diversele religii păgâne care îl așezau de multe ori ca importantă alături de Dumnezeu ceresc. Era o concepție răspândită că pământul, fiind mama oamenilor pe care îi hrănește, are un rol de consoartă pe lângă Tatăl ceresc, iar din iubirea lor rezultă prosperitatea lumii. Îmbrățișările amoroase între cer și pământ se produc prin ploile care dau fertilitate solului, astfel încât din grija Tatălui de sus și al Mamei terestre se pot bucura oamenii de toate bunătățile și darurile vieții.

Acest cult a fost preconizat de Zoroastru, care în doctrina sa religioasă a acordat o importanță deosebită principiului de legătură conjugală între Ahura Mazda, Dumnezeu din cer, și între Spenta-Armaiti, personificarea divină a pământului. Dacii s-au inspirat din această credință iraniană, care și azi mai dăinuiește la poporul persan ca reminiscență de imn cosmogonic cunoscut din timpuri imemorabile.

Cultul pământului s-a înrădăcinat foarte iute în datinele popoarelor autohtone din regiunile carpato-danubiene, fiindcă prin munca și traiul lor erau strâns legate de pământ, de la care trăgeau toate foloasele și bogățiile. Majoritatea acestor popoare ocupându-se cu agricultura, este explicabil că toate aspectele vieții lor le vedeau și le cântăreau prin dărnicia solului. De aceea se închinau cu evlavie, poate interesată, pământului,

rugându-l ca Dumnezeuul celest să-l fecundeze pentru fericirea și bunăstarea oamenilor.

După ocuparea Daciei de legiunile romane, cultul pământului a fost practicat pe o scară mai întinsă, dobândind o însemnătate și mai mare. „Alma Tellus“ sau „Terra Mater“ a romanilor era divinizată alături de Jupiter și adorată cu toate onorurile ce i se cuveneau. În imperiul român se găseau pretutindeni sanctuare ridicate în cinstea „Mamei terestre“, îndeosebi în provincii, unde caracterul agrar al populațiilor implica nevoia de a câștiga bunăvoința solului producător. Dintre toate provinciile cucerite de romani, în Dacia era mai popularizat cultul pământului. Legionarii și coloniștii lui Traian au adus cu ei și formele romane ale acestui cult, pe care le-au localizat și adaptat în straturile credințelor indigene. Pe această structură daco-romană s-au perpetuat în viața poporului român obiceiurile de a se închina pământului și de a-l cinsti.

Și astăzi vedem în bisericile de la țară cum se roagă lumea, făcând mătânii, plecându-și picioarele, mâinile și capul pe pământ. În cimitire pretutindeni găsim inscripții pe crucile morților ca „să le fie țărâna ușoară“. Acestea nu sunt decât urmele și formele rituale ale vechiului cult. Pământul este sfânt în credința poporului. Din pământ suntem făcuți și noi, iar tot în sânul lui ne vom duce pentru odihna eternă. În pământ zac moșii și strămoșii noștri. El ne ține pe coaja lui, el ne dă hrană și apă. Fără bunățile lui n-am putea trăi. Iată de ce este considerat pământul în miturile românești ca „mama noastră“, iar oamenii ca niște copii rezultați din legătura pământului cu Dumnezeuul ceresc. De aceea suntem datori să-l cinstim. De aici o serie de opreliști și de obligații față de el. Poporul le respectă, fiindcă de la pământ își trage tot binele prin munca sa agricolă. Astfel, după credința populară, nu-i voie să scuipi sau să dai cu piciorul în pământ, nici să-l înjuri, în schimb ești îndatorat să-l

muncești, dar să nu-l chinuiești, cum face de exemplu olarul, care din cauza aceasta își va primi pedeapsa la judecata din urmă.

Nenumărate datini și proverbe și-a făcut poporul din principiile acestui crez, care sunt păstrate cu mai multă rigoare decât orice lege scrisă. S-ar putea scoate multe forme frumoase și interesante din compoziția actuală a acestui cult terestru la poporul român.

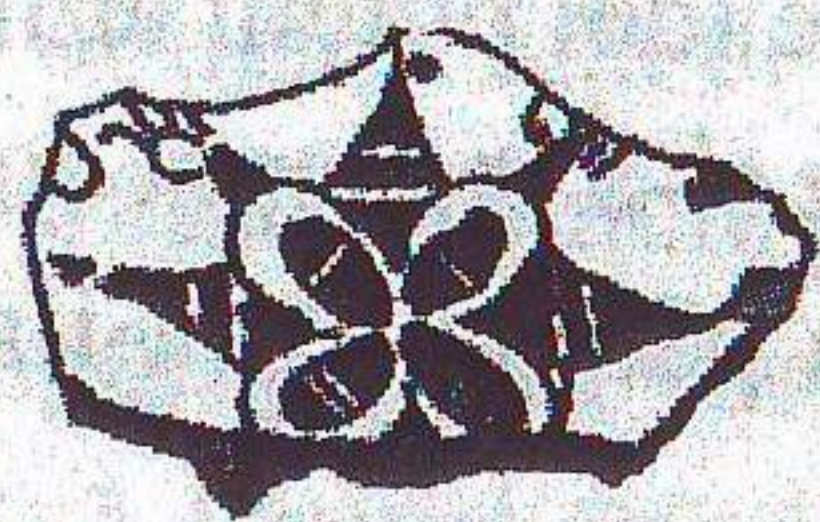
Ca o exteriorizare a venerării pământului și azi mai găsim ritualuri de jertfă îndeplinite de popor la anumite ocazii, mai ales atunci când îl rănește sau îl lovește fără intențiune rea, dar nevoit de efectuarea unor lucrări. Aceasta dovedește credința populară în sensibilitatea pământului. Astfel de sacrificii se aduc de exemplu la edificarea unor case, când se sapă fundamentul și se taie pământul. La sate se îngroapă în temelia casei un cap de cocoș, el fiind considerat ca o pasăre sfântă. Țăranii mai bogați jertfesc însă un cap de berbec pe care îl așează la fundamentul casei. În orașe și azi se mai obișnuiește zidirea unui pumn de bani la temelia caselor noi, care simbolizează aceeași idee de sacrificiu ce se aduce pământului pentru răscumpărarea durerii cauzate prin fixarea unui edificiu în coasta sa. Cine face astfel de jertfe pote fi sigur că pământul îi va suporta casa și va avea grijă de ea să nu se surpe.

La zidirea bisericilor, care, prin rostul lor de durabilitate, trebuiau să fie mai solide, se dădeau în unele părți jertfe simbolice de o valoare mai mare. În Oltenia, de exemplu, la construirea unor biserici se îngropau la temelii măsurile umbrelor de om, luate cu o trestie, dar omul care rămăsese fără umbră, era sortit să moară în termen de 40 zile.

În aceeași ordine de idei putem aminti legenda poetizată a meșterului Manole care și-a îngropat soția de vie între zidurile mănăstirii de Argeș, ca pământul să-i asigure trăinicia operei sale arhitectonice.

Datinele de a face jertfe pământului le aflăm aproape la toate popoarele, chiar și la cele mai civilizate, unde ele persistă și azi sub forme mai moderne și simbolice.

În trecut, majoritatea sacrificiilor erau vieți omenești ale căror trupuri erau zidite la temeliile cetăților și ale edificiilor. În istoria biblică aflăm unele exemple de acest fel, cum era cazul construirii Ierihonului. În diverse locuri săpăturile și dărâmarea zidurilor vechi au scos la suprafață schelete de oameni jertfiți pământului. În toate părțile lumii au ieșit la iveală astfel de urme care datau din diferite timpuri până în epoca modernă, numai pe teritoriul românesc nu s-au găsit probele unor practici similare. Uzul îngropării umbrelor, care a succedat la popoarele străine jertfelor umane, a fost importat în regiunile locuite de români probabil de arhitecții veniți din alte părți ea să construiască bisericile și mănăstirile noastre.

XIII. Sfârșitul lumii

Răutatea oamenilor pregătește prăbușirea mondială.

— Semnele prevestitoare ale cataclismului. — Potopul. —

Legende despre corabia lui Noe.

În capitolele precedente am văzut cum s-a născut pământul și viața pe care o are. Ca o consecință a acestor credințe, în închipuirea poporului s-au produs idei și despre moartea pământului, care nu poate fi considerată ca altceva decât sfârșitul lumii.

Va veni vremea când Dumnezeu va hotărî să-și nimicească opera sa, pentru că lumea avansează în ritm accelerat pe calea unei răutăți progresive. Cataclismul final are să fie îngrozitor. Din pricina păcatelor omenești va suferi și pământul pedeapsa distrugerii, fiindcă pe scoarța lui s-au petrecut toate faptele rele. Odată a scăpat de pierire, când Dumnezeu trimisese potopul peste oameni, fiindcă pedeapsa diluvială nu a fost aplicată decât vietăților și nu a atins pământul în ființa sa organică. Dar potopul a fost un avertisment divin pentru toate creațiile lumești, ca să aibă grijă de a se subordona poruncilor lui Dumnezeu.

La poporul român credința în sfârșitul lumii este de origine biblică. De aceea modalitățile imaginare care arată cum se produce actul final al distragerii se încadrează și se întemeiază pe învățăturile bisericești.

Informații scoase din scrieri apocaliptice, precum și o mulțime de tradiții străbune, constituiau sursa de inspirație a

poporului nostru la compunerea ingenioaselor ipoteze despre felul cum va lua lumea sfârșit.

Acest sfârșit trebuia să se producă mai demult, povesteau bătrânii satelor, căci prea s-a dedat lumea la păcate și nu mai ținea posturile, dar Maica Domnului îl mai roagă pe Dumnezeu să nu-i pedepsească încă pe oameni, căci din cauza lor ar suferi atunci și copiii cu suflete nevinovate. După alte credințe aceste rugăciuni le fac îngerii păzitori ai oamenilor sau uneori chiar Sfântul Petru. Oricum ar fi, însă, ceasul cel din urmă va suna odată. El va fi mai apropiat sau mai îndepărtat după cum va fi conduita morală a oamenilor.

Diavolul, care de la început pândește și se străduie să distrugă opera lui Dumnezeu, mereu caută să inspire fapte rele și astfel să-și pregătească răzbunarea. Prin sfârșirea lumii Diavolul speră să pună stăpânire pe creația divină și de aceea îi grăbește nimicirea.

Din seria bogată și variată a acestor credințe populare a ajuns imaginația colectivității să formuleze ideea împărăției lui Anticrist, care este identic cu Diavolul. Dar tot Dumnezeu va avea grijă, din nemărginita sa îndurare, să scurteze zilele acestei domnii.

Din tot complexul de credințe strămoșești și de povestiri care și azi mai trăiesc în gura poporului român, vom grupa într-un cadru sintetic unele exemple de ciudată și inventivă înfățișare a diverselor fenomene și întâmplări care vor preceda și vor desăvârși procesul finalității cosmice. Majoritatea acestor credințe sunt de factură originală, fiindcă în afară de unele idei generale sau biblice, ele sunt produsele pure ale fanteziei poporului și se concordă ca o concluzie logică cu toată filatura de creații și imaginații inspirate din felul său de viață și de gândire.

Poporul crede că sfârșitul lumii nu se va produce deodată, pe neașteptate, ci va fi prevestit de diferite evenimente cosmice, între care cutremurilor de pământ li se dă cea mai mare importanță.

Seria semnelor revelate de Dumnezeu a început cu potopul și a continuat cu diversele fenomene geologice și atmosferice, la care se mai adăugă și mulțimea pedepselor, cum erau războaiele, boalele și alte suferinți. Toate acestea nu erau decât avertismente divine, care pregăteau în sufletul și conștiința oamenilor ideea ispășirii păcatelor care se va produce în clipele marilor socoteli eterne.

În miturile românești găsim numeroase interpretări de semne prevestitoare, fiindcă poporul vedea în orice fenomen sau eveniment supranatural o mustrare a lui Dumnezeu și o arătare a sfârșitului apropiat. Vom reține aici numai unele, care prin concepția lor pot fi puse alături de preconizările mitologiei universale.

Primele timpuri ale omenirii, cunoscute în literatura mitologică sub denumirea epocii de aur, erau cu totul altfel decât cele de la potop încocoace. În vremea aceea fericirea și bunăstarea sălășluiau pe tot pământul. Oamenii aveau de toate și nu erau așa de trudiți ca cei de azi. Trăiau în desfătare și fără griji, iar sub copleșirea atâtor bunătăți l-au uitat pe Dumnezeu și poruncile lui. Lumea s-a înrăutățit și s-a dedat la păcate fără nici o rușinare, încât Dumnezeu s-a gândit să prăpădească lumea. Ptopul pe care l-a trimis asupra făpturilor sale a fost cel dintâi și cel mai groaznic avertisment.

După credința românească primii oameni erau *Uriășii*, deci din pricina lor și a vieții lor pline de păcate puse Dumnezeu capăt celei dintâi lumi prin înecare.

Despre felul cum s-a produs potopul mitologia română are o numeroasă colecție de legende. Toate se bazează pe ideea uneltirilor și intervenției Diavolului ca să zădărnicească mântuirea lui Noe sau ca să-și asigure și pentru el un loc de scăpare în corabie.

Modelul după care și-a făcut Noe corabia i l-a sugerat Dumnezeu. O legendă din regiunea Constanței ne informează

că Dumnezeu cu prilejul arătării sale, când îl prevenea pe Noe de potop, îi spuse ca să taie o pasăre și să-i examineze sistemul oaselor din jurul pieptului, servindu-se ca model la construirea corăbiei sale de acest schelet.

În Bucovina se crede că locul arătării lui Dumnezeu era în mijlocul unei păduri, unde se găseau lemnele din care își făcu Noe corabia și unde putea să lucreze neobservat și nestingherit de nimeni. Viziunea aceasta s-ar fi petrecut în vis.

Despre uneltirile Diavolului se cunosc mai multe variante. Tema este că Diavolul, pentru a descoperi locul ascuns, unde își alcătuia Noe corabia, se folosi de slăbiciunea femeii și o convinse pe soția lui Noe ca să-i dezvăluie acest secret. Diavolul avea intenția să-i spargă corabia, care era aproape gata, ca astfel să nu izbutească Dumnezeu să-și salveze nici o sămânță din creaturile sale. Nevasta lui Noe nu știa însă nimic din ceea ce făcea soțul ei, căci Dumnezeu îl sfătuisse pe Noe să nu spună nimănui nimic. Atunci Diavolul aduse în casa lui Noe un butoi de vin fermecat și puse la cale pe soția lui ca să-l îmbete și astfel să-i afle secretul. Iată cum ajunse Diavolul, din cauza trădării femeii, să cunoască locul de construcție și să poată distruge corabia.

După alte versiuni chiar Dumnezeu i-ar fi spart lemnele corăbiei, ca să-l înspăimânte pe Noe pentru greșeala de a se fi îmbătat și de a fi destăinuit secretul.

Oricare ar fi explicația, temele concordă asupra ideii de distrugere și asupra sprijinului dat de Dumnezeu ca Noe să-și poată reface corabia, ca prin minune, prin o singură lovitură.

Nereușind Diavolul înainte de potop, a persistat în planurile sale chiar și în timpul inundărilor, căutând diversele mijloace, fie direct, fie cu ajutorul șoarecelui sau al altor animale, ca să roadă fundul corăbiei și să o înece. Dar Noe observă la timp găurile făcute de Diavol și le astupă. După unele credințe aceste găuri au fost astupate de coada șopârlei, iar pentru această faptă

Dumnezeu o binecuvântă ca să nu-i curgă sângele când o calcă cineva. După alte credințe serviciul acesta l-a făcut năpârca, a cărei coadă a și rămas în gaura corăbiei.

Un subiect de legendă cunoscut aproape în toate provinciile țării este cum a scăpat Diavolul de potop prin înțelegerea secretă ce o avuse cu soția lui Noe. Aceasta, în momentul revărsării apelor întârzia dinadins să se urce în corabie, căci așa-i fusese vorba cu Diavolul, iar Noe alarmat și enervat îi strigă: „Hai, drace, vino mai repede“. Diavolul intră atunci alături de femeie în corabie, fiindcă îl invitase Noe, și astfel scăpă de pierire spre nenorocul lumii.

Câteva din aceste idei se găsesc și în legendele altor popoare, dar majoritatea lor sunt cunoscute numai de români.

De la potop încoace felul avertismentelor divine despre apropierea sfârșitului lumii au variat și s-au succedat sub forme diferite, dintre care cele mai sugestive erau fenomenele atmosferice sau astronomice, îndeosebi cutremurele de pământ.

XIV. Cutremurele de pământ

Cauzele zguduirilor terestre. — Consecințele rele și posibilitățile de evitare a acestor nenorociri. — Fenomene astronomice și atmosferice care prevestesc sfârșitul lumii. — Eclipsele și cometele.

Cauzele cutremurelor de pământ sunt multiple. Ele stau în legătură logică cu toată concepția poporului despre pământ. Când se clatină din orice motiv stâlpii sau celelalte propteale ale coajei terestre, se produce o cutremurare. Deci, cauzele principale ale acestor cutremure rezultă din lipsa de soliditate sau de rezistență a suporturilor cosmice. Astfel în ipoteza sprijinirii pământului pe spatele sau cozile peștilor uriași din apa subterană, cutremurul se va simți ori de câte ori se vor mișca sau vor da din coadă acești pești. Același fenomen de scuturare se va observa din cauza neastâmpărului oricăror animale sau ființe imaginare care susțin scoarța pământului.

Am mai văzut că după alte credințe, lumea noastră stă pe stâlpi ori pe furci. În consecință, când aceste temelii mondiale sunt roase de diavoli sau de Iuda, pământul se mișcă din loc. Tot astfel se scutură și în momentele când Diavolul, pe spatele căruia zace coaja lui, se întoarce să se culce pe partea cealaltă.

În afară de aceste cauze de ordin static și arhitectonic, pământul se mai poate zgudui și din voința lui Dumnezeu, când acesta îl privește muștrător, căci toate păcatele oamenilor pe suprafața lui se petrec. Dumnezeu însă nu se uită decât cu coada ochiului, căci dacă l-ar privi direct, s-ar prăbuși pământul și ar

provoca sfârșitul lumii. Această privire fatală se va întâmpla numai dacă oamenii nu se vor cuminți și nu se vor pocăi.

Pământul fiind o ființă vie, poate să se cutremure ca orice om. Se poate îngrozi și el de răutățile omenești pe care încearcă să le scuture din spatele său ca pe niște lucruri ce-l apasă. Sau poate să se cutremure de oboseală, ca orice muncitor, în sezoanele când produce roade prea multe și se istovește.

Consecințele rele ale cutremurelor se manifestează în credința poporului sub diverse forme. În general ele sunt semnele prevestitoare de nenorociri cum ar fi războaiele, marile vărsări de sânge, bolile contagioase, foametea, seceta, etc. Ele nu sunt decât arătările divine din care oamenii să tragă concluzii că vor ajunge în fața alternativelor de pocăire sau de ispășire prin nimicirea lumii. Cutremurele de pământ ar fi, deci, un fel de preludiu al durerilor ce vor veni.

Poporul mai dă și interpretări bune acestor cutremure, dacă ele s-ar produce noaptea, căci atunci ar prezice recolte îmbelșugate. Tot astfel dacă s-ar cutremura pământul și după dejun, când lumea e sătulă. În restul zilei cutremurele sunt semnele rele ale foametei și sărăciei.

Oamenii n-au decât să respecte posturile și să se poarte bine, căci dușmanii subterani n-ar mai îndrăzni atunci să roadă proptelile pământului și nici Dumnezeu n-ar mai avea motive să privească supărat. Dacă însă oamenii vor persista pe calea păcatelor, sfârșitul lumii va fi inevitabil.

Prăbușirea munților, cauzată de puternice cutremure, va declanșa cataclismul și atunci pământul va deveni iarăși neted la suprafață cum era la începutul creației sale. Acest eveniment cosmic va fi cel mai plastic și decisiv semn al voinții lui Dumnezeu de a prăpădi lumea. Prăbușirea munților va constitui primul act din etapele ceasului final.

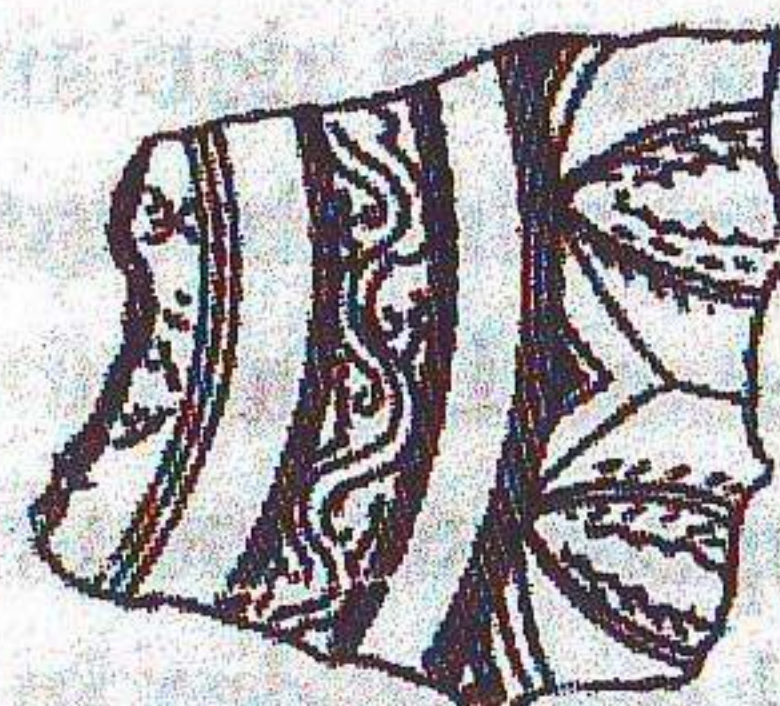
Pe lângă revărsarea apelor și zguduirile pământului cu toate consecințele lor, poporul mai credea în existența altor semne

prevestitoare de sfârșit, cum ar fi unele fenomene astronomice sau atmosferice.

Eclipsele sunt considerate de popor ca niște întunecimi anticipate prin care Dumnezeu le atrage atenția oamenilor că se va apropia sfârșitul lumii dacă nu-și vor schimba conduita și nu se vor supune legilor morale revelate de el. În unele regiuni se mai credea că soarele fiind ochiul lui Dumnezeu, când acesta se întunecă, înseamnă că Tatăl ceresc își întoarce privirea-i ocrotitoare de la cei de pe pământ, îngrozindu-se de mulțimea păcatelor pe care le vede. Se spunea în general că sfârșitul lumii va avea ca prim aspect o eclipsă totală a soarelui, când vârcolacii îl vor mânca și vor cauza întunecimea finală.

Cometele sau stelele cu coadă, cum le numește poporul, aveau și ele semnificația prevestirii în credințele lui. Când se ivea o cometă pe cer, aceasta se întâmpla însă foarte rar, oamenii de la țară își aduceau aminte de cuvintele bătrânilor că apariția ei era semnul de sfârșit al lumii. Atunci se înspăimântară cu toții și își trăiră zilele în post și rugăciuni, așteptând ceasul judecății din urmă. Dumnezeu văzând această pocăire, se îndură și îi iartă pe oameni, amânând executarea hotărârii sale de a pedepsi lumea.

În unele părți se spunea că și curcubeul ar fi un semn divin, el însă își avea mai mult sensul biblic decât acela atribuit celorlalte fenomene prevestitoare de rău.

XV. Cum se va produce distrugerea lumii

Sursele mitologice de inspirație apocaliptică. – Etapele cataclismelor. – Mistuirea prin foc. – Bătălia finală. – Prăbușirea stâlpilor cosmici. – Nașterea altei lumi.

După ce Dumnezeu va vedea că avertismentele sale vor fi zadarnice, iar oamenii nu se vor pocăi, își va împlini voința de a pune capăt acestei lumi pline de păcate.

Sfârșitul tragic se va produce în diferite chipuri. Imaginația poporului a fost foarte fecundă în această privință, mai ales că ea era alimentată de bogata literatură apocaliptică. Cele mai răspândite credințe aminteau ca mijloace de distrugere focul, apa sau prăbușirea stâlpilor care susțin pământul. Totuși, înainte de actul final, procesul nimicirii va trece prin etapele unei agonii mondiale.

Sfârșitul lumii îl pregătește în secret Diavolul, îndemnându-i pe oameni la fapte rele. Dumnezeu însă, din nețărnamurita sa îndurare, nu va prăpădi lumea până când nu-și va trimite sfinții pe pământ să lupte împotriva Diavolului, căci în bună parte acesta este vinovat și responsabil de marea decadentă morală a oamenilor. Dintre sfinți nu vor coborî decât aceia care se ridicaseră în cer cu trup viu, deci fără moarte. Astfel Enoh, Ilie și Ioan se vor întoarce atunci pe pământ și vor destăinui uneltirile Diavolului, care însă îi va omorî tăindu-le capul. Moartea acestor sfinți va însemna declanșarea sfârșitului, fiindcă din sângele lor se va naște focul ce va mistui lumea.

După ce-și vor lua moartea și acești trei sfinți înălțați de vii în sânul împărăției cerești, Dumnezeu va îndruma îngerii ca să inițieze etapele cataclismelor. Mai întâi se vor mișca apele în valuri îngrozitoare, iar animalele marine vor ieși pe maluri și vor da alarmă prin urletele lor înfricoșătoare, apoi se vor aprinde mările și vor arde în clocotiri de văpaie, încât se vor topi țarmurile, iar pe urmă se vor umplea de sânge toate apele și pământul. Se vor produce după aceea niște cutremure atât de puternice, cum nu se pomeniră de când e lumea, și vor clătina munții din temelie, iar prăbușirea lor și sfărâmarea stâncilor vor provoca moartea oamenilor și vietăților de pe pământ. Soarele se va întuneca, luna va sângera, iar stelele vor cădea. Cerul și pământul se vor aprinde, vor arde toate spurcăciunile lumii, iar pământul va deveni neted și curat, ca să poată coborî pe el Dumnezeu, care l-a creat.

În aceste credințe găsim numeroase concepții apocaliptice, care au dat naștere unor serii de fantezii, bogate în amănunte înspăimântătoare, dar având aproape toate ca idee finală numai distrugerea suprafeței solului, care adăpostea răutatea și păcatele, iar nu nimicirea totală a pământului propriu zis. Din această idee a cruțării materiei pământești și-a făcut poporul închipuirea că după sfârșitul lumii noastre Dumnezeu va crea o altă lume și o nouă omenire.

Credințele despre etapele unei agonii mondiale au avut sursă de inspirație în diferitele produse ale literaturii apocaliptice, care s-au răspândit mai cu seamă pe vremea bogomilismului. Adevăratele și străvechile credințe însă nu pomenesc despre aceste faze prin care va trece procesul distrugerii, ci susțin că momentul sfârșitului va veni deodată, când va hotărî Dumnezeu, iar cataclismul final se va întâmpla prin arderea feței pământului.

În Bucovina, de exemplu, poporul credea că Dumnezeu va trimite o ploaie de foc ca să topească pământul și să-l curețe de toate spurcăciunile care se află pe el. Se mai preciza că văpaia

mistuirii va pătrunde până la o adâncime de 9 stânjani. Despre durata arderii sunt multe variante. Cea mai interesantă este că Dumnezeu nu va opri focul decât atunci când pământul îi va spune că s-a purificat deja. Totuși, flăcările nu se vor stinge numai dacă pământul într-adevăr devine atât de curat ca Hristos. După alte credințe, odată cu suprafața pământului vor arde nu numai oamenii vii, dar și trupurile celor morți și îngropați în pământ. Cele 12 vânturi ale văzduhului vor strânge cenușa și o vor sufla-o pe valea lui Safat, unde, pe această movilă formată din .scrumul morților, se va face judecata din urmă.

În alte regiuni se spunea că pământul va arde până va deveni iarăși neted ca la începutul creației sale.

La o săptămână după distrugerea lumii se va face judecata din urmă. Dumnezeu va coborî atunci la Ierusalim împreună cu Sf. Petru și Maica Domnului, iar judecarea sufletelor are să o facă în valea lui Safat.

În nordul României, mai ales în părțile Moldovei și Bucovinei, unele credințe populare susțineau că înaintea ploii de foc se va produce o bătălie finală, împăratul Constantin va ieși cu oastea lui și îi va birui într-un război mondial pe toți împărații și regii lumii. Din aceste lupte foarte mulți oameni vor muri, iar puținii supraviețuitori vor fi apoi mâncați de niște păsări cu cioc de fier.

Altă versiune spunea că la sfârșitul lumii va izbucni un război pe tot pământul. Se va ivi atunci un împărat necunoscut, care îi va distruge pe toți oamenii în afară de câțiva din jurul lui. Din acest grup de supraviețuitori se va forma și se va naște o lume nouă. Dacă s-ar întâmpla însă, că acest împărat nu s-ar mai ivi, atunci Dumnezeu va arde pământul, iar după curățirea lui îi va readuce pe Blajini ca să-l locuiască.

Am văzut în partea unde expuneam credințele poporului român despre suporturile cosmice că pământul e proptit pe spatele unor animale sau este sprijinit pe niște stâlpi mondiali.

Acești stâlpi amenință să se prăbușească, deoarece Diavolul roade mereu la temelia lor. Dacă oamenii nu țin posturile și nu ascultă de poruncile lui Dumnezeu, acești stâlpi se vor prăvăli, iar pământul se va îneca în marea nemărginită.

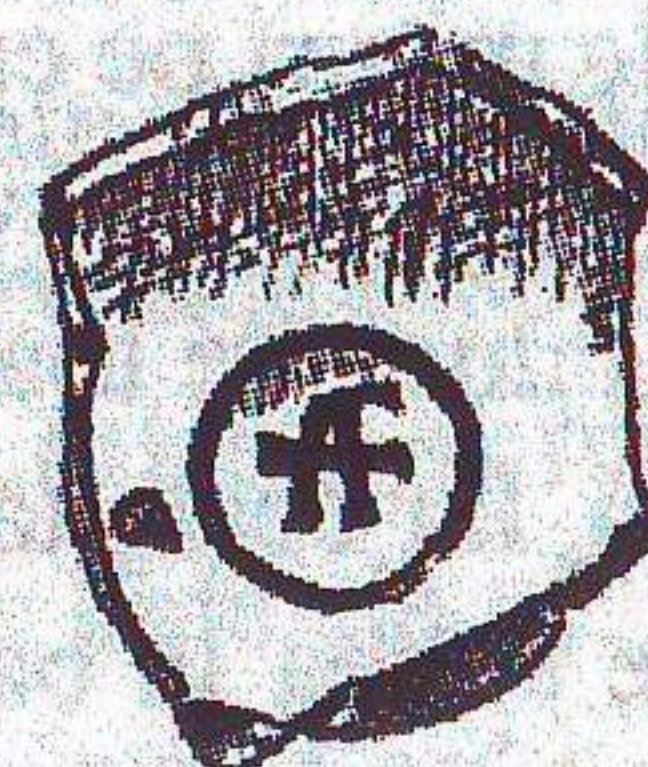
Decadența morală a omenirii ar mai putea să-i determine pe îngerii păzitori de la marginea pământului să-și abandoneze locul lor de strajă și să-l lase pe Diavol ca să întoarcă platoul de pământ cu fundul în sus. Atunci suprafața scoarței pe care zace lumea noastră va ajunge dedesubt și se va îneca, iar Blajinii se vor ridica deasupra și vor începe o lume nouă.

Prin orice mijloace s-ar produce distrugerea lumii, un lucru pare logic în judecata poporului, că nu se va nimici și materia. Chiar dacă ar arde pământul, cenușa lui va rămâne. Poate vor fi însă extirpați numai oamenii și vietățile. În orice caz, materia brută din care fusese făcut pământul se va conserva, fie în parte, fie chiar puțin alterată, și ea va servi pentru noua creație a lui Dumnezeu, căci conform unei credințe admise în mod general de poporul român, după sfârșitul lumii actuale se va naște o lume nouă. În Oltenia se preciza că această lume va fi formată din alți oameni, la fel ca cei de azi, dar fără păcate și fără nevoi de a se hrăni cu mâncare și băutura. În multe părți, îndeosebi în Bucovina, se crede că oamenii ce se vor naște în lumea viitoare vor fi mici de tot, cât un deget al nostru.

În ipoteza retroversării pământului, lumea de mâine se va compune după credințele moldovene sau bucovinene din Blajinii cei dreپți și evlavioși, care, prin schimbarea feței solului, vor ajunge iarăși la lumină. În aceleași regiuni însă se mai susținea că după ce oamenii lumii noastre vor fi înecați prin întoarcerea pământului, Hristos se va pogorî pe noua lui suprafață și va crea doi oameni la fel cum procedase Tatăl ceresc când zidise pe Adam și Eva. Din acești doi oameni ai lui Hristos se va naște o altă lume, iar istoria va începe din nou.

Unele credințe inspirate din literatura apocaliptică susțineau succesiunea unei împărății a lui Anticrist, care, în concepția poporului, nu era altceva decât Diavolul. Lumea se va sfârși prin domnia lui Anticrist, dar ea nu va ține mult, căci Dumnezeu îi va scăpa pe oameni de sub teroarea Diavolului, care de mult pândește acest moment de a pune stăpânire pe creația divină.

Mai erau câteva credințe izolate care preconizau ideea nimicirii totale și definitive a lumii. La terminarea tragediei mondiale, Dumnezeu și Diavolul își vor împărți între ei sufletele oamenilor, apoi se vor urca în Lună, pe care anume o creaseră după chipul și asemănarea Pământului ca să le servească drept loc de retragere în urma distrugerii complete a lumii.

[2. ORIGINEA OMENIRII]

XVI. Mituri despre originea omenească

Concepția creației divine a omului. – Orațiile de la nunțile țărănești conțin credințe tradiționale despre făurirea oamenilor. – Crearea lui Adam. – Cum a fost zidită Eva.

Mituri privitoare la originea omenirii și la viața protopărinților noștri se găsesc aproape la toate popoarele lumii, dar sub forme cu totul diferite de ideile care dădură naștere legendelor românești despre rasele primitive.

În mitologia străină întâlnim cele mai variate și stranii teme, care preconizează nașterea oamenilor din diverse animale sau plante, mai cu seamă din arbori antropogenici ori din unele fructe. Sunt și legende care susțin că cei dintâi oameni au fost descendenții lui Dumnezeu sau chiar zei transformați în ființe pământești.

Literaturile celorlalte popoare sunt foarte bogate în astfel de fantezii. Ele nu au însă aproape nimic comun cu concepțiile miturilor românești. De aceea nu ne vom ocupa de ele decât acolo unde vom găsi ceva asemănare sau legătură între produsele acestor literaturi și între creațiile poporului nostru.

Legende românești despre originea omenirii au avut două surse de inspirație. Una a fost *Geneza Testamentului Vechi* de unde porneau multe idei de mituri pe care poporul le înflorea cu produse imaginare, acolo unde vedea vreo lacună în expunerea biblică și unde setea de a cunoaște toate amănuntele creației îl împingea pe calea fanteziei. Iar cealaltă sursă de inspirație a fost concepția mazdeistă, care stătea la baza numeroaselor mituri

despre facerea lumii, stabilindu-se prin aceste idei iraniene o legătură de construcție spirituală și de logică între legendele cosmogonice și cele antropogenice.

În povestirile românești, în colindele de Crăciun și îndeosebi în diferitele orații ce se fac la nunțile țărănești, din care putem trage concluzii de concepții mitologice, sunt remarcabile influențele învățăturilor biblice.

Ideea de bază este că Dumnezeu l-a făcut pe om din pământ. Imaginea poporului a completat această concepție biblică și a căutat să lămurească toate detaliile creației umane. Astfel, materia din care a fost modelat omul se compusese din părți luate și adunate din toate regiunile pământului, ca după moarte el să fie reprimat de mama sa terestră cu mai multă bunăvoință în sânul trupului ei de unde ieșise.

În Oltenia se spunea că Adam și Eva erau făcuți de Dumnezeu din lut. După această legendă, primii oameni au fost deodată zidiți din pământ, apoi Dumnezeu le suflă în gură duh și ei căpătară viață. Înainte de a le da vitalitate, Creatorul așeză deoparte o sapa și de altă parte un fus de tors lână, iar făpturilor sale când se deșteptară la viață, le spuse să aleagă. Omul luă sapa și femeia puse mâna pe fus. Așa își închipuia poporul din unele regiuni oltene că s-a croit destinul sexelor, bărbatul să muncească și să câștige cu sapa hrana gurii, iar femeia să toarcă firele pentru îmbrăcăminte omului.

În afară de această legendă izolată, cele mai multe vorbesc de crearea separată a lui Adam și a Evei. În această privință spuneam că orațiile, sau așa-numitele „iertări“, ce se rostesc cu ocazia căsătoriilor la sate, constituiesc surse de folclor pentru cunoașterea credințelor rustice despre făurirea oamenilor. Înainte de a pleca la cununie, mirele și mireasa își cer iertare de la părinți pentru greșelile față de ei. Această iertare își are un ritual deosebit, care variază după provincii, dar totdeauna este

precedat de o lungă orăție recitată în versuri de o persoană anume încredințată.

În prima parte a orăției se arată cum a făcut Dumnezeu pe Adam și pe Eva, cum au păcătuit acești oameni și cum au fost iertați, primind binecuvântarea Domnului.

În partea a doua se cere iertare părinților pentru toate greșelile ce le-au făcut copiii lor care se despart acum de ei și pleacă să-și întemeieze o familie nouă, amintindu-le că și Dumnezeu a fost iertător față de primele sale fapte.

Din partea întâia a diferitelor orății vom scoate câteva idei și le vom expune într-o sinteză mitologică.

După crearea lumii, Dumnezeu a coborât pe pământ să-și vadă opera. Era minunată și perfectă, dar îi lipsea ființa care să o stăpânească. Atunci se hotărî Dumnezeu să-l zidească pe om. Făcu scheletul de oase din piatră și corpul din carne de lut, apoi îi dădu suflet din duhul sfânt, iar gând și minte din iuțeala sau istețimea îngerilor. Ochii omului îi compuse din mare, auzul din vânt și frumusețile trupului din soare. În unele regiuni se mai adaugă și alte părți constitutive ale ființei omenești, cum ar fi sângele făcut din rouă, suflarea din vânt, puterea din Sfânta Treime, iar cugetul din nouri, unde sălășluiesc îngerii. După alte orății sângele l-a făcut din mare, ochii din soare, fața din floare, sprâncenele din stele, iar duhul din măririle sale.

Sub influența literaturii slavone s-a răspândit credința că omul e făcut din opt părți, ele fiind aproape identice cu cele de mai sus.

O „iertare” sau orăție bucovineană explică și compoziția numelui de Adam, care în limba arabă înseamnă „om”, iar în limba ebraică „pământ”. După versurile acestei orății, Dumnezeu a vrut să-i dea nume creaturii sale omenești. A trimis deci patru îngeri în cele patru direcții ale lumii ca să-i aducă fiecare câte o slovă din care să alcătuiască numele lui Adam. Se remarcă aici aceeași idee a formării semnului crucii ca și întinderea

pământului în cele patru părți spre care îl împinsese Diavolul pe Dumnezeu ca să-l înece.

Unii susțin că, luând Dumnezeu lut din toate colțurile pământului ca să-l construiască pe om în varietatea compoziției și culorii acestui lut, trebuie căutată și explicația diversității raselor.

Am văzut cum a fost creat Adam după concepția populară. Dumnezeu a dispus din împărăția sa ca să se facă lumea și tot ce era pe pământ s-a făcut prin cuvântul său. După terminarea acestei creații a coborât pe pământ și l-a zidit pe om, lăsându-l să stăpânească toată natura și toate vietățile. După 30 de ani Dumnezeu s-a uitat din nou spre pământ să vadă ce roade a dat stăpânirea omului, dar n-a observat nimic schimbat. S-a gândit atunci că din cauza singurătății nu putea produce omul ceva nou. De aceea, s-a hotărât să-i dea lui Adam o tovarășă de viață și un ajutor. Astfel se zămisli în cugetul divin ideea zidirii unei femei.

Dumnezeu l-a adormit pe Adam ca să-i poată lua o bucată din trup și din această bucată să-i facă o soție. În timpul somnului Domnul îl privea pe Adam și medita de unde să-i scoată o bucată de corp. Dacă i-ar lua din cap și ar crea femeia din această parte a omului, atunci femeia ar deveni mare și prea deșteaptă față de bărbat. Dacă i-ar lua din călcâi, nici atunci n-ar fi bine, căci femeia ar deveni prea supusă bărbatului. Dar luându-i din cap, omul ar mai pierde și din mintea sa, iar dacă i-ar scoate o părticică din tălpile picioarelor, omul ar deveni prea mic și femeia prea ușoară. Să-i ia din ochi, atunci femeia ar vedea prea departe și prea multe, ori să-i ia din gură, dar atunci femeia n-ar asculta de Dumnezeu și ar vorbi prea multe. Din creștet iarăși nu era bine să-i ia, căci femeia devenea mai înaltă decât bărbatul.

După aceste meditații dumnezeiești, care sunt atât de interesant versificate în diferitele orății, iar în unele „iertări” prezentate sub formă de consfătuiri cu Sf. Petru, Domnul s-a

gândit că e mai bine să-i scoată o coastă lui Adam, precizându-se ca ea a fost luată din partea stângă.

Din această coastă o făcu Dumnezeu pe Eva, al cărei nume îl compuse tot din literele aduse de îngeri din cele patru părți ale lumii. Apoi îl trezi pe Adam din somn și îi arată femeia pe care să o aibă de soție, fiind făcută din osul, din carnea și sângele lui. Dumnezeu îi binecuvântă să se înmulțească la fel ca ierburile câmpului, ca nisipul mării și ca stelele cerului.

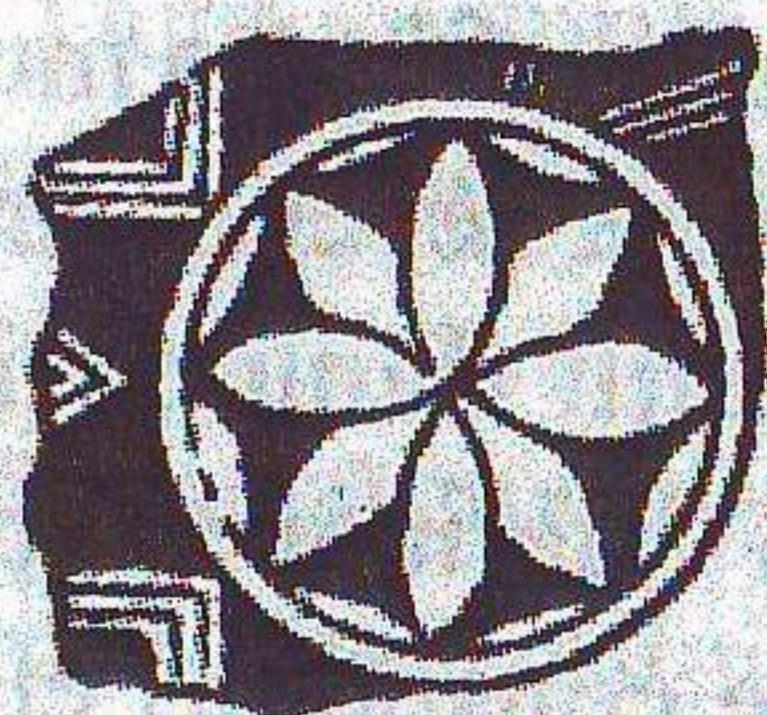
XVII. Originea dualistă după legende antropogenice

Concepția mazdeistă. – Trupul a fost făcut de Diavol, iar sufletul de Dumnezeu. – Modelarea primului om. – Ființa androgină a lui Adam. – Femeia este făcută din coadă de diavol.

Aceeași concepție mazdeistă care a influențat mitologia noastră cosmogonică s-a resimțit și în formațiunea legendelor antropogenice. Poporul român are în folclorul său multe legende care atribuie crearea primilor oameni unei colaborări între Dumnezeu și Diavol. Tema principală este că trupul a fost făcut de Diavol, iar sufletul de Dumnezeu. De aceea după moartea omului duhul se înalță la Dumnezeu, iar corpul se îngroapă în pământ unde se află împărăția Diavolului.

Mai există și altă temă legendară, după care omul a fost creat exclusiv de Dumnezeu, iar Diavolul din invidie s-a răzbunat pe această operă divină aruncând asupra omului fel de fel de boli.

Originea dualistă a primului om o întâlnim în numeroase mituri care conțin străduințele Diavolului de a distruge opera lui Dumnezeu. Văzând Diavolul că nu izbutise în planurile sale, s-a gândit să-și facă un tovarăș de luptă subordonat și ascultător. S-a apucat să modeleze din lut făptura unui om, iar când și-a terminat lucrarea, a încercat să-i sufle prin gură viață, dar zadarnică i-a fost truda. Diavolul trebuia să recunoască puterea lui Dumnezeu și slăbiciunea sa. Se duse umilit în fața lui Dumnezeu și îl rugă să-i dea suflet divin trupului de lut. Astfel a fost făcut omul,

corpul său fiind opera Diavolului, iar duhul fiind dar sfânt de la Dumnezeu. Când Satana văzu minunea animării omului, îl scuipă de necaz că nu putuse el să-l însuflețească. Din acest scuipat diavolesc se trag toate relele și boalele omului, și tot de atunci a prins omul obiceiul urât de a scuipa.

Pe această temă de factură iraniană s-au înseilat multe variante, dintre care voi aminti una. Când Diavolul își recunosc în fața lui Dumnezeu neputința de a-i da viață figurii sale de pământ, Domnul îi spuse să-și tragă înapoi toată suflarea, ca să infiltreze apoi duh divin. Diavolul însă nu și-a respirat tot și a mai lăsat în corpul omului pulsație satanică. Această rămășiță de suflet diabolic constituie în om înclinarea spre rău și spre ură.

Argumentația poporului pentru explicarea ipotezelor sale antropogenice este foarte sugestivă. Privind viața de toate zilele a omului, se poate observa că Diavolul își arogă drepturi de stăpânire asupra corpului, chinuindu-l în diverse feluri și înzestrându-l cu diferite boli, iar în clipa morții își ia îndărăt trupul neînsuflețit și îl dă pradă putrezirii. Sufletul în schimb, cât stă sălășluit în corpul omului, este un îndrumător de conduită bună și o legătură spre tainele divine, înălțându-se înapoi la Dumnezeu după desprinderea sa de trupul mortului.

După crearea omului s-a pus problema continuității umane și a reproducției. Cele mai multe mituri străine, mai ales acelea de origine străveche, pornesc de la ideea ființei androgine a primului om. Conform acestei concepții, Adam întruchipa în persoana sa ambele sexe, care au fost mai târziu separate prin voința divină. Astfel explică literatura universală, care se ocupă de subiectele acestor mituri, instinctul de atracție reciprocă al celor două sexe.

În legendele române nu găsim exemple din mitologia străină. Povestirile românești despre crearea femeii, în cea mai mare parte sunt originale și sunt produse de spiritul satiric al poporului nostru, care a căutat să ironizeze tot ce privea sexul

feminin. După aceste istorisiri, cu fond de dualism mazdeist, Eva n-a fost făcută din coasta lui Adam, ci din coada Diavolului, sau după alte variante din coada unor animale, cum ar fi pisica, vulpea sau câinele.

Tema este următoarea: Dumnezeu a trimis un înger ca să-l pândească pe Adam când doarme și să-i ia o coastă, apoi să i-o aducă, gândindu-se să facă din ea o femeie pe seama omului. Îngerul și-a îndeplinit misiunea, dar în drumul său de înapoiere se întâlnește cu un drac, care îl întreabă ce duce în mână. Acesta luă coasta simulând că vrea să o vadă și fugi cu ea spre iad să i-o ducă stăpânului său, lui Lucifer. Îngerul îl urmărește pe drac până la gaura de intrare. Diavolul mic se strecură înăuntru cu tot cu coasta furată, dar îngerul îl prinde de coadă și îl trase îndărăt. Dracul a scăpat și îngerul a rămas cu coada în mână. Resemnat se înalță la Dumnezeu să-i mărturisească pățania. Dumnezeu însă observându-l de la distanță că vine cu ceva în mână, nu mai cercetă să vadă, ci făcu deja semnul binecuvântării, transformând coada de Diavol în femeie. Iată de ce are femeia, după credința poporului, atâtea înclinări diabolice.

Variantele care introduc în aceste legende metamorfoza Diavolului în chip de animal arată că Dumnezeu când i-a luat coasta lui Adam, a pus-o deoparte până ce cosea locul deschizăturii. În timpul acesta Diavolul s-a furișat în formă de pisică, de vulpe sau de câine și i-a furat coasta. Dumnezeu s-a luat după Diavol și nu l-a putut prinde decât de coadă, pe care i-o smulse în fuga mare. Supărat de această întâmplare, porunci ca să se facă femeie din coada Diavolului. Din aceste transformări ale Diavolului trage poporul concluzia că femeia este lingușitoare ca pisica, vicleană ca vulpea sau rea ca și câinele.

XVIII. Cea dintâi familie

*Raiul și viața primilor oameni. — Păcatul strămoșesc.
— Izgonirea din Paradis. — Călcarea noilor porunci
dumnezeiești. — Înțelegerea lui Adam cu Diavolul.*

Istoria biblică ne învață că Dumnezeu i-a așezat pe Adam și pe Eva în grădina Edenului, în paradis, unde aveau de toate și puteau dispune liber asupra tuturor creațiilor divine.

Raiul era situat, conform credinței populare din Bucovina, în cerul al nouălea, în apropierea lui Dumnezeu, unde primii oameni trăiau în deplină fericire, fără lipsuri și fără necazuri. O singură interdicție aveau. Dumnezeu i-a oprit să mănânce din fructele unui pom superb ce stătea în mijlocul grădinii și care purta în roadele lui taina morții și a vieții.

Astfel, în cugetul dumnezeiesc omul era nemuritor și numai prin păcat și prin gustarea pomului oprit ajunse să cunoască moartea.

Poporul crede că postul creștinesc de azi își află ideea inițială în această opreliște impusă de Dumnezeu protopărinților noștri, iar noi prin post putem primi îndurarea Domnului pentru iertarea păcatului strămoșesc.

Orațiile recitate la nunți, precum și cântecele de stea sau colindele de Crăciun, conțin multe amănunte despre felul cum au păcătuit primii oameni.

În general credințele poporului îmbracă forme interpretative care se suprapun fondului biblic.

Diavolul deghizat în chip de șarpe a ispitit-o pe Eva să guste din pomul oprit, spunându-i că în acest fruct zace secretul cunoștinței divine. A îndemnat-o apoi să-i dea și lui Adam, care

dormea la umbra unui arbore, învățând-o să-i stoarcă pe gât din zeama mărului. Eva, zăpăcită de cuvintele Diavolului, făcu așa cum i se spuse. Adam se trezi din somn și îngrozit de senzația ce o simți, își puse mâinile în gât ca să oprească scurgerea mustului. Era msă prea târziu. Lichidul fatal pătrunse deja în el. Adam strânse gâtul așa de tare încât își făcu un nod. De atunci au bărbații nodul de la gât.

După o altă variantă, nodul lui Adam se făcu în clipa când înghiți mărul, fiindcă strângându-și gâtul, bucata se opri în loc și se transformă în carne și os. Femeile nu au acest nod, pentru că Eva înghiți mărul în întregime și nu se sugrumă.

În clipa săvârșirii păcatului, corpurile lor deveniră goale, deoarece coaja de solzi, cu care erau acoperiți de la facere, s-a desprins de pe ei și a căzut, rămânându-le doar unghiile de la degete, salvate de Diavol.

În judecata poporului, femeia a fost mai păcătoasă decât omul. De aceea n-are voie să intre în altarul bisericii și nici popă nu se poate face din ea. La cununie nu i se pune pe cap ca bărbatului coroana cu patru brațe, căci ea nu merită acest semn al crucii, ci numai o simplă coroană cu trei brațe. Femeia a mai fost pedepsită de Dumnezeu să sufere dureri cu ocazia nașterilor și să-i sângereze trupul.

Cel mai vinovat a fost însă șarpele, care s-a pretat uneltirilor diavolești. Câteva legende bucovinene susțin că șarpele avea înainte de acest păcat picioare și aripi, zburând în jurul tronului dumnezeiesc alături de celelalte păsări preferate. Dar de când a pătruns Diavolul în el, Dumnezeu i-a luat aripile și picioarele, blestemându-l să-și târască trupul prin praf și să iasă la drum ca să-l omoară oamenii. Poporul spune că e mare păcat să întâlnești un șarpe și să nu-l ucizi. Dacă sunt mai mulți de față, toți trebuie să lovească în el, căci altminterlea acela care se ferește să-i dea în cap va fi bolnav în cursul anului.

Călcarea poruncii lui Dumnezeu a fost pedepsită cu izgonirea din rai. După unele credințe, grădina minunată s-ar fi transformat în clipa păcătuirii într-un ținut deșert, animalele

risipindu-se, iar vegetația uscându-se. În general se povestește însă că Dumnezeu i-a alungat pe oameni din Paradis și le-a spus să muncească, omul cu sapa, iar femeia cu furca de brâu.

Asupra judecății lui Adam și a Evei găsim detalii în colindele transilvănene. După textul unei colinde, locul de judecată era în mijlocul raiului, la o masă întinsă, la care ședea Dumnezeu și Sfântul Ioan. După altă colindă, Dumnezeu judeca singur, stând în tronul său de aur înflorit cu stele, care era instalat în vârful cerului și împrejurul soarelui.

Din textul unui manuscris datând probabil de la începutul secolului al XVII-lea, care conținea o sugestivă legendă populară despre tragedia primilor oameni, se pot cunoaște unele amănunte pe care nu le întâlnim în istoria biblică. După această legendă Adam și Eva stăteau și se lamentau în fața porții raiului, plângând și rugându-l pe Dumnezeu să se înduioșeze și să le trimită măcar o mireasmă pentru mângâierea lor. Domnul s-a îndurat, văzând atâta căință din partea păcătoșilor, și le dăruie atunci smirnă și tămâie, eliberând din rai în același timp și toate dobitoacele ca să aibă și omul ceva sub stăpânirea sa.

O poveste română păstrată în vechile texte ale literaturii populare completează în felul următor lacunele *Bibliei*. Adam și Eva au stat și s-au tânguit în fața raiului timp de 15 zile, căci nu mai găseau nimic de mâncare. La rugăciunile lor, Dumnezeu a dispus arhanghelului să le dea a șaptea parte din rai împreună cu toate vietățile. Astfel au ajuns primii oameni să-și aibă bucata lor de pământ.

Dumnezeu le-a mai dat însă o nouă poruncă. Adam și Eva nu aveau voie să semene decât o singură brazdă. Ea putea să le producă o cantitate suficientă de grâu pentru nevoile lor, căci în vremea aceea spicele creșteau pe toată lungimea paiului. O legendă povestită de țărani români din Banat ne arată cum a venit Diavolul să-i convingă pe oameni să are o mie de brazde, ca să aibă mâncare abundentă și pentru copiii lor ce urmau să se nască. Și aici tot Eva ascultă de Diavol și îl îndemnă pe Adam să muncească o întindere mai mare de pământ. După câteva

săptămâni grâul crescuse, dar Dumnezeu privind din cer văzu a doua păcătuire a oamenilor. Se coborî supărat și porunci ca paiele să nu mai poarte decât un singur spic, iar semănătura să se umple de spini. De atunci rodește grâul numai un spic și de atunci sunt nevoiți țărani să muncească pământul din greu și să-l curețe de toți spinii care îl sufocă. Din cele o mie de brazde semănate nu ieși nici atâta grâu cât dăduse înainte o singură brazdă.

Diavolul, care nu s-a astâmpărat nici în urma noilor zădărnici ale tentativelor sale de a-l corupe și de a-l ispiti pe om, a căutat alte mașinațiuni pentru a pune stăpânire asupra omenirii. Când s-a apucat Adam să are pământul, după cum îi spusese Dumnezeu, Diavolul l-a împiedicat. O veche poezie populară ne zugrăvește într-un limbaj arhaic scena petrecută între Adam și Diavol. Acesta îi zise lui Adam să se întoarcă în rai, căci numai acolo îi putea porunci Dumnezeu, deoarece pământul îi aparținea lui, iar Dumnezeu era stăpân numai în cer. Diavolul nu admitea deci să i se facă stricăciuni în împărăția sa tocmai de oamenii lui Dumnezeu. Adam s-a tânguit din nou, văzând că nu mai avea unde merge. În disperarea lui a fost silit să încheie cu Diavolul o învoială, conform căreia Diavolul i-a cedat dreptul său asupra pământului în schimbul unui preț nebănuit de scump. Adam i-a făgăduit Diavolului că îl va sluji, cedându-i în același timp sufletul urmașilor săi. Diavolul nu s-a mulțumit însă cu o simplă înțelegere verbală, ci i-a pretins lui Adam să dea un zapis în scris despre cesiunea sufletelor omeniești. La scuză lui Adam, că nu știa să scrie, Diavolul l-a învățat să-și imprime mâna pe o bucată de lut preparată în prealabil sub forma unei cărămizi, pe care o puse apoi în foc ca urma palmei să se fixeze prin ardere. Legenda predării acestui zapis cunoscută de poporul nostru din vremi îndepărtate a inspirat numeroși trubaduri ai satelor românești, care au versificat-o și au răspândit-o. Tot din această legendă s-au inspirat și mulți pictori, ale căror opere și azi se mai află conservate pe pereții mănăstirilor din Bucovina.

XIX. Legende despre Adam

Cum și-a vândut Adam sufletul Diavolului. – O veche poveste bănățeană despre stabilirea vârstei omenești. – Capul lui Adam. – Copiii primilor oameni.

Despre modul cum și-a vândut Adam sufletul și cum i-a dat un zapis Diavolului, literatura populară română a cunoscut numeroase variante, dintre care unele au fost păstrate în vechile texte anonime, iar altele în folclorul populației de la țară.

După un text vechi, în care a fost rezumată povestea lui Adam astfel cum fusese ea culeasă din gura poporului, Diavolul, după ce primise zapisul de piatră de la Adam, l-a dat celor patru sute de draci ai săi ca să-l păzească. Primii oameni devin iarăși amărâți din cauza noului lor păcat. De data aceasta Eva a fost aceea care l-a îndemnat pe Adam să facă ceva pentru pocăirea și pentru eliberarea sufletului lor de sub stăpânirea Diavolului. Mântuirea nu le-a venit însă decât după o baie de 40 de zile pe care Eva a făcut-o în apa Tigrului, iar Adam în apa Iordanului. Zadarnică îi fu încercarea Diavolului de a ispiti femeia să iasă din apă, căci Eva stătu toată vremea în Tigru, până ce nu veni Adam să o scoată de acolo după îndeplinirea termenului prescris. Astfel și-au salvat protopărinții noștri sufletul.

O legendă bucovineană ne spune că Diavolul luase cărămida pe care fusese tipărit legământul lui Adam și o ascunsese în Iordan, unde s-a păstrat până la botezul lui Iisus, când se sfărâmă sub puterea cuvintelor lui Ioan Botezătorul, iar de culoarea cărămizii se înroși apa Iordanului. Prin spargerea pietrei de

legământ s-a mântuit neamul omenesc. În poveștile transilvănene întâlnim aceeași istorisire, aici însă piatra făgăduirii lui Adam a fost distrusă abia în clipa învierii lui Hristos. În unele regiuni moldovene se mai preciza că sfărâmarea cărămizii s-a produs deoarece Iisus a stat cu picioarele pe ea în timpul botezului său.

O legendă din Banat se ocupă și de vârsta oamenilor și animalelor, arătând modul cum au fost ele stabilite de Dumnezeu. Adam, când i s-a spus că omul va avea o etate de 30 de ani, l-a rugat pe Dumnezeu să-i mai dea ca să poată trăi mai mult. Atunci a mai primit 20 de ani din cei 50 fixați pentru vârsta măgarului, care se plângea de prea marea lor greutate. Domnul i-a mai dat apoi omului 20 de ani din cei 40 ai câinelui și încă 30 de ani din cei 60 ai maimuței. De aceea omul își duce primii 30 de ani ai vieții sale în mod normal, fiindcă aceștia i-au fost destinați de la început, apoi mai muncește ca măgarul 20 de ani, chinându-se și necăjindu-se fără a trage foloase de pe urma trudei sale. După aceea, de la etatea de 50 până la 70 de ani își târăște anii câinelui, atașându-se de casa sa și neîmpăcându-se cu lume străină în jurul său. La urmă de tot cade omul în anii maimuței, când nu-și mai dă seama de nimic și nici mintea nu-i mai funcționează cum trebuie.

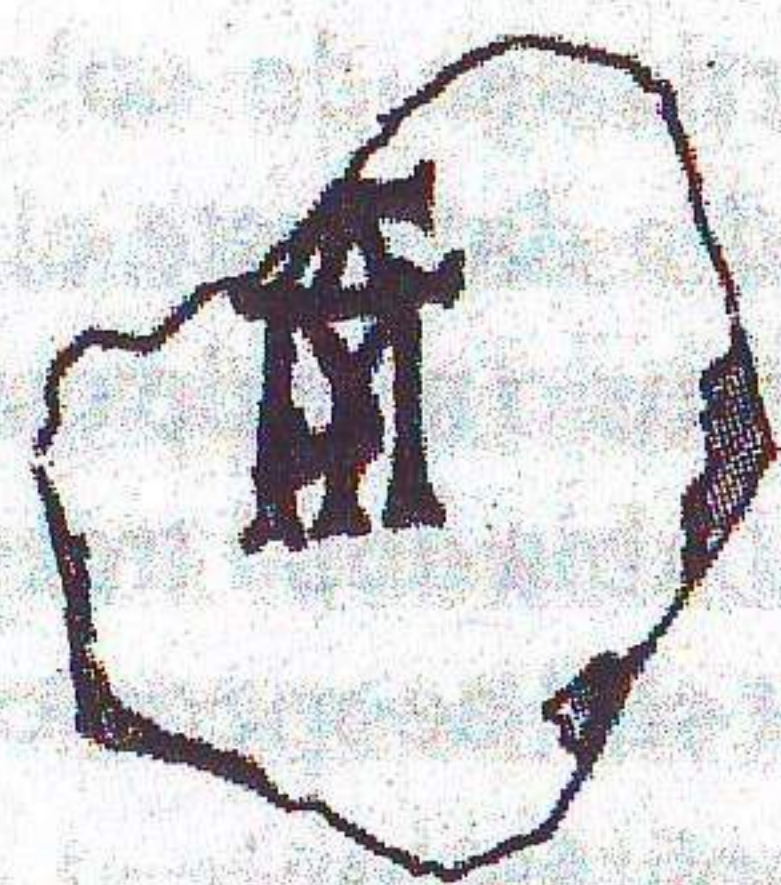
Vârsta omului, astfel cum a fost ea lămurită de legenda bănățeană, nu s-a referit și la Adam care a trăit mai multe sute de ani. El era o ființă de statură gigantică, iar capul lui care rămase pe pământ după moartea sa n-a ajuns să fie putrezit nici până la venirea lui Hristos, atât de mare și de rezistent era.

Despre capul lui Adam poporul român cunoaște numeroase legende. El avea proporții așa de colosale încât împăratul Alexandru Macedon când a dat peste el în drumul cuceririlor sale, s-a înspăimântat și a pus o mie de ostași ca să care la pietre pentru a-i acoperi craniul. Abia după trei zile de străduințe și de cărături de piatră au reușit să-l acopere, ca să nu se îngrozească de mărimea lui oastea împăratului.

Se mai credea că acest cap al lui Adam a fost îngropat în locul deasupra căruia s-a ridicat Golgota, care de altfel în limba ebraică însemna căpățână. Ca o consecință a acestei credințe se susținea că omenirea a fost mântuită de păcatul strămoșesc, fiindcă Iisus a fost răstignit pe locul unde zăcea capul lui Adam.

Adam și Eva au avut mai mulți copii, ne informează *Biblia*. Poporul, în imaginația lui, a căutat să vadă însă cum s-au alcătuit primele familii. Astfel a ajuns la presupunerea fantastică a unui număr mai mare de fete decât de băieți. Legende românești povesteau că fiecare băiat și-a luat câte o soră, rămânând la sfârșit o fată nemăritată. Aceasta s-a plâns atunci lui Adam, care a consolat-o zicându-i să trăiască printre celelalte. După concepția populară, în acest răspuns nesocotit al lui Adam se poate găsi originea amorului liber sau ilegal. Surorile ei după o vreme n-au mai tolerat-o și au gonit-o din mijlocul lor. Nenorocita de ea a vagabondat de-a lungul pământului până ajunse la marginea mărilor. Acolo s-a stabilit și s-a întreținut cu Faraon, care în limbajul poporului însemna uneori Diavolul, alteori țiganul. Acest Faraon venea în fiecare noapte la ea și din această legătură se născură oamenii negri sau țiganii, care aveau chip de drac.

Folclorul român este însă foarte bogat în ceea ce privește istoria lui Cain și Avel, cei dintâi copii ai lui Adam și Eva. Legende populare dau variate amănunte despre cearta dintre ei și mai ales despre uciderea lui Avel. Ele completează ca și în celelalte domenii mitologice lacunele textelor biblice.

XX. Prima moarte omenească

Ea a fost provocată de omor. – Cum s-a născut ideea asasinatului. – Originea și comiterea celei dintâi crime. – Moartea lui Avel. – Pedepsa lui Cain.

De la facerea lumii și a omului, conform învățăturilor biblice cea dintâi moarte a fost aceea a lui Avel, provocată de omor. Poporul se întreabă cum se putea produce acest fapt, mai ales că până atunci nu murise încă nimeni și nici nu fusese cunoscută posibilitatea de a-i curma viața cuiva. Explicația dată prin legende populare, după părerea unor cercetători folcloriști, își avea adesea sursa ei de concepție în născocirile cărturarilor. Eu cred însă, fără să exclud cu desăvârșire înrâurirea unor formule inventive de ordin intelectual, că majoritatea temelor acestor mituri se datoresc imaginației colective, fiindcă ele poartă caracterul empiric. Într-adevăr, lămuririle întâlnite în aceste legende sunt scoase din observațiile obișnuite ale omului de la țară și ele denotă un spirit natural de pătrundere a lucrurilor și fenomenelor pe care le poate vedea țăranul nostru în viața lui de toate zilele.

Faptul că legenda lui Avel o aflăm și în hronografuri sau în textele vechilor manuscrise ale literaturii noastre populare nu poate constitui un argument în favoarea tezei ca această legendă ar fi compusă de oameni învățați și după aceea răspândită. Cu aceeași convingere s-ar putea susține și contrariul, că legenda a fost auzită din popor și după aceea scrisă.

E foarte probabil că vechile manuscrise ale literaturii noastre populare să fie în marea lor parte culegeri de folclor.

Oricum ar fi, atât legenda lui Avel, cât și altele a căror origine populară a fost contestată, fac parte de multă vreme din domeniul bogat și prețios al folclorului nostru.

Biblia ne istorisește că primul băiat născut al Evei a fost Cain, lucrător de pământ, iar al doilea Avel, păzitor de oi. Când acești doi frați au adus jertfă lui Dumnezeu din roadele muncii lor, Domnul nu s-a uitat decât spre jertfa lui Avel, căci ea a fost dată cu gând curat. Cain s-a înfuriat și l-a omorât pe Avel din invidie. *Biblia* nu mai dădea alte lămuriri. Imaginația poporului român a creat însă legende despre uciderea lui Avel, arătând cu diferite amănunte întâmplarea faptului și originea crimei, care era tot o inspirație demonică.

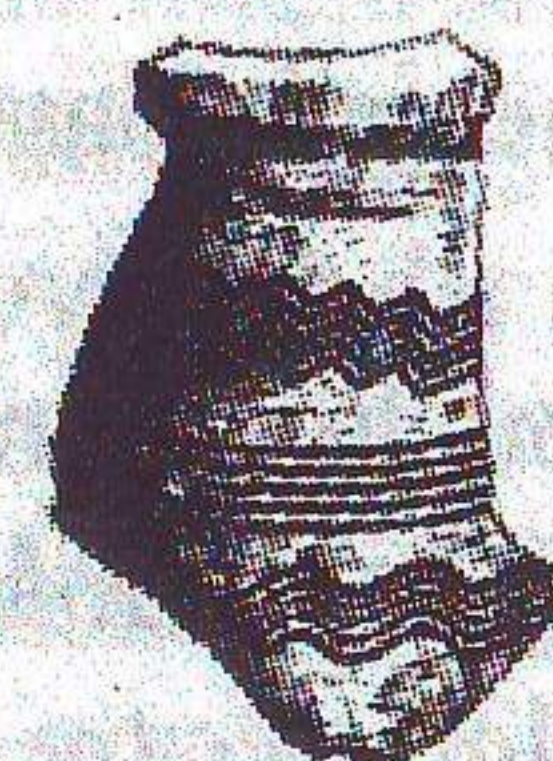
Văzând Diavolul ura lui Cain, îi sugeră și mijlocul prin care putea să-l omoare pe fratele său. S-a deghizat în chip de țap și s-a urcat pe vârful unui deal, deasupra oilor pe care le păzea Avel. Când observă Diavolul că se apropia și Cain de locul unde păștea turma, împinse cu coarnele o piatră care căzu și ucise o oaie. Astfel îi arată Diavolul lui Cain cum să-și omoare fratele. Firește că această temă, înregistrată și de un vechi hronograf, a dat naștere la numeroase variante.

În continuare un alt subiect de legendă românească ne arată cum au aflat părinții lui Avel modul de a-l îngropa pe fiul lor. Adam și Eva au văzut o turturea cum își îngropa puii săi, acoperindu-i cu țărână. S-au gândit să facă și ei la fel, ca să nu-i lase trupul lui Avel pradă stricăciunii ori animalelor sălbatice. Pasărea care le-a revelat ideea înmormântării varia după regiuni, în unele părți afirmându-se că era o vrabie, în altele că era un corb.

Poporul român cunoaște și legende despre pedepsirea lui Cain pentru crima sa. Sunt două teme. Una ne povestește despre moartea lui Cain, iar alta despre așezarea sa în lună.

Moartea lui Cain a fost mai tragică decât cea a fratelui său, deoarece el a fost omorât de un strănepot al său. Acesta fiind orb, la o vânătoare, din nebăgare de seamă, i-a tras cu săgeata chiar în inimă. Corpul său a rămas apoi neîngropat și din putrezirea lui s-ar fi format niște viermi cu patru picioare. Din acești viermi s-ar fi dezvoltat mai târziu câinii. Subiectul acestei povești, după părerea multora, pare să fie străin de imaginea curată a poporului, el fiind mai degrabă adus din alte țări sau poate chiar o invenție a cărturarilor de altădată care voiau să explice sensul etimologic al cuvântului de câine.

Cealaltă temă de legendă, care se află și la alte popoare, ne arată cum l-a pedepsit Dumnezeu pe Cain, imprimându-i figura și fapta sa criminală pe suprafața lunii, ca să-l poată vedea toată lumea și toate timpurile pe cel dintâi ucigaș. Poporul român credea a desluși printre petele de pe lună forma unui om ce ține în spate un cadavru, ale cărui cap atârna deasupra unei căldări unde îi picură sângele. După credința poporului, când se va umplea această căldare pe care o ține în mână Cain și se vor vărsa din ea trei stropi de sânge pe pământ, din aceste picături de sânge nevinovat al lui Avel se va aprinde pământul și se va produce sfârșitul lumii.

XXI. Primele rase omenești

*Mituri despre existența uriașilor – Făptura și viața
giganților. – Moartea și completa lor dispariție. – Lupta
uriașilor cu forțele divine. – Originalitatea legendelor
românești. – Asemănări cu mitologia clasică.*

În mitologia română găsim diverse rase de oameni care au trăit pe pământ înaintea noastră. Astfel am văzut mai sus, când ne-am ocupat de viața pământului, că primii locuitori fuseseră Blajinii care au ajuns prin întoarcerea platoului terestru pe partea lui dedesubt. Am arătat atunci că această credință despre Blajini este originală și specifică poporului nostru.

O altă credință ne vorbește despre existența uriașilor care ne-ar fi precedat în lume. Legendele noastre sunt bogate în detalii privitoare la viața acestor giganti și tocmai aceste amănunte le dau particularități ce nu întâlnim în miturile celorlalte popoare.

Un soi cu totul necunoscut de alte mitologii este Căpcăunul, care s-a născut în fantezia poporului nostru încă din cele mai îndepărtate timpuri și a produs o răspândită literatură folclorică.

Căpcăunii erau niște antropofagi cu fizionomie anormală, despre care tradiția n-a putut cădea de acord dacă trăiseră înaintea uriașilor sau după ei. Totuși, majoritatea legendelor înclină spre ideea de a-i plasa în era omenirii noastre, confundându-i adesea cu neamul tătarilor.

Din legenda despre capul lui Adam am putut vedea că primii oameni erau niște uriași. Poporul român are multe povești despre viața lor, iar în tradiția satelor poastre se păstrează amintirea lor

imaginară, mai ales în jurul dealurilor și movilelor despre care țărani și azi mai susțin că sunt mormintele uriașilor.

În mitologia clasică aflăm pomenită lupta lui Jupiter împotriva gigantiilor, pe care n-a izbutit să-i învingă decât cu ajutorul lui Hercule, căci după un vechi oracol nici un zeu nu putea să-i extermină fără concursul unui pământean.

În *Testamentul Vechi* întâlnim numeroase neamuri de giganti, iar Goliath este unul din exemplele oamenilor colosali din timpurile biblice.

Despre existența uriașilor găsim urme și în miturile unor popoare din evul mediu. Locuitorii regiunilor nordice, mai ales scandinavii, aveau numeroase legende, dar în imaginația lor proporțiile fizice ale acestor uriași erau mult mai reduse decât ale celor din era biblică sau clasică.

În mitologia română întâlnim în schimb concepția unor giganti ale căror făpturi depășeau orice închipuire.

Bătrânii satelor noastre și azi mai povestesc cu o plăcută exagerare despre tot ce au auzit din străbuni privitor la traiul și lumea uriașilor.

Făptura uriașilor era atât de mare, încât conform unor credințe populare pașii lor se întindeau de pe un munte pe celalalt. Gospodăria unuia dintre ei era cât o regiune întreagă. Hrana lor obișnuită era mămăliga, pe care o fierbeau într-o căldare voluminoasă proptită pe trei culmi de munți și încălzită cu o imensă cantitate de lemne adunate din șapte codri.

Dinții lor erau cât fiarele plugului, iar ochii mai mari decât dovleacul. În gura lor ar fi intrat deodată șase oameni de ai noștri. Ei însă erau foarte buni la inimă și la suflet. O caracterizare a bunătății lor ne-o dau mai multe povestiri românești a căror expunere variază după provincii, dar al căror subiect este aproape identic.

E vorba aici de povestea unei fete de giganti, care coborâse din culmile munților ca să se joace pe șesurile românești. Era

tocmai pe vremea când abia mai rămăseseră uriași pe pământ, fiind era lor spre sfârșite, iar epoca de viață a oamenilor noștri deja începută. Fetița văzu un plug cu boi și cu țărani pe care îi luă în poală și îi duse apoi acasă, crezând că sunt niște jucării sau vietăți mărunte ce scormoneau pământul. Mama ei îi spuse cu blândețe ca să-i duca înapoi de unde îi luase, căci aceștia erau oamenii lumii noi, destinați să stăpânească pământul după moartea lor.

Din această poveste mai putem trage concluzia că poporul credea în cele două ere omenești. Prima a fost cea a uriașilor, iar a doua este era noastră, oamenii ivindu-se în timpul când se sfârșea stăpânirea celor giganți. După o altă credință a poporului nostru limita între aceste două epoci a fost în momentul venirii lui Hristos.

Ideea despre bunătatea uriașilor nu o găsim în toate legendele. Din contră, numeroase din ele susțin că uriașii au fost oameni răi și au dus o viață potrivnică legilor lui Dumnezeu, de aceea au fost pedepsiți și lăsați pieirii.

Dispariția uriașilor se datora unei boale, numită de popor „buba neagră“, care i-a stins din viață rând pe rând ca o epidemie incurabilă. Puținii lor supraviețuitori i-au îngropat pe cei morți, iar ei o porniră spre nord până li se pierdu urma.

În unele regiuni se mai zicea că uriașii, fiind descendenții lui Adam și primii locuitori ai lumii, erau păcătoși și răi, deoarece au fost pedepsiți de Dumnezeu cu revărsarea potopului.

Țăranii din Vâlcea istoriseau că moartea uriașilor a fost provocată de foame, pentru că Dumnezeu, voind să-i pedepsească pentru răutatea lor, le trimisese niște musculițe înveninate ca să-i înțepe în ochi, iar după ce deveniră orbi nu mai puteau să-și caute de mâncare.

În aceleași părți se mai credea că uriașii au fost pedepsiți prin închiderea lor în niște munți, de unde Dumnezeu nu-i mai lăsa să iasă, căci ar fi fost capabili să distrugă omenirea în câteva zile. Totuși, la sfârșitul lumii, când va veni împărăția lui

Anticrist, acești uriași vor fi eliberați din adâncurile munților și vor activa și ei la îndeplinirea distrugerii finale.

Tot în regiunea Vâlcea se spunea că uriașii au fost omorâți de trăsnetele cerului și de pucioasa căzută asupra lor, ceea ce ar putea corespunde unor erupții vulcanice.

Despre moartea uriașilor poporul român mai cunoaște două legende. Una este probabil inspirată din mitul clasic al lui Jupiter și Hercule, căci ea ne înfățișează lupta dintre Dumnezeu și giganți. În legenda română însă uriașii n-au putut fi învinși decât prin intervenția Diavolului. Acesta a adunat toți norii deasupra pământului și a dat drumul unor averse până ce ajunse apa așa de sus ca să-i poată îneca pe toți uriașii. Cealaltă legendă completează tema precedentă în sensul că „tartorul“ uriașilor nu se temea de potop, ci vru să se salveze punându-și picioarele pe cele mai înalte vârfuri de munți, iar cu mâinile se ținea de porțile cerului. Dumnezeu văzu intențiunea gigantului și slobozi asupra lui un roi de muște, care îl pișcau pe la ochi. Nemaiputând răbda usturimea și înțepăturile, gigantul dădu o lovitură cu mâna dreaptă ca să scape de muște, dar în același timp, pierzându-și echilibrul, căzu în prăpastie și se înecă și el în apele potopului alături de supușii săi din neamul uriașilor.

Din subiectul acestor legende se pare că uriașii l-au dușmănit pe Dumnezeu, căci altfel nu s-ar putea explica rostul pedepsei.

În orice caz, ei locuind pământul în timpul arhaic, conform informațiilor biblice erau păcătoși și nu ascultau de poruncile lui Dumnezeu. Ca o consecință a decadenței morale, au fost supuși celor mai crude pedepsi, până la extirparea completă a rasei lor.

În multe părți, unde se dezgropau oasele diferitelor vietăți preistorice ori variatele depozite diluviale, poporul credea că aceste urme aparțineau uriașilor.

XXII. Alte rase din primele timpuri ale lumii

Legende despre comorile uriașilor. – Căpcăunii.

– Fizionomia și traiul lor. – Cuptorul căpcăunilor. – Ei se hrăneau din carne de om. – Asemănări cu mitul ciclopului Polifem. – Cum au scăpat oamenii de urmărirea căpcăunilor.

Despre comorile uriașilor, poporul român cunoaște numeroase legende. Miezul acestor presupuneri se bazează pe ideea că uriașii erau foarte bogați, iar averile lor au fost îngropate împreună cu ei în mormintele ce se aflau sub coaja dealurilor sau a movilelor. Locul unde se găsesc astfel de avuții îl arată, în zori de sărbători mari, izbucnirea unor flăcări, despre care poporul spune că „ard comorile“. După culoarea luminii se poate ști ce fel de bani sunt ascunși în locul acela. Dacă zarea este galbenă, atunci banii sunt de aur, iar dacă zarea e albă, atunci e vorba de argint. În cazul unor comori de aramă flacăra e însă de culoare albastră. Adâncimea la care se află comoara se poate ști după înălțimea până la care se înalță flacăra. Focul e vizibil dar ireal, ca o iluzie optică, deoarece el apare și dispare fără să lase urme, nici măcar pe zăpadă sau pe lucrurile inflamabile.

Comorile sunt păzite de duhuri nevăzute și nu le poate însuși decât persoanele cărora le-au fost sortite să le ia. Chiar procedura de găsim și de dezgropare a comorilor este destul de complicată și ea nu poate duce la rezultat dacă nu s-a respectat un ritual anumit.

Și azi se mai menține printre țărani credința în existența comorilor ascunse în pământ, iar atracția lor este atât de mare, încât se mai găsesc oameni în unele regiuni care cad victimă

unor astfel de iluzii. Fel de fel de întâmplări se povestesc despre pățania cercetătorilor avizi, care în clipa când să ajungă la locul unde se aflau comorile, din cauza unei greșeli de ritual se vedeau goniți de groaza unei fantome uriașe care venea să-și apere comoara. În general eșecul celor mai mulți cercetători se atribuia zgomotului pe care îl făceau în timpul dezgropării. Cele mai importante condițiuni pentru a izbuti sunt după credințele poporului păstrarea tăcerii absolute în tot cursul săpării și lăsarea neastupată a locului de unde se scot comorile.

S-ar putea alcătui o vastă colecție mitologică din diversele credințe sau legende despre comori. Noi ne-am mărginit însă numai la fixarea unor puncte comune și caracteristice miturilor în legătură cu averile rămase de pe urma uriașilor.

Căpcăunii erau, după închipuirea poporului, niște oameni de rasă primitivă, cu corp obișnuit, dar cu capul deformat. Fizionomia obrazului lor era atrofiată sau în stare animalică, având fața asemănătoare botului de câine. De aceea în unele provincii, cum este și Banatul, li se spunea „capcâni“ (cap de câine). După unele imaginații ei aveau un ochi în frunte și altul pe ceafă, deci la fel ca și ciclopii din mitologia clasică.

Căpcăunii erau răi și cruzi. Ei se hrăneau cu carne de oameni pe care îi prindeau întinzându-le diferite curse, apoi îi închideau în cetățile lor, care probabil erau ascunse pe culmile Carpaților. Aici îi puneau la îngrășat cu miez de nucă și cu pâine sau cu mălai.

Tradiția populară a păstrat numeroase evocări ale faptelor îngrozitoare și canibalice pe care le săvârșeau printre români. Explicația acestor tradiții o dau mai ales legendele în care căpcăunii apar ca niște ființe identice cu tătarii, ale căror acte de sălbăticie din vremea invaziunilor lor n-au putut fi încă șterse din amintirea poporului. Alte legende susțin că acești căpcăuni au fost o rasă mai veche de oameni antropofagi, din care și-au tras originea tătarii, iar după năvălirea tătarilor în țara noastră, căpcăunii s-au reîntors spre răsărit, unde trăiesc izolați într-o cetate întunecoasă din fundul unor munți inaccesibili.

Căpcăunii erau hăloși și nesățioși. Înghițeau carnea cu tot cu oase. Mâncarea lor de preferință erau copiii și femeile. De aceea când prindeau astfel de pradă, o frigeau și o consumau pe loc. Ei porneau la vânătoare însoțiți de o babă sau mătușă de a lor, care avea însărcinarea de a le pregăti fripturile. Când coborau în sate, oamenii fugeau de frică în toate părțile, lăsându-și copiii acasă care cădeau apoi victimă.

„Cuptorul căpcăunilor“ a devenit o noțiune de groază în imaginația poporului, iar în jurul lui s-au țesut nenumărate povestiri. Dintre acestea multe scoteau în evidență istețimea românului care a știut să păcălească pe babă și să scape de frigare.

Povestirile își întemeiau acțiunea pe următoarea temă. Victima prinsă și predată babei ca să fie friptă simula că nu știa cum să se așeze pe lopata cuptorului. Atunci baba îi arată, și șiretul de român o aruncă în clipa aceea în foc, iar el o luă la fugă. Când se întorceau căpcăunii la mâncare, nu-și dădeau seama de păcăleală decât atunci când ajungeau ca să-i mănânce capul babei, care avea numai un singur ochi în frunte.

O altă temă ne reamintește mitul lui Homer despre viclenia lui Ulysse, care a știut să scape din mâinile ciclopului Polifem, după ce îl orbise ca să nu-l poată vedea ascuns sub burta unui berbec. În legenda română se spune că un căpcăun a prins trei oameni pe care i-a pus la îngrășare. După ce a fript și a mâncat doi din ei, al treilea a luat un par ascuțit și i-a scos ochiul căpcăunului. Orbit, acesta nu putea să-l prindă altfel pe om, decât postându-se în ușa locului unde își ținuse prizonierii alături de oi și pipăind animalele care ieșeau. Atunci omul a tăiat o oaie și îmbrăcându-se în pielea ei, a reușit să scape din închizătoarea căpcăunului.

În graiul poporului și azi mai trăiește noțiunea de căpcăun, dar semnificația ei se rezumă la caracterizarea omului rău sau mâncăcios.

[3.LUMEA SPIRITELOR]

XXIII.Credințe și mituri despre puterile și acțiunile demonice

Spiritele rele care zădărnicesc nașterea omului. – „Filma“ zâna mlaștinelor bănățene. – Influența bogomilismului. – Studiu comparativ cu mitologia romană.

Originalitatea temelor, precum și misticismul impresionant al concepțiilor dau un colorit specific credințelor noastre populare despre viața omului. Ele nu formează numai pârghia nenumăratelor obiceiuri și tradiții, dar în același timp și dogmele misterioase ale unui îndreptar de viață pe care poporul îl respectă cu sfințenia unor legi străbune.

Din complexul acestor mituri își orânduiește omul conduita pentru a străbate drumul greu al vieții și al morții. Tot cu ajutorul lor încearcă să interpreteze diversele fenomene de bucurii și de dureri, precum și momentele mai însemnate din popasul existenței sale pe acest pământ.

Iar în ceea ce privește icoana pe care și-o făcea poporul despre lumea cealaltă, ea depășește orice închipuire sau orice cadru de gândire literară.

Sursa de inspirație și evoluția acestor mituri până la concretizarea lor în formele credințelor populare de azi trebuie căutată în adâncimile timpurilor trecute și în felul zbuciumat al vieții acestui popor, legat de pământul său, peste care se abătura atâtea invazii străine. De multe ori, sub scutul acestor credințe și obiceiuri strămoșești, a putut poporul român traversa epocile grele ale istoriei ca să-și mențină unitatea etnică.

Nașterea unui copil este un eveniment important în viața satelor noastre. Poporul român o sărbătorește cu deosebite obiceiuri și o tălmăcește cu mituri care se suprapun într-o continuitate logică peste întreaga structură de concepții populare despre crearea lumii și a omului. La fel ca și în mitologia cosmogonică, și aici se reflectează același fond mazdeist. Diavolul îl urmărește pe om cu ajutorul diferitelor spirite rele din clipa zămislirii sale până dincolo de mormânt, iar Dumnezeu îl ocrotește și îl conduce de-a lungul vieții, învățându-l cum să se apere și să scape de prigoana demonică.

Dacă luăm în considerare situația geografică a multor regiuni românești, care se întindeau de-a lungul apelor stătătoare și constituiau terenuri mlăștinoase, ne dăm seama cu câtă ușurință putea poporul nostru ajunge la credința că cei mai teribili demoni erau frigurile și febra provocate de atmosfera insalubră degajată de aceste bălți. Încă din cele mai vechi timpuri moldovenii credeau că Diavolul își avea reședința sa de pe pământ tocmai în mijlocul regiunilor băltoase, de unde veneau îngrozitoarele boale de friguri și călduri.

Ideea demonizării frigurilor o găsim și în Banatul de altădată, care avea o climă insuportabilă din cauza mlaștinelor ce acopereau aproape întreaga lui suprafață. Românii din această provincie cunoșteau demonul frigurilor sub numele gotic de „Filma“, care a secerat nenumărate victime din sânul populației indigene. Marele filolog român Hasdeu explicând acest cuvânt din punct de vedere etimologic a susținut că „Filma“ a fost o numire împrumutată de români de la gepizi și care însemna în limba gotică, pe care o vorbeau și gepizii, noțiunea de spaimă. Prin urmare de la groaza pe care o provocau frigurile răspândite de bălțile Banatului a pornit ideea personificării acelei ființe imaginare care tortura mai ales trupurile și sufletele femeilor. În legenda bănățeană, „Filma“ era cea mai rea dintre zânele care veneau din regiunile cu „ape albe“ ale Principatelor românești și

urcându-se de-a lungul Dunării vizitau adesea părțile Banatului. Din cauza pornirilor ei demonice sufereau atât de mult femeile la nașteri, căci ea le aducea friguri și febră.

Iată cum a ajuns poporul să-și închipuie existența unor ființe supranaturale sau spirite rele, care, la ordinul Diavolului, căutau să zădărnicească nașterea copiilor.

Este aici același principiu mitologic de proveniență iraniană ca și în majoritatea legendelor noastre populare, adică lupta Satanei de a distruge opera lui Dumnezeu. Omul fiind și el creație divină, Diavolul îl pândește din momentul zămislirii. El torturează femeile binecuvântate prin fel și fel de mijloace imperceptibile, lovindu-le în fecunditatea lor maternă sau provocându-le avorturi îngrozitoare. Poporul le cunoaște aceste duhuri necurate care stau în serviciul Diavolului sub o mulțime de numiri, dintre care cele mai răspândite sunt: „Samca“, „Avestița“ sau „Aripa Satanei“.

După o legendă veche, „Samca“ era o ființă groaznică, cu trupul acoperit de păr, cu ochii de foc, cu mâinile de fier și cu unghiile ascuțite ca secera. Ea a încercat să o atace și pe Maica Domnului, dar Arhanghelul Mihai aflând de acest lucru a zdrobit-o cu un bici de foc. Ea n-a putut scăpa de sub bătaile îngerului, până ce nu promise că nu se va mai apropia de nici o femeie sau casă unde s-ar afla scrise toate numirile ei. Această mărturisire a secretului imunității făcute de „Samca“ a dat naștere unei vaste demonologii în textele literaturii noastre populare, precum și datinei ca cele 19 sau 24 numiri ale spiritelor rele să fie păstrate în multe case țărănești ori ținute ca „port bonheur“ de femei.

Spiritul demonic se apropie de femei și copiii nou-născuți în chip de diverse animale, dar niciodată deghizat în porumbel, oaie sau vițel, căci acestea sunt considerate de popor ca niște vietăți curate și nevinovate. În majoritatea cazurilor se crede că el se îmbracă în forma unei pisici, păianjen, muscă, șoarece,

broască, porc, capră sau chiar în învelișul unei umbre și se poate arăta în orice clipă a zilei sau nopții, chinuind femeia sau copilul până la extenuare sau ucidere. În realitate, când femeia este aprinsă de frigurile sau căldurile nașterii, în multe părți poporul interpretează această boală ca o ivire a duhurilor demonice.

În Transilvania spiritul rău este cunoscut sub numirea de „Baba Coaja” cu nas mare de sticlă, cu picior de fier și cu unghii de aramă. Această bătrână satanică umblă să pocească ori să ucidă mai ales copiii nebotezați.

Credințele în demonii care zădărnicesc nașterile sunt foarte vechi la poporul român. În schimb remediile pentru alungarea lor sunt cunoscute mai ales din timpul răspândirii bogomilismului.

În secolul al X-lea preotul Bogomil, venit din regiunile iraniene, s-a stabilit în Bulgaria, unde a început să-și propovăduiască marea sa reformă religioasă. Caracterul superstițios al popoarelor care locuiau partea de răsărit a Europei constituia un mijloc prielnic pentru răspândirea învățăturilor sale și pentru noua credință creștină cu substrat mazdeist. Bogomil a găsit o superstiție veche la popoarele dunărene despre demonul febrei și trebuia deci să născocască ceva pentru alungarea acestui Diavol. Literatura bogomilică ne-a păstrat prototipuri de rugăciuni care în partea lor introductivă evocau legenda înfrângerii spiritelor rele de către Sfântul Sisinie sau Sisoe, supranumit „gonitorul de draci”.

În textele românești în locul sfântului este pomenit numai Arhanghelul Mihai. Rugăciunea cuprinde apoi toate numirile ce se dădeau acestor duhuri demonice, căci numai astfel putea fi ferită femeia de atacurile lor. După acest formular tradițional se făceau copiii, pe care femeile obișnuiau a le purta asupra lor în timpul concepției până după naștere, uneori chiar toată viața, ca măsură preventivă împotriva spiritelor rele. Tot după acest prototip de rugăciune s-au format textele unor descântece care se rosteau pentru ușurarea femeii de durerile nașterii.

În afară de acest remediu al rugăciunii sau al descântecelor atât de popularizate, se mai cunoșteau și se întrebuintau și alte proceduri. Așa, de exemplu, în Vâlcea se trăgeau împușcături peste casa bolnavei, în Transilvania se împlântau cruciș două topoare în grinda ce ținea tavanul, iar în Bucovina se pune sub patul femeii, care nu putea să nască, un topor și un cuțit. În general fierul era folosit în multe regiuni ca instrument pentru izgonirea spiritelor rele, ceea ce ne reamintește uzul străvechilor datini iraniene.

Credințe similare despre demonii care zădărnicesc nașterile se găseau și la alte popoare. Ele erau însă mai puțin răspândite și cunoscute în țările Europei. În mitologia clasică întâlnim chiar zeițe protectoare ale nașterilor. Rostul și existența lor imaginară ne indică probabilitatea acelorași credințe la popoarele antice. La romani zeița Junona avea mai multe personalități divine și diverse epite după funcțiile pe care le îndeplinea cu ocazia ocrotirii logodnelor, căsătoriilor, fecundității materne, nașterilor sau copiilor. Cultul închinat lui Junona Lucina în vechea Roma culmina în faimoasele sărbători Matronalia, de la care erau excluși celibatarii și femeile cu moravuri ușoare. Tot astfel în mitologia greacă Héra era divinizată pentru protecția ce le-o dădea mamelor și copiilor nou-născuți. În legendele sau credințele poporului român nu se resimte însă influența concepțiilor clasice, deoarece demonul nașterilor este de origine mitologică iraniană, iar pentru combaterea lui nu se cunosc forțe divine, ci numai simple mijloace vrăjitoarești de factură bogomilică.

XXIV. Concepțiile poporului nostru despre făurirea destinului omenesc

*Soarta omului. – Ursitoarele. – Comparație cu concepția
romanilor despre „Parce”. – Unde și cum trăiesc
Ursitoarele. – „Cartea sorții”. – Cum se face ursirea
destinului. – Credințe și datini.*

Poporul român este fatalist. El crede în puterea destinului și se supune voinții sale intransigente. Orice bucurii sau nenorociri s-ar abate asupra lui, el le atribuie fatalității. „Așa i-a fost să fie” sau „așa i-a fost scris” sunt vorbe curente în limbajul poporului, care, prin ele, caută să explice toate fericirile, dar mai ales toate durerile care se ivesc în viața omului.

Credința în destin este adânc înrădăcinată la români, dar ea nu are caracterul fatalismului oriental. Românul nu se apleacă orbiș inexorabilelor porunci ale ursitei și nici nu se lasă condus de capriciul întâmplărilor, primind cu indiferență toate lucrurile, atât cele bune, cât și cele rele. El respectă și crede în orânduirile destinului, dar caută să le canalizeze cu ajutorul liberului arbitru pe calea aspirațiilor sale. Aici se poate remarca elementul creștin suprapus pe concepția păgână a fatalismului moștenită de poporul român de la ascendenții săi.

Ca și în miturile clasice, în credințele populare românești găsim aceleași trei divinități care țes firul destinului fiecărui om imediat după nașterea sa.

Originea mitologică a zeitelor noastre, numite „Ursitoare”, trebuie să o căutăm, deci, în concepțiile romanilor despre Parce.

Ele se adunau în jurul leagănului noului-născut și îi stabileau destinul.

Cea mai mare, Clotho, ținea în mână furca de tors și caerul amestecat cu diverse fire de lână albă sau neagră, ba chiar cu fire de mătase ori de aur.

Cea mijlocie, Lachesis, țesea aceste fire ale destinului după cum urmau în caer și astfel unora le ieșeau fire variate, altora negre, dar se întâmpla să cadă uneori numai fire de aur ori de mătase.

Cea mai mică, Atropos, tăia firul vieții și câteodată îl tăia după capriciul ei tocmai când Lachesis torcea firele de aur sau de mătase ale unei existențe minunate.

La românii din Macedonia întâlnim tot trei zâne având aceleași atribuțiuni ca „Parcele”, iar numirile lor sunt „Ursitoarea” care învârtește fusul, apoi „Soarta” care toarce firul existenței și în sfârșit „Moartea” care taie firul vieții. Ele vin în serile fără soț ale primei săptămâni, aducând cu ele hotărârea destinului stabilită în prealabil.

După mitologia clasică, Parcele erau ficele Noptii, spre deosebire de „Ursitoarele” poporului român, care aveau o altă ascendență.

Legenda romantică a împăratului Alexandru Macedon, cunoscută în literatura noastră populară sub titlul de *Alexandria*, ne povestește ca zeițele destinului își trăgeau originea de la servantele marelui împărat, care au furat de la stăpânul lor apa fierbinte adusă de el din rai și au băut-o. Această apă avea puterea să dea celui care o gusta atât viață eternă, cât și cunoașterea viitorului. De atunci servitoarele legendarului împărat macedonean deveniră „Ursitoare” și începură să prezideze la nașterile copiilor scriindu-le soarta așa după cum o vedeau prin forța clarviziunii lor.

O altă legendă culeasă în județul Tecuci ne arată felul de viață al acestor femei care se îngrijesc de soarta omului.

Se povestește că Ursitoarele se hrănesc din carne furată. Un cioban observa că în fiecare noapte îi dispărea un miel din turma sa. Supărat de atâta pagubă, se puse într-o seară la pândă să-l prindă pe hoț. Pe la miezul nopții se ivi o femeie, care luă un miel și porni cu el la fugă. Păstorul o opri și voi să o ucidă, ea însă, ca să scape, își divulgă identitatea și secretul, apoi îi permise ciobanului să o urmărească și să vadă locul unde stăteau Ursitoarele. Acolo descoperi un castel mare unde ardeau nenumărate candelă și unde se stingeau și se aprindeau flăcările cu miile. Fiecare om își avea aci candela sa, iar femeile destinului le alimentau cu untdelemn. Flăcările corespundeau sufletelor omenești, care se aprindeau și se stingeau după cum se nășteau ori mureau. Ciobanul era singurul om care își putu vedea candela sa, iar Ursitoarea din recunoștință că n-a fost omorâtă, îi mai turnă untdelemn ca să-i prelungească viața.

Ursitoarele sunt invizibile. Totuși, în vremea veche, când oamenii erau mai buni și mai puțin păcătoși, aveau chiar favoarea de a vedea și a auzi aceste zeițe cum discutau asupra sorții copilului. Mai ales moașele care vegheau la căpătâiul copilului și al mamei puteau asculta și afla ce viitor i se rezerva noului născut. Astăzi însă zeițele se feresc să mai fie observate sau surprinse în consfăturile lor, căci lumea a devenit prea invidioasă și prea indiscretă. Se crede că cine caută să le asculte, va muri de moarte groaznică, iar cine umblă pe urmele lor va deveni șchiop. De aceea în timpurile prezente nu se mai poate ști exact momentul când vin Ursitoarele și nici destinul pe care l-au ursit. În general, destinul stabilit la naștere nu se mai poate schimba. Poporul crede în unele momente și linii imuabile ale vieții așa cum au fost ele scrise în „cartea sorții”. Omul însă, prin voința și judecata sa liberă poate atenua sau amâna îndeplinirea lor riguroasă, uneori poate chiar alege între drumurile destinului când fuseseră fixate pentru ele mai multe alternative.

Ideea preconizată de Virgil prin cuvintele „inexorabile fatum” o găsim în graiul poporului nostru care susține că „de ce ți-e dat nu scapi”. Din această frază deducem însă și credința că destinul i-a fost dat omului de puteri supranaturale, iar el a trebuit să-l primească fără să-i afle conținutul. Dacă omul ar ști ce-l așteaptă în viață, desigur că ar lua măsuri din vreme ca să evite sau să înlăture toate relele. Din această curiozitate care se explica prin dorința omului de a se pune la adăpostul eventualelor neplăceri, s-au născut la popoarele antice oracolele, iar la cele de azi diferitele proceduri de a descoperi viitorul. La români, în afară de ghicitul de natură vrăjitoarească, mai găsim și datini superstițioase cum sunt cele din noaptea Sfântului Vasile (Revelion), care urmăresc aceleași scopuri de a pătrunde misterele destinului.

Din proverbele românești rezultă că destinul este un dar pe care îl primește omul deodată cu viața. El este dat, după cum am văzut, de „Ursitoare”, care sunt identice cu „Parcelle” romanilor sau cu „Moirale” grecilor.

Aceeași similitudine o găsim între mitologia română și cea clasică și cu privire la numărul, apariția și procedura lor de ursire.

Și românii au trei zeițe ale destinului, îndeplinind aceleași atribuțiuni ca și divinitățile antice. Pe lângă aceste funcțiuni, poporul nostru mai crede însă că ele au și alte roluri; prima îi dă omului minte și noroc sau prostie și ghinion, a doua îl face să fie frumos sau urât, iar a treia îl dotează cu bogăție ori sărăcie, cu glorie sau robie. Dacă însă ele n-au putut cădea de acord asupra făuririi destinului, atunci copilul va avea o viață variată, care va oscila între lucruri bune și rele. Odată însă scrise de ele în „cartea sorții”, hotărîrea nu mai poate fi schimbată decât de Dumnezeu.

Aici găsim o fundamentală deosebire față de concepția mitologică romană sau greacă, care nu recunoaște Zeului

suprem dreptul sau forța de a modifica deciziunile Parcelor și ale Moirelor.

În credințele poporului român despre făurirea destinului se evidențiază deci influența creștină asupra mitologiei păgâne. Numeroasele basme românești ne prezintă o serie întreagă de exemple despre intervenția lui Dumnezeu la stabilirea sorții. Unele ne arată că Ursitoarele primesc zilnic poruncile dumnezeiești privitoare la destinul celor ce se nasc, iar altele ne destăinuiesc cum le dă Dumnezeu Ursitoarelor firul din care să toarcă viitorul fiecărui copil.

În Oltenia se mai crede că Ursitoarele sunt însoțite de îngerul Domnului, care le asistă la îndeplinirea misiunii lor.

O altă deosebire între concepția mitologică clasică și cea românească o constatăm în ceea ce privește cultul acestor zeițe. Parcele n-aveau nici un altar sau preoți și nici rugăciuni nu li se făceau, căci după concepția romană intransigența lor nu s-ar fi putut îndupleca sub nici un motiv sau pe nici o cale. În schimb, după credința populară românească bunăvoința lor putea fi dobândită. De aceea, în multe case, îndeosebi la țară se mai respectă vechile tradiții și datini ce [se]¹ împletesc la căpătâiul noului născut [pentru ca viitorul acestuia] să fie mulțumitor. Vom înșira aici câteva din aceste proceduri sau ritualuri.

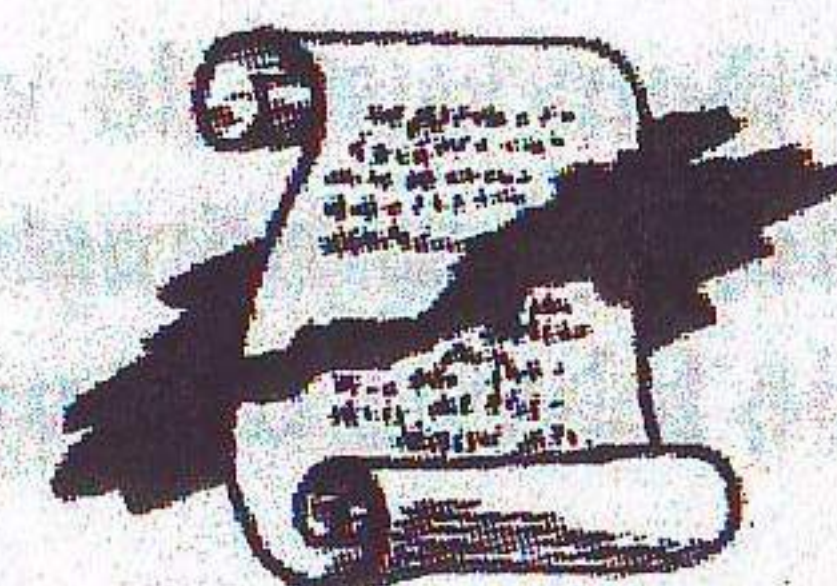
Imediat după nașterea copilului, românii obișnuiesc a lăsa ușile și ferestrele locuințelor deschise, ca să aibă zânele destinului pe unde intra. Apoi în cursul nopților următoare se păstrează o liniște desăvârșită. Familia, dar mai ales părinții noului născut, trebuie să se arate foarte veseli, ca Ursitoarele când sosesc să nu afle o atmosferă tristă, care să le inspire în rău. După o credință generală ele își fac apariția în a treia noapte de la naștere. Moașa are grijă ca sa li se rezerve o primire excelentă. Nimeni n-are voie sa le deranjeze în timpul vizitei lor, iar în camera copilului nu poate rămâne decât mama lehoză. E bine

1. În text: „ce-l“ (n. ed.).

apoi să afle în mijlocul odăii o masă întinsă cu mâncăr[ur]i din care să se poată ospăta dacă ar avea poftă. Tot astfel și casa trebuie să fie măturată, curățită și orânduită, ca la așteptarea unor musafiri de seamă. De multe ori urmele imaginare descoperite a doua zi dimineața pe masa întinsă dau loc la fel și fel de fantezii sau interpretări despre prezența Ursitoarelor, care se combină ingenios cu tălmăcirea visurilor din noaptea aceea, ca din amalgamul lor să se citească destinul făurit. Varietățile mâncăr[ur]ilor și băuturilor diferă de la o regiune la alta. Ceea ce nu poate însă lipsi de pe masă este lumânarea care trebuie să ardă în noaptea ursirii, căci altfel zânele nu intră, iar copilul rămâne fără soartă. Și câți oameni există despre care se poate spune că nu-și au destinul lor în această lume! A doua zi după plecarea Ursitoarelor, moașa adună toate mâncăr[ur]ile și le împarte cu trei fete de șapte ani sau cu copii curați din sat.

S-ar putea aminti încă numeroase obiceiuri. Folclorul nostru este extrem de bogat în basme și legende, iar frumusețea lor se egalează cu [a] cel[or]¹ mai minunate povestiri ce se cunosc în literatura universală despre aceste zâne care dăruiesc ursite oamenilor.

1. În text: „cu cele“ (n. ed.).

XXV. Îngerul păzitor în miturile și credințele poporului nostru

Ocrotirea omului de duhurile rele. – Persecuțiile Diavolului. – Schimbarea copiilor. – Combaterea „Vidmelor”. – Rolul îngerului păzitor. – Când și de ce a instituit Dumnezeu un înger păzitor pe lângă fiecare creștin.

Omul își urmează drumul vieții sub comandamentul destinului, pe care îl primise la naștere și de la care nu se poate abate. Este o forță misterioasă și nepătrunsă care îl conduce în tot cursul existenței sale, fără să-i bănuiască perspectivele și fără să-i cunoască directivele. Omul este expus la nenorociri, dar este împărtășit cu zile fericite. Acest zbucium între bine și rău se datorește influențelor ce sunt exercitate asupra sa de cei doi paznici care îl însoțesc pretutindeni și dintre care unul, după credința poporului, este Diavolul care stă la partea stângă a omului și îl trage spre păcate, iar celălalt este îngerul Domnului care îl secondează la partea dreaptă și îl ocrotește de ispitele demonice. Sunt momente când Diavolul este mai tare și atunci omul cade în păcate, iar în clipele când omul este bucuros și fericit atunci se spune că îngerul îl stăpânește. În sprijinul acestei teze poporul aduce argumentul că omul nu-și poate face cruce cu mâna stângă deoarece de partea aceea este postat Diavolul, ci numai cu mâna dreaptă unde stă de veghe îngerul păzitor.

Diavolul îl pândeste și îl urmărește pe om în tot drumul vieții lui, folosindu-se de felurite duhuri rele pe care le trimite să-i facă rău.

În această privință găsim cele mai multe și variate credințe populare, care dau un caracter mistic tradițiilor și concepțiilor atât de profund înrădăcinate în pătura noastră de la țară.

Primul pericol care îl pândeste pe copil este înlocuirea lui cu un altul adus de spiritele demonice, cunoscute de români sub denumirea de „Vidme”. Mamele cred că atunci când copiii plâng încontinuu și nu se mai satură de a suga, au fost schimbați.

Ca măsuri preventive împotriva înlocuirii, se obișnuiește a se da copilului două nume, ca duhurile necurate să se zăpăcească în clipa când ar vrea să-l fure. De aceea vedem că mulți copii sunt chemați în familie după alt nume decât acela care îl poartă de la botez. Tot din această credință se trage și datina ca părinții să nu le dea același nume mai multor copii ai lor. În unele părți se crede însă că Diavolul îi schimbă copilul numai dacă nu-i botezat. Din acești copii furati se spune că vrea Diavolul să-și înmulțească slugile sale necurate. Dar dacă află lumânare aprinsă în casa copilului, atunci fuge și nu se mai atinge de el.

Când mama ar vedea că i-a fost schimbat copilul, atunci recurge la alte mijloace cu ajutorul cărora să-și poată recăpăta adevăratul său copil. Se înțelege cu o prietenă, care are copii sănătoși, ca să vie la geamul casei ei și să simuleze cu ea o schimbare sau vânzare de copii, după un anumit ritual ce variază de la o regiune la alta. Prin acest procedeu spiritul satanic îi va confunda pe copii și îi va lăsa în pace.

Credințe similare aflăm și la alte popoare, doar obiceiurile pentru alungarea acestor demoni diferă.

Din momentul nașterii sale omul este, prin urmare, expus la toate persecuțiile Diavolului. De aceea i-a dat Dumnezeu fiecărui om un înger păzitor, care să-l însoțească după cum am văzut în tot cursul vieții. Desigur că acest înger nu-l poate conduce pe om decât pe linia destinului său, dar el îi poate lumina gândul și faptele când ar ajunge la răscruci de perspective și de căi ale vieții.

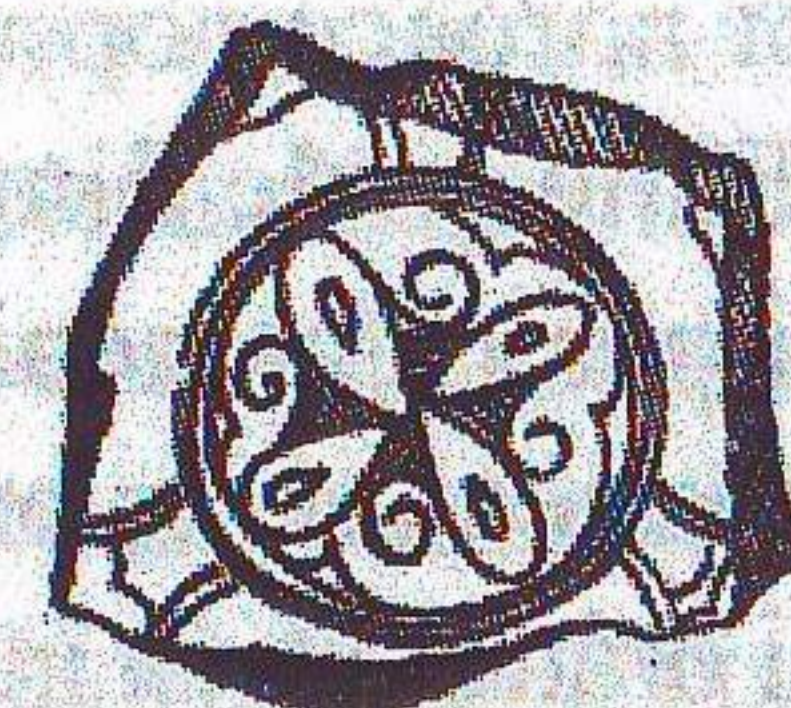
O legendă din Bucovina ne istorisește originea îngerului păzitor. Hristos umbla să vindece bolnavii, iar jidanii căutau să-l nimicească, adunând pietre ca să le arunce asupra lui. El se urcă pe o stâncă înaltă până unde nu puteau ajunge prigonitorii. Diavolul veni între jidani și se prinse să-l aducă jos în schimbul făgăduielii că tot al zecelea din neamul lor să-i devină slujitor. Jidanii acceptară, dar Satana nu fu în stare să se apropie de Iisus, pentru că Dumnezeu îi trimise Fiului său un înger păzitor care îl ridică și îl duse de acolo. Jidanii s-au împrăștiat de frică, iar Diavolul se văzu din nou înfrânt de puterea divină. Atunci Mântuitorul se rugă Tatălui său ceresc să le dea și oamenilor îngeri păzitori, căci Diavolul desigur va căuta să se apropie și de ei dacă a îndrăznit să o facă față de fiul lui Dumnezeu. De atunci au oamenii la dreapta lor câte un înger providențial.

Poporul român crede că îngerul păzitor vine deodată cu zânele destinului. După fiecare naștere de copil, Dumnezeu însărcinează câte un înger cu misiunea de a-l călăuzi și proteja pe noul născut de-a lungul vieții. După alte credințe însă îngerul păzitor nu se atașează de om decât după ce fusese împărtășit de botezul creștinesc, ceea ce ar însemna că numai credincioșii bisericii lui Hristos s-ar bucura de acest privilegiu. De aceea e bine ca să fie botezat copilul cât de iute, iar până atunci să ardă lumânare în odaie ca să nu se apropie Diavolul de el.

Poporul nostru are multe credințe despre rolul îngerului păzitor, dar respectă în același timp și unele îndatoriri ce le are omul față de protectorul său. De exemplu, când dormi, să te culci pe partea stângă ca să ajungă Diavolul dedesubt, iar îngerul să te poată ocroti toată noaptea. Să nu mergi la vreo cârciumă, căci îngerul nu intră în astfel de locuri și vei rămâne acolo numai sub influența Diavolului, care te va îndemna la ceartă și bătaie sau la alte păcate. Să nu înjuri că se bucură Diavolul, iar îngerul te părăsește. Când te amenință vreun pericol, îngerul îți dă de

știre și îți sună în ureche. Dacă întrebi pe cineva care ureche îți vâjâie și el ți-o ghicește, atunci acela îți este prieten.

S-ar putea înșira încă numeroase credințe sau proverbe române, căci folclorul nostru este foarte bogat în această privință. Ne vom mărgini însă numai la concluzia ce o tragem din conținutul lor. Se poate afirma că în concepția poporului român elementul creștinesc al liberului arbitru este precumpănitor, fiindcă omul cu ajutorul rațiunii și voinții sale se decide de cine să asculte, de îndemnurile Diavolului sau de povățuirile îngerului păzitor. Ca o consecință logică a acestei credințe se spune că îngerul notează toate faptele bune ale omului, iar Diavolul pe cele rele. De aceste însemnări se vor folosi apoi la judecata din urmă când își vor disputa dreptul asupra fiecărui suflet.

XXVI. Norocul providențial

„Norocul“ și „Partea“. – Legende despre existența lor. – Șarpele casei. – Talismanele.

Ca o paralelă a credinței în existența îngerului păzitor, poporul susține că fiecare om mai are un însoțitor în viață și anume „norocul“, pe care și-l închipuie sub diferite înfățișări, acordându-i chiar însușiri supranaturale.

Norocul este o ființă cu existență strâns legată de viața omului. El apare deodată cu nașterea omului și se ține atașat de el până la moarte, când se stinge. E invizibil, dar omul îl simte, fiindcă de acțiunile lui depinde bunăstarea sa. El este un fel de ocrotitor și promovator al intereselor materiale, în timp ce îngerul păzitor este protectorul vieții spirituale și al rațiunii omului. Nici el însă nu poate schimba destinul și nici nu poate acționa în afară de prevederile lui.

Noroacele se împart oamenilor cu prilejul făuririi destinului. Ele pot fi active sau leneșe, bune sau indiferente, după cum au fost repartizate. Omul cu noroc mare devine bogat, fiindcă norocul lucrează pentru el, iar cel cu noroc mic rămâne sărac, orice ar face, fiindcă nu-și poate schimba norocul care îi fusese dat la naștere.

Despre traiul acestor noroace poporul își închipuie că duc aceeași viață ca și noi. Fiind și ele ființe cu existență proprie, cu îndatoriri de a munci pentru oamenii pe lângă care au fost atașate, noroacele își au lumea lor, cu orașe și sate, cu palate și case, cu aceleași nevoi și orânduirii ca în lumea noastră. Dar ele

stau așa departe, încât oamenii nu pot ajunge până acolo. Totuși câteva legende românești ne spun că au fost muritori care au reușit să străbată drumul până la ele, căci altfel de unde puteam noi avea informațiuni despre felul lor de viață.

Și norocul poate să-l abandoneze pe om ca îngerul păzitor, dacă aude înjurături sau vede tendințe de păcătuire. El în schimb se atașează foarte ușor de oamenii veseli, căci nu-i place mediul posomorât. Prin urmare, norocul nu e atât de stabil. El formează dublura mobilă a destinului și poate fi micșorat sau majorat de unele lucruri, precum și prin purtarea omului. Un proverb român susține că norocul îți fuge dacă te uiți în oglindă când mănânci. În schimb el vine mult mai ușor la oamenii în casa cărora își făcuseră cuiburi rândunelele sau la nunta cărora plouase. Sunt considerați apoi oameni norocoși aceia care albesc la păr de tineri ori au vârtejuri de fire de păr în cap. Iar dacă te trezești din somn cu fața în sus, atunci norocul te va ajunge în ziua aceea. El își anunță sosirea când scârțâie ușa de dimineață. Un câine pripășit la casa cuiva aduce noroc și nu trebuie alungat. Tot astfel orice lucru găsit, cum ar fi banul.

Pe lângă aceste credințe, poporul are și datini care urmăresc imobilizarea norocului la casa omului care fusese împărțit cu dărniciile lui. Astfel se obișnuiește la moartea unui om norocos să i se taie câteva fire de păr, ca norocul să nu plece cu el din casă. Câteodată se ia măsura mortului și se păstrează în grinda casei, ceea ce face ca norocul să rămână în mijlocul familiei celui răposat.

Nu e suficient însă ca omul să aibă noroc. Dacă nu are în același timp și parte de el, atunci în zadar mai are noroc. Combinația între ideea de „noroc“ și de „parte“ a dus la personificarea și a celeia din urmă. Și „partea“ omului are deci o existență și o putere de acțiune. După această credință populară, când lipsește una din aceste ființe imaginare, orice trudă a omului ar fi zadarnică. „Norocul“ și „partea“ trebuie să-l

însoțescă pe om totdeauna împreună pe drumul greu al vieții sale, căci altfel n-are rost ajutorul ce l-ar da. Pentru ilustrarea acestor idei dăm aici exemplul unei povestiri românești. Un pescar stătea la pândă să prindă pești. Cineva din spate îl întreabă că de ce își pierde vremea aci și nu-și cumpăra peștii din târg. El răspunde că era om sărac și n-avea bani cu ce să-și cumpere. Apoi adăugă: „sunt sărac, fiindcă n-am noroc“. Atunci străinul îi spuse că el era „norocul“ lui și îi dădu o pungă de bani. Pescarul lua banii și îi ascunse în mămăliga cu care momea peștii. Dar peste puțin uită de ei și turnă toată mămăliga în năvod. Un pește mare însă înghiți mâncarea cu tot cu bani și fugi. Omul necăjit voi să plece, dar iată că auzi din spate salutul unui necunoscut care îi dori după obiceiul locului: „Noroc să dea Dumnezeu“. Noroc am avut, dar n-am avut parte de el – răspunde pescarul. „Eu sunt partea ta“ replică străinul și în clipa aceea prinse pescarul peștele care îi înghițise banii. Iată cum poate avea omul și „noroc“ și „parte“.

Ideea personificării norocului o întâlnim în numeroase legende românești, dintre care voi rezuma aici două cu teme diferite.

Acțiunea celei dintâi se petrecea pe vremea când umbla Dumnezeu și Sfântul Petru pe pământ. În drumul lor dădură peste un om fără noroc, la care însă fuseseră ei găzduiți în atâtea rânduri. Sfântul Petru îl recunoscă și îl întreabă pe Domnul său că de ce nu l-a ajutat, mai ales că omul acesta făcându-le bine pe pământ merita din partea lor atâta lucru. Dumnezeu îi spuse că zadarnic i-ar fi orice ajutorare deoarece omul se născuse fără noroc. Totuși, la stăruința Sfântului Petru cedă și puse o pungă de bani în mijlocul podului peste care trebuia să treacă omul. Punga era într-un loc vizibil încât oricine putea să o observe, dar omul se gândi chiar de data aceea ca să treacă podul cu ochii închiși și astfel nu văzu banii.

Într-adevăr, era un om fără noroc, căruia nici Dumnezeu nu putea să-i ajute.

Cealaltă legendă ne amintește de o babă care, la rugămintea nepoatei, îi destăinuie de ce îi mergeau lucrurile atât de bine. Ea îi explică fetei că bunăstarea ei se datora norocului pe care îl avea. Nepoata dorea să vadă cum arăta acest noroc. Atunci bunica o trimise să-i ducă de mâncare norocului, care, fiind întruchipat într-o ființă cu chip omenesc, muncea din greu, adunând rouă de pe toate câmpiile și depunându-le pe pământul babei, încât recolta ei era întotdeauna abundentă. Când ajunse fetița la locul indicat de bunică-sa, chemă norocul la mâncare. El se prezintă tot muiat de roua ce o strângea și se apucă să dejuneze, dar tot ce mânca se dubla în cantitate ca prin minune, încât nu se mai goleau ulcelele. Întoarsă acasă, nepoata îi istorisi babei cele văzute, apoi o rugă să o trimită ca să-și vadă și norocul ei propriu. Ea porni din nou cu mâncare și mai multă, dar norocul ei era uscat și nu se sătura deloc deși mâncase tot ce primise. Ba la plecare norocul ei spuse să-i aducă a doua zi și mai multă mâncare. Fetița se înapoie plângând. Bunică-sa o sfătui însă ca să nu-i mai ducă de mâncare acestui noroc care nu o servea, apoi o consolă că nu erau toate noroacele la fel. Dacă Dumnezeu așa i-a rânduit să aibă noroc prost, zadarnic s-ar mai trudi să-i ceară ajutor.

În afară de aceste legende din care se pot vedea ideile poporului despre personificarea și rolul norocului în viața noastră pământească, mai putem aminti că există și unele credințe despre „șarpele casei“, purtător de noroc. Se susține că fericirea și norocul casei depinde de acest șarpe, care este blând și nu mușcă.

După credința populară fiecare casă, ba chiar fiecare om își are șarpele său, care trăiește și moare deodată cu el. Acest șarpe pare să aibă menirea de a-i păzi norocul omului. El stă ascuns în zidurile casei și nu se arată decât copiilor. Dacă totuși ar fi văzut, atunci nu trebuie omorât căci s-ar distruge cu el și norocul casei. Înfățișarea lui este obișnuită, dar spre deosebire

de ceilalți șerpi care țin calea oamenilor, acesta este atașat casei și nu se învârteste decât în jurul ei. Polonezii și cehii cred că șarpele acesta stă sub pragul casei. În unele părți ale Banatului se crede că șarpele casei, în anumite ore ale nopții, prin lovituri misterioase și ritmice în interiorul zidului unde stă ascuns, anunță pe cel care îl aude, că îl pândeste un rău sau o primejdie și deci are să fie atent și să se păzească.

Poporul cunoaște o serie de mijloace prin care crede că poate ține legat norocul de om și poate să-i asigure acestuia fericirea.

În primul rând sunt talismanele, a căror întrebuințare este aproape universală. Românii au multe din talismanele cunoscute de alte popoare, dar cred și în puterea unora cu totul specifice țării noastre. Astfel, de exemplu, la 1 martie se obișnuiește a se lega de mâna copiilor sau a se atârna la gâtul lor câte un „mărțișor“, adică un ban de argint sau de aur fixat pe o coardă ori pe un fir de mătase.

După credința poporului, „mărțișorul“ aduce noroc copiilor, dar mai ales sănătate și curățenie, la fel cum dă primăvara viață nouă naturii. Iar după o tradiție olteană acest talisman românesc e bine să fie legat de o coradă când se dă tinerelor fete, căci atunci și ele vor fi privite cu aceeași admirație și simțire cum sunt priviți lăutarii în momente vesele.

Între talismanele poporului nostru mai vedem că piatra joacă un rol covârșitor. Ea este un simbol al tăriei și are puterea, la fel ca fierul, să gonească duhurile rele. O veche vorbă românească spune că e bine să iei piatră în gură când te duci într-un loc necunoscut sau într-un oraș mare și plin de tentații, ca prin forța mistică a acestei pietre să fii ferit de farmecul și de vraja tuturor spiritelor rele care ar putea să te încercuiască. Chihlimbarul, exploatat în câteva regiuni ale României, mai ales cel de lângă Buzău, și-a cucerit un loc de frunte printre talismanele noastre. El este considerat ca unul dintre cele mai alese și eficace purtătoare de noroc, atribuindu-i-se însușiri magice.

XXVII. Demonul nenorocirii

„Norocul“ omului este contrabalansat, ca și îngerul păzitor, de Diavol prin intermediul unui duh rău, căruia poporul îi zice demonul nenorocirii. Când sărăcia sau nenorocul persistă în casa omului, atunci se crede că demonul a pus stăpânire pe om. Tot ce a construit puterea norocului de-a lungul vremii cu trudă și muncă grea, demonul nenorocirii poate distruge într-o singură zi. De aceea, omul trebuie să se păzească și să înlăture nefasta lui influență, dar mai ales trebuie să evite orice posibilitate de luptă între „norocul“ său și „nenorocirea“ care îl pândeste, căci nu poate prevedea de partea cui va fi biruința.

„Nenorocirea“ este în imaginea poporului o ființă nemiloasă care se poate deghiza în orice, fie în animale sau chiar și în obiecte. Uneori ea e personificată și în chip omenesc. Dintre animalele care sunt bănuite că s-ar preta jocului diabolic de întruchipare sunt amintite în primul rând pisica sau câinele negru, apoi găina care cântă ca și cocoșul. Nenorocirea se mai cuibărește și într-o haină, pe care purtându-o omul îl poate duce la necazuri și pagube. Dacă însă ea își caută adăpost în trup omenesc, atunci îi alege cu predilecție pe acei oameni care au semne particulare, cum ar fi cei cu părul roșu sau pociții, sașiii, spânii ori aceia care pot cu privirea lor deochia lumea. De aceea, se spune să-ți faci cruce când te întâlnești cu astfel de oameni, fiindcă nu poți ști dacă nu sunt cuprinși oare de duhul rău. Ca scut împotriva acestui demon se obișnuiește a se purta o bucată din frânghia unui spânzurat.

Din aceste credințe populare putem trage concluzia că demonul nenorocirii nu este întotdeauna statornic și nici atașat vreunei persoane, ci acțiunea lui distructivă poate varia și atinge rând pe rând orice om, uneori chiar o colectivitate, un sat sau o provincie întreagă. Astfel își explică poporul repetatele nenorociri și calamități ce se abat câteodată asupra unei mulțimi.

Pentru ilustrarea acestei credințe vom rezuma o singură legendă, care ne arată cum a putut scăpa un om de persecuția demonului nenorocirii sale.

Era odată un om extrem de sărac, care se gândi într-o bună zi să plece în lume împreună cu nevasta și copiii săi, crezând că astfel va scăpa de atâta nenorocire și sărăcie. În drum își aduse aminte că uitase acasă un ulcior, unica lui avere. Îi zise apoi soției că se întoarce după el. Ajuns acasă, văzu lungit pe vatră o figură străină. Mirat, o întrebă cine e? „Eu sunt sărăcia ta” – fu răspunsul străinului, apoi continuă, – „dar ce mai cauți aici?” Omul îi replică: „Am venit să-mi iau sărăcia asta de ulcior”. Atâta i-a trebuit „sărăciei”, care era demonul nenorocirii omului, și se grăbi să-l însoțească. Omul însă refuză. Sărăcia se făcu atunci ghem și intra în ulcior, spunându-i omului ca n-are să-i fie calea grea din cauza ei. Omul astupă bine ulciorul și plecă. Nu peste mult întâlni un drumeț, care îl sfătui să lege o piatră de ulcior și să-l arunce în baltă. Omul ascultă și astfel scăpă de nenorocirea sa. De atunci lucrurile îi mergeau așa de bine încât deveni enorm de bogat, mai bogat chiar decât fratele său care avea imense averi. Invidios și rău, fratele său, care îi cunoștea povestea ulciorului, îl chemă să-i arate locul unde era înecată „sărăcia”, cu gândul ascuns ca să i-o dea din nou pe cap. Când scoase însă fratele său ulciorul și îl destupă, nenorocirea îi sări în gât și nu se mai dezlipi de el. Astfel scăpă omul sărac de duhul rău al sărăciei sale, iar fratele său își găsi o pedeapsă meritată.

XXVIII. Tutunul, iarba Diavolului

Diverse numiri: „buruiana dracului” sau „iarba iadului”. – Cruciada antinicotină a călugărilor. – „Mama dracului” și „cădelnița diavolului”. – „Pafa”, zeița tutunului.

În drumul vieții omului, Diavolul caută să arunce fel și fel de tentative demonice, dintre care tutunul este, după credința poporului, poate cel mai periculos mijloc de acaparare. Acela care fumează cade în brațele Diavolului, fiindcă tutunul este o plantă a Diavolului, cu sevă otrăvitoare, adusă pe pământ ca să-i ispitească pe oameni și să-i îndepărteze de Dumnezeu. De aceea, vechii călugări și preoți au inventat diferite istorisiri despre tutun denumindu-l d[r]e[pt] „buruiana dracului” sau iarba iadului.

După concepția lor, era mare păcat să fumezi. Tradiția ne-a păstrat câteva specimene din aceste propovăduiri, iar unele din ele au fost chiar scrise. Poate sub influența acestei cruciade antinicotine s-au creat la noi și legendele despre originea tutunului. Temele sunt brodate pe ideea creșterii tutunului din putrezirea unui trup de drac. Vom expune aici două din cele culese în Bucovina.

În casa unui boier s-au prezentat doi draci ca să-i ceară fata în căsătorie. Preotul satului, care simțea că nu era lucru curat la mijloc, n-a voit să-i cunune.

Atunci dracul mai mare se spânzură de necaz pe vârful unui plop. Sub bătaia vântului, plopul se clătină așa de tare, încât zvârli cadavrul dracului departe de pământ, unde se prefăcu în

putregai și praf. Dracul cel mic se îngrozi și fugi imediat să-l anunțe pe Satana de cele întâmplate. Diavolul își zise: „lasă, că voi avea mai mare folos de el acolo, decât aici“, – și în clipa aceea răsări din corpul descompus al dracului o mulțime de fire de tutun. Apoi trimise alți trei draci pe pământ să semene tutunul în toată lumea.

În cealaltă legendă se povestește că un drac s-a deghizat în călugăr și a stat mai mult timp într-o mănăstire condusă de Sfântul Vasile, fără ca să fie bănuț sau observat că ieșea de la liturghie totdeauna când începea „heruvicul“ sau cântarea îngerilor. Sfântului Vasile i se părea însă de la o vreme prea suspect acest călugăr care fugea mereu dinaintea preamăririi heruvimilor și atunci se hotărî să pecetluiască toate ușile și ferestrele cu semnul crucii. La liturghie, dracul încercă iarăși să fugă, dar văzând crucile trase în dreptul tuturor ieșirilor, n-avea altă soluție decât să se urce până în vârful turnului. Aici dădu însă peste o altă cruce și înspăimântat se prăbuși.

Sfântul Vasile porunci călugărilor să scoată cadavrul necurat și să-l arunce în balta de alături. Din descompunerea acestui trup de drac crescuseră apoi tutunul.

Conform tradiției, pe mormântul lui Hristos a crescut tămâie, iar pe mormântul Diavolului tutun. Satana îi spuse Domnului Iisus: „Să vedem la care aleargă lume mai multă, la tămâie sau la tutun?“ Dar lumea a început să alerge la tutun, adică să se închine la mormântul Diavolului. Atunci Diavolul îi ceru Domnului să-i dea lui pe toți aceia care fumează, dar Hristos îi lăsă numai pe fumătorii care nu scuipau otrava tutunului din gură. De aceea vedem că majoritatea oamenilor scuipă după fumat, căci altfel ar deveni ai Diavolului.

Ideea personificării o remarcăm și la tutun sau la fumat, care sunt întruchipate în imaginea poporului într-o ființă odioasă, numită „Pafa“ ori „Păca“. Ea este identică cu „Mama Dracului“ din folclorul transilvănean. Iadul a născut-o, iar fiii săi,

dracii, au produs tutunul pentru pomenirea numelui ei. Această zeiță a tutunului avea o înfățișare satanică, monstr[uoasă] și îngrozitoare, cu coarne în cap, cu nasul lung, cu dinții colțuroși, cu ghiare de seceră și coadă lungă. Ea era bătrână, neagră și urâtă ca întunecimea iadului, iar prin gură și prin nări îi ieșeau flăcări, fum și duhoare de tutun.

Pentru ritualizarea unui cult diabolic închinat acestei „Pafa“, dracii inventară pipa cu care să-i aducă jertfă de tutun mamei lor infernale, învățându-i pe oameni cum să o preamărească prin fumat. De aceea a fost luleaua numită de popor „cădelnița Diavolului“. S-a mai observat apoi că trăgând din pipă, oamenii o pomeneau pe „Pafa“, căci inspirația fumului dădea tocmai silabizarea acestei numiri a ei. Din cele de mai sus deducem că, după credința poporului român, tutunul este un produs al Diavolului pentru a-i otrăvi pe oameni și a pune apoi stăpânire asupra lor. Această concepție este originală și caracteristică mentalității poporului nostru și nu o întâlnim la alte popoare. Din contră, tutunul era considerat aproape pretutindeni ca o plantă sacră, iar lumea primitivă o întrebuința pentru slujbele religioase sau pentru întărirea unei alianțe. De exemplu, la unele popoare americane era obiceiul ca încheierea păcii să se facă prin simbolul unei pipe fumate rând pe rând de părțile contractante. Iar preoții triburilor când voiau să ia contact cu spiritele ca să ghicească viitorul, se îmbătau cu fum de tutun până cădeau în transă. În general foile de tutun serveau pentru scopurile și ritualurile diferitelor culte păgâne.

Asupra originii tutunului nu prea găsim informații în credințele populare străine. Sârbii susțineau că tutunul a crescut din intestinele ereticului Arie, iar slavii din Rusia meridională afirmă că el ar fi răsărit din cadavrul Herodiadei, fiindcă ceruse, prin fiica ei, Salomea, capul Sfântului Ion Botezătorul.

XXIX. Bolile după credințele poporului

Medicina babelor. – Epilepsia, ciurma și holera.

– Personificarea bolilor.

Am văzut, în capitolul relativ la crearea omului, că bolile erau date omului de Diavol. Cu ajutorul lor Satana poate lovi direct în făptura zidită de Dumnezeu și poate să o răpună chiar din viață. Omul suferă calvarul boalelor pentru că pe trupul lui a înțeles Diavolul să-l combată pe Dumnezeu. După închipuirea poporului român, bolile corespundeau unor demoni puși de Diavol să le chinuiască sufletul și corpul oamenilor. Demonii aceștia, când primeau poruncă de la stăpânul lor necurat, se sălășluiau în diversele părți ale omului pe care le infiltrau cu microbii bolilor.

După o altă concepție a poporului nostru, bolile erau pedepse aplicate oamenilor pentru păcatele săvârșite. Dumnezeu îl abandonează pe omul păcătos și Diavolul vine să-l domine vremelnice până la împlinirea pedepselor prescrise de judecata divină. Este ideea ispășirii pe care o vedem reflectându-se și în numeroase proverbe sau zicători românești. Iată câteva din aceste exclamații: „Vai de păcatele lui“ ori „Ce păcate avusei, Doamne“. Iar despre un bolnav se spune adesea că „își trăgea păcatul“.

În mitologia română boalele sunt considerate ca niște ființe patologice, cu toate însușirile de viață și de trai ale omului. Ele sunt duhuri rele personificate și îmbrăcate în diferite forme. Au rațiune și voință, sensibilitate și frică, sunt îndrăznețe la

atac, dar le e teamă de riposta descântecelor, mai ales dacă vrăjile conțin cuvinte ademenitoare, căci ele se lasă foarte ușor amăgite. Se sperie de orice fleac. Cu făgăduieli, iar la nevoie chiar cu amenințări, pot fi alungate din trupul bolnavului. Bogata literatură populară de exorcisme și versificări de farmece, ne prezintă interesante și ingenioase exemple din aceste formule de făgăduieli sau amenințări. Ele se pronunțau totdeauna în limba vorbită de bolnav, căci boala ca ființă vie înțelegea numai această limbă.

Prin ritualul acestor descântece, boalele pot fi trimise asupra arborilor sau chiar și asupra altor oameni. În general, însă, ele se alungă departe, spre locuri necunoscute. Niciodată însă nu e bine să fie îndreptate spre locuri unde cântă cocoșul sau unde slujește preotul. Procedura variază după felul boalei, dar ea rezidă pe ideea dezbrăcării omului de boală, luându-i-se bucăți din hainele lui sau din păr. Aceste bucăți se aruncă apoi cu anumite ritualuri secrete sau se fixează pe crengile unor pomi. Dacă boala se prinde de pom, atunci el se usucă, sau dacă zdrențele vrăjite ale bolnavului sunt atinse de vreo altă persoană, atunci ea se îmbolnăvește.

Foarte multe metode din medicina noastră populară se găsesc și în credințele sau datinele altor popoare. Mediul mistic și superstițios al satelor noastre pline de tradiții a dat însă naștere și la o mulțime de terapeutici specifice care nu sunt cunoscute decât de români. Studii întregi s-ar putea scrie despre „*medicina babelor*“, cum o numește poporul, fiindcă secretul ei este deținut mai ales de femeile bătrâne care știu să descânte și să dezlege pe oameni de orice boală. Nu ne putem însă ocupa aici de toate boalele. Vom alege numai câteva, care au în tradiția lor folclorică și elemente de ordin mitologic.

Epilepsia, de exemplu, este cea mai caracteristică boală, căci la ea se remarcă mai vizibil cum a putut spiritul rău pune

stăpânire pe organismul omului, Diavolul este cuibărit în trupul omenesc, pe care îl face să sufere.

Ciuma, după imaginea poporului român din Bucovina, este personificată în figura unei ființe cu cap de om, cu coarne de bou și cu coadă de șarpe, având la vârful ei un ghimpe cu care îi înțeapă pe oameni și îi infectează. La Brăila se spunea însă că ciuma e ca o femeie cu codițe multe. Aiurea se crede că ar avea aripi și o sabie lată cu care îi seceră pe oameni. Aceștia, însă, totuși, au putut scăpa de prigoanele ei, căci Sfântul Haralambie o ține legată și nu-i da drumul numai dacă oamenii nu respectă legile lui Dumnezeu și nu-i serbează ziua.

Legende românești ne arată cum a fost „ciuma” biruită de Sfântul Haralambie și cum i-a dat Dumnezeu în grija sa păzirea acestui demon care se hrănea din carne omenească. În unele biserici vechile icoane ni-l înfățișează pe Sfântul Haralambie călcând sub picioare „demonul ciumei”.

Holera este întruchipată într-o babă urâtă, care umblă cu secera într-o mână ca să-și caute victimele. Poporul cunoaște o mulțime de remedii preventive și curative pentru înfrângerea ei. Sunt răspândite mai ales poveștile despre cămașa țesută după anumite prescripții superstițioase, care dă omului ce o îmbracă o putere de imunitate împotriva ei.

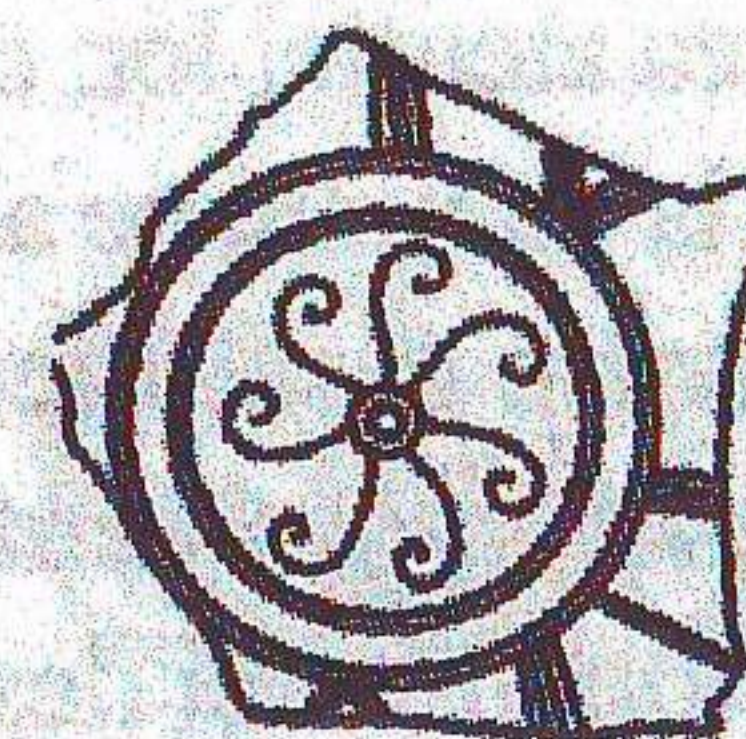
Deochiul e cea mai răspândită boală. Orice durere ce nu poate fi altfel explicată se spune că provine din deochi. El poate atinge atât pe oameni, cât și pe animale sau chiar obiecte neînsuflețite. Această boală nu se poate vindeca decât cu descântece combinate cu ritualuri în care cărbunele de lemn joacă un rol hotărâtor.

Ca amulet de apărare în contra deochiului poporul folosește o bucată de usturoi legată de o panglică roșie.

Boala deochiului este cauzată de privirea admirativă a unui om „rău la ochi” după cum se zice. De regulă au facultatea de a deochea acei oameni care sunt predestinați să devină strigoi

după moarte sau care posedă însușiri de strigoi chiar în viață fiind. Ei pot fi recunoscuți îndeosebi după sprâncenele îmbinate și după puterea magică a privirii lor când admiră frumusețea cuiva sau a unui animal ori lucru. Ei mai pot fi demascați de zgârieturile rămase pe fața lor a doua zi după noaptea Sfântului Andrei, când strigoi morți își părăsesc mormintele ca să se bată cu „oamenii-strigoi”.

S-ar putea prelungi încă foarte mult lista bolilor care au o geneză de ordin superstițios ori au ceva comun cu concepțiile mitologice ale poporului român. Am vrut să dăm numai câteva exemple, fără să intrăm în amănuntele acestui domeniu de folclor și fără să mai insistăm asupra medicinei sătești privitoare la animale, care prezintă și ea specimene interesante din punctul de vedere al credințelor populare.

XXX. Dușmanii supranaturali ai omului

Din cele de mai sus am constatat că omul este urmărit și lovit mereu de uneltirile demonilor, care caută să-l servească pe Diavol în lupta ce o duce împotriva lui Dumnezeu și a operei sale divine. Am arătat o serie de duhuri rele care îl pândeau pe om de-a lungul vieții. Numărul acestor spirite este infinit de mare, căci Satana poate inventa încontinuu alte și noi forțe demonice pe care să le năpustească asupra oamenilor.

În concepția poporului, spiritele rele sunt ființe vii, având aceleași nevoi și însușiri ca oamenii. Ele pot avea familii și copii, se hrănesc și beau, pot fi rănite, ba chiar ucise. De exemplu, unele din ele, conform legendelor, sunt prinse și arse. Locul lor de întâlnire este de obicei la hotare sau la încrucișarea drumurilor, de aceea vrăjitoarele preferă să-și facă vrăjile la aceste răspântii. Tot în astfel de locuri se pot face mai bine și dezlegările oamenilor vrăjiți. Totuși nu e prudent ca omul să stea pe aceste locuri, căci s-ar putea ca Sfântul Ilie, fulgerând asupra demonilor, să-l trăsnească și pe om.

În lupta oamenilor contra duhurilor rele se folosesc diverse mijloace, dintre care, conform tradiției, cele mai eficace s-au dovedit a fi păcăleala, zgomotul, focul și scuipatul.

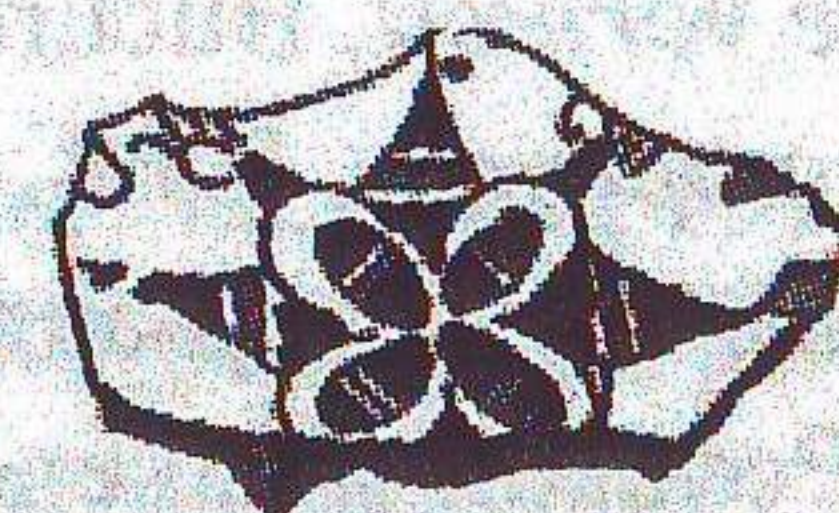
Oamenii pot uneori înșela spiritele necurate prin întinderea de curse sau prin deturnarea atenției lor, cum ar fi cazul nuntașilor care nu se întorc acasă de la cununie pe același drum ca să nu dea peste duhurile rele potrivnice căsătoriei, care țin calea mirilor.

Cele mai cunoscute zgomote pentru alungarea spiritelor demonice erau tragerea clopotelor și descărcarea puștilor. Când

bântuia ciurma, clopotele bisericilor sunau neconținut, iar la Bobotează și la sărbători se trăgeau focuri de armă.

Pentru a feri casa și vitele de slujitorii Diavolului, se aprindeau la anumite ocazii focuri.

Cel mai răspândit obicei era însă scuipatul, care îndepărta orice duh primejdios din jurul omului.

Bibliografie

- Abegkian M., *Der armenische Volksaberglaube*, Leipzig, 1899.
- Bălăşel Teodor, *Versuri populare române*, Craiova, Biblioteca populară Ramuri.
- Beza Marcu, *Paganism in Roumanian Folklore*, 1928.
- Bibicescu I. G., *Poezii populare din Transilvania*.
- Cătană Gheorghe, *Poveştile Banatului*, Gherla, 1894.
- Idem, *Poveşti populare din Banat culese din gura poporului*, Braşov, 1908.
- Carolidis P., *Bemerkungen zu den kleinasiatischen Sprachen und Mythen*, Strassburg, 1913.
- Cerquand J.-F., *Légendes et récits populaires du Pays basque*, Pau, 1875-1882.
- Chauvin V., *Bibliographie des ouvrages arabes et relatifs aux Arabes*, Liège, 1892-1922.
- Ciauşeanu G. F., *Superstiţiile poporului român*, Bucureşti, 1914.
- Cosmulei D., *Credinţe şi superstiţii aromâneşti*, Bucureşti, 1909.
- Culloch Mac A. J., *Eddic Mythology*, Boston, 1930.
- Cumont Franz, *Les religions orientales dans le paganisme romain*, Paris, 1909.
- Densuşianu N., *Dacia preistorică*, Bucureşti, 1913.
- Dixon B. Roland, *Oceanic Mythology*, Boston, 1916.
- Dumitraşcu N. I., *Strigoii, Din credinţele, datinele şi povestirile poporului român*, Bucureşti, 1929.
- Idem, *Oraşii sau carte de vornicit*, Bucureşti, 1937.
- Idem, *Snoave şi legende populare*, 1908.
- Idem, *Moşteniri, Povestiri, legende şi amintiri istorice*, 1922.
- Idem, *Vorbe de demult, Povestiri şi legende*, 1929.

- Idem, *Cine a albit pe dracu? Povestiri, snoave şi legende româneşti*, Arad, 1932.
- Enthoven R. E., *The Folclore of Bombay*, Oxford, 1924.
- Ehrenreich Paul, *Die Mythen und Legenden der südamerikanischen Urvölker*, Berlin, 1905.
- Idem, *Die allgemeine Mythologie und ihre ethnologischen Grundlagen*, Leipzig, 1910.
- Gaster M., *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.
- Idem, *Crestomaţia română*, Bucureşti, 1891.
- Idem, *Rumanian Bird and Beast Stories*, 1915.
- Gennep Arnold van, *Mythes et légendes d'Australie*, 1906.
- Idem, *La formation des légendes*, 1910.
- Gorovei Arthur, *Credinţe şi superstiţii ale poporului român*, Bucureşti, 1915.
- Idem, *Descânteceale românilor*, 1931.
- Grimm Jakob, *Deutsche Mythologie*, Berlin, 1875-1878.
- Gruppe O., *Griechische Mythologie und Religionsgeschichte*, München, 1906.
- Hahn G. I. v., *Griechische und albanesische Märchen*, München-Berlin, 1918.
- Hasdeu P. B., *Cuvinte din bătrâni, Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*, Bucureşti, 1880.
- Idem, *Etymologicum Magnum Romaniae*, Bucureşti, 1886-1896.
- Hésiode, *La Théogonie*.
- Hillebrandt Alfred, *Vedische Mythologie*, Breslau, 1891-1902.
- Holmberg Uno, *Fino-Ugric, Siberian Mythology*, Boston, 1927.
- Hovelacque A., *L'Avesta, Zoroastre et le Mazdéisme*, 1880.
- Ispirescu P., *Poveştile unchiaşului sfătos*.
- Idem, *Basmele românilor*, 2 volume.
- Jarnik I. U., *Glossaire des chansons populaires de Transylvanie*, Bucarest, 1885.
- Jarnik I. U. şi A. Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, 1885.
- Kiriak I. dr., *Mythologie*, Bucureşti, 1922.
- Krappe H. Alexandre, *La genèse des mythes*, Paris, 1938.
- Idem, *Etudes de mythologie et de folklore germaniques*, Paris, 1928.

- Idem, *The Science of Folk-Lore*, 1930.
- Idem, *Mythologie Universelle*, 1930.
- Krauss S. F., *Sagen und Märchen der Südslaven*, Leipzig, 1883-1884.
- Idem, *Sitte und Brauch des Südslaven*, Wien, 1885.
- Kreh Gregor, *Einleitung in die slawische Literaturgeschichte*, Graz, 1887.
- Koch-Grünberg, *Indianermärchen aus Südamerika*, Jena, 1920.
- Lasch Richard, *Die Ursache und Bedeutung der Erdbeben im Vollksglauben und Volksbrauch*, 1902.
- Lavedan Pierre, *Dictionnaire illustré de la Mythologie et des Antiquités Grecques et Romaines*, Paris, 1931.
- Leger L., *Esquisse sommaire de la Mythologie slave*, Paris, 1882.
- Liuba Marcu L., *Căpcâanii adecă tătarii*.
- Macdonell A. A., *Vedic Mythology*, Strassburg, 1897.
- Mannhardt W., *Germanische Mythen*, Berlin, 1858.
- Marian S. Fl., *Ornitologia poporană română*, Cernăuți, 1883.
- Idem, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, Studiu folcloristic, București, 1904.
- Idem, *Nașterea la români*, Studiu etnografic, București, 1892.
- Idem, *Nunta la români*, Studiu etnografic, București, 1891.
- Idem, *Înmormântarea la români*, Studiu etnografic, București, 1892.
- Idem, *Vrăji, farmece și desfaceri*, București, 1893.
- Idem, *Sărbătorile la români*, Studiu etnografic, 3 volume, București, 1898-1901.
- Idem, *Descânțece poporane române*, Suceava, 1886.
- Marian-Mariencescu At., *Colinde*, București, 1861.
- Mariencescu M. Ath. Dr., *Cultul păgân și creștin, Sărbătorile și datinele romane vechi*, București, 1884.
- Maury A., *Croyances et legendes du Moyen-Age*, 1896.
- Mazon André, *Contes slaves de la Macedoine sud-occidentale*, 1923.
- Mythologie Universelle*, Payot, Paris.
- Negelein J. v., *Germanische Mythologie*, Leipzig, 1912.

- Nenițescu Ioan, *De la românii din Turcia europeană*, Studiu etnic și statistic asupra aromânilor, București, 1895.
- Norden E., *Die Geburt des Kindes*, 1924.
- Novacovici Emilian, *Din comoara Banatului. Folclor*, Oravița, 1926.
- Obedenaru Gh. M. Dr., *Texte macedo-române*, Basme și poezii poporane de la Crușova, București, 1891.
- Oldenberg H., *La Religion du Veda*, 1903.
- Otescu I., *Credințele țăranului român despre cer și stele*.
- Pamfile Tudor, *Povestea lumii de demult după credințele poporului român*, București, 1913.
- Idem, *Văzduhul după credințele poporului român*, București, 1916.
- Idem, *Pământul*, București, 1924.
- Idem, *Cerul și podoabele lui*, 1914.
- Idem, *Sfârșitul lumii după credințele poporului român*, Bârlad, 1911.
- Idem, *Diavolul învrăjbitor al lumii*, București, 1914.
- Idem, *Dușmani și prieteni ai omului*, București, 1916.
- Idem, *Comorile după credințele poporului român*, București, 1916.
- Idem, *Agricultura la români*, 1913.
- Idem, *Sărbătorile la români*, Sărbătorile de vară, București, 1910.
- Idem, *Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului*, București, 1914.
- Idem, *Crăciunul*, București, 1914.
- Papahagi Per., *Megleno-românii*, București, 1902.
- Idem, *Basme aromâne*,
- Pop Reteganul Ion, *Povești din popor*, Sibiu, 1895.
- Preller L., *Griechische Mythologie*, Berlin, 1894.
- Rădulescu-Codin C., *Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, 1910.
- Idem, *Îngerul românului*, Povești și legende din popor, București, 1913.
- Rădulescu-Codin C. și Șt. St. Tuțescu, *Dăfii*, Craiova,
- Rădulescu-Codin și D. Mihalache, *Sărbătorile poporului*.
- Reinach Salomon, *Cultes, Mythes et Religions*, 5 vol, 1906-1923.
- Rialle G., de, *La Mythologie comparée*, Paris, 1878.
- Roskoff Gustav, *Geschichte des Teufels*, Leipzig, 1869.

- Șăineanu Lazăr, *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*, București, 1895,
 Idem; *Studii folclorice*, București, 1896.
 Schischmanoff Lydia, *Légendes religieuses bulgares*, Paris, 1896.
 Scott G. I., *Indo-Chinese Mythology*, Boston, 1918,
 Sébillot Paul, *Le Folk-Lore de France*, 1904-1907,
 Idem, *Le Paganisme contemporain chez les peuples celto-latins*, 1908.
 Sevastos Elena, *Nunta la români*, București, 1889,
 Siecke Ernest, *Die Urreligion der Indogermanen*, Berlin, 1897,
 Idem, *Die liebesgeschichte des Himmels*, Strassburg, 1892.
 Idem, *Der Gott Rudra im Rig-Veda*, 1898,
 Idem, *Mythologische Briefe*, Berlin, 1901,
 Idem, *Indogermanische Mythologie*, Leipzig, 1921.
 Strauss A., *Die Bulgaren*, Leipzig, 1898.
 Teodorescu G. Dem., *Poezii populare*, București, 1885.
 Idem, *Credințe, datine și moravuri ale poporului român*, București, 1874.
 Tocilescu Gr., *Materialuri folcloristice*, 3 vol, București, 1900.
 Toutain J., *Etudes de mythologie et d'histoire des religions antiques*, 1909.
 Idem, *Les cultes païens dans l'empire romain*, Paris, 1920,
 Tuțescu Șt., St., *Din trecut*, Giurgiu, 1901.
 Vârcol V., *Graiul din Vâlcea*, București, 1910.
 Vinson J., *Le Folk-Lore du Pays basque*, 1883.
 Voronca [Niculiță-Voronca] E., *Datinele și credințele poporului român*, Cernăuți, 1903.
 Idem, *Studii de folclor*, București, 1908-1912,
 Vulpesco Michel, *Les coutumes roumaines périodiques*, Paris, 1927,
 Wuttke Adolf, *Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart*, Berlin, 1900,
 Zanne I. A., *Proverbele românilor*, 10 vol.

Cuprins

<i>O mitologie română uitată</i> (I. Opreșan)	5
<i>Notă asupra ediției</i> (I. Opreșan)	17

MITOLOGIA ROMÂNĂ

[1.COSMOGONIA]	
I Folclorul mitologic românesc	37
II Misterul precosmic în miturile românești	39
<i>Originalitatea concepțiilor noastre populare. – Creatorii lumii. – Credințe despre nașterea lui Dumnezeu. – Rolul Diavolului.</i>	
III Dualismul cosmogonic în miturile românești	44
IV Crearea pământului.....	47
<i>Când și din ce s-a făcut pământul. – Cum s-a zidit lumea. – Separarea uscatului de apa. – Pământul plutitor.</i>	
V Apele pământului	50
<i>Apele de la marginea pământului. – Săparea izvoarelor. – Povestea gaiței și a bufniței. – Cum s-a găsit apa de băut. – Diverse credințe populare. – Cum s-a făcut marea.</i>	
VI Legende și credințe despre întinderea pământului.....	56
<i>Pământul este un cerc de lut care plutește pe mările universului. – Centrul, orizontul și fundul pământului. – Straja îngerească de la marginile lui.</i>	
VII Blajinii sau ființele din lumea subterană	60
<i>Originea și fizionomia Blajinilor. – Legătura dintre oameni și Blajini. – Paștele Blajinilor.</i>	
VIII Temelia și arhitectura cosmică în miturile poporului român..	64
<i>Pe ce se reazimă lumea. – Stâlpii sau furcile pământului. – Peștii care proptesc suprafața solului plutitor. – Alte animale sau lucruri pe care se sprijinește lumea.</i>	
IX Mitologia orogenică a poporului român	68
<i>Ridicarea munților. – Mituri de origine mazdeistă. – Formarea munților în epoca creației.</i>	
X Legende despre crearea munților	72
<i>Diverse mituri. – Rolul albinei și al ariciului. – Ridicarea munților de către îngeri. – Formarea lor în urma potopului. – Coaja și culoarea pământului.</i>	

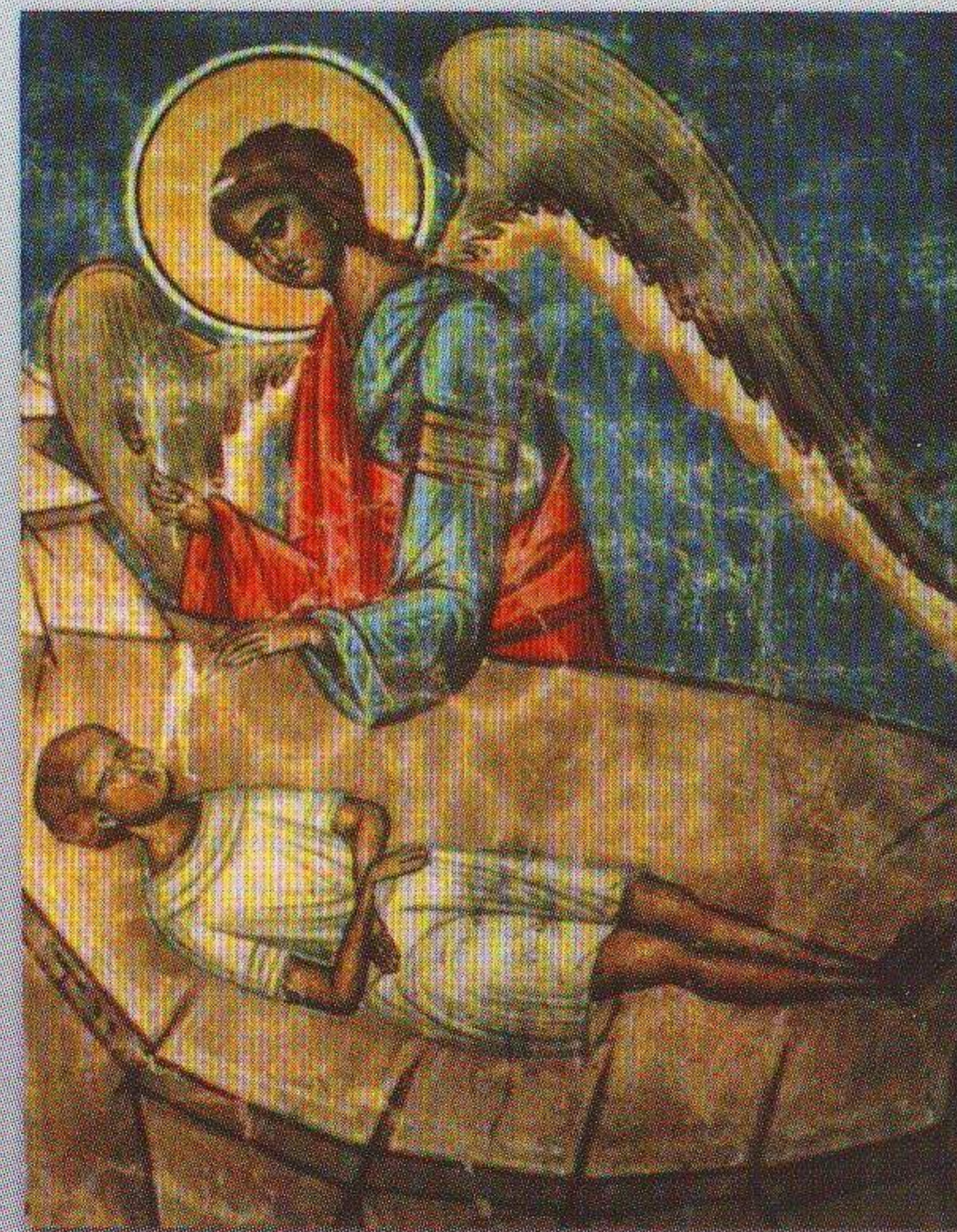
XI Concepții despre viața și funcționarea pământului.....	76
<i>Poporul nostru crede că pământul este viu și trăiește, că el simte și muncește ca orice ființă care are viață. – Originalitatea acestor credințe și mituri.</i>	
XII Cultul pământului în mitologia românească	79
XIII Sfârșitul lumii	83
<i>Răutatea oamenilor pregătește prăbușirea mondială. – Semnele prevestitoare ale cataclismului. – Potopul. – Legende despre corabia lui Noe.</i>	
XIV Cutremurele de pământ	88
<i>Cauzele zguduirilor terestre. – Consecințele rele și posibilitățile de evitare a acestor nenorociri. – Fenomene astronomice și atmosferice care prevestesc sfârșitul lumii. – Eclipsele și cometele.</i>	
XV Cum se va produce distrugerea lumii.....	91
<i>Sursele mitologice de inspirație apocaliptică. – Etapele cataclismelor. – Mistuirea prin foc. – Bătălia finală. – Prăbușirea stâlpilor cosmici. – Nașterea altei lumi.</i>	
[2. ORIGINEA OMENIRII]	
XVI Mituri despre originea omenească	96
<i>Concepția creației divine a omului. – Orațiile de la nunțile țărănești conțin credințe tradiționale despre făurirea oamenilor. – Crearea lui Adam. – Cum a fost zidită Eva.</i>	
XVII Originea dualistă după legendele antropogenice	101
<i>Concepția mazdeistă. – Trupul a fost făcut de Diavol, iar sufletul de Dumnezeu. – Modelarea primului om. – Ființa androgenă a lui Adam. – Femeia este făcută din coadă de diavol.</i>	
XVIII Cea dintâi familie.....	104
<i>Raiul și viața primilor oameni. – Păcatul strămoșesc. – Izgonirea din Paradis. – Călcarea noilor porunci dumnezeiești. – Înțelegerea lui Adam cu Diavolul.</i>	
XIX Legende despre Adam	108
<i>Cum și-a vândut Adam sufletul Diavolului. – O veche poveste bănățeană despre stabilirea vârstei omenești. – Capul lui Adam. – Copiii primilor oameni.</i>	
XX Prima moarte omenească	111
<i>Ea a fost provocată de omor. – Cum s-a născut ideea asasinatului. – Originea și comiterea celei dintâi crime. – Moartea lui Avel. – Pedepsa lui Cain.</i>	

XXI Primele rase omenești.....	114
<i>Mituri despre existența uriașilor – Făptura și viața giganților. – Moartea și completa lor dispariție. – Lupta uriașilor cu forțele divine. – Originalitatea legendelor românești. – Asemănări cu mitologia clasică.</i>	
XXII Alte rase din primele timpuri ale lumii	118
<i>Legende despre comorile uriașilor. – Căpcăunii. – Fizionomia și traiul lor. – Cuptorul căpcăunilor. – Ei se hrăneau din carne de om. – Asemănări cu mitul ciclopului Polifem. – Cum au scăpat oamenii de urmărirea căpcăunilor.</i>	
[3. LUMEA SPIRITELOR]	
XXIII Credințe și mituri despre puterile și acțiunile demonice.....	121
<i>Spiritele rele care zădărnicesc nașterea omului. – „Filma” zâna mlaștinelor bănățene. – Influența bogomilismului. – Studiu comparativ cu mitologia romană.</i>	
XXIV Concepțiile poporului nostru despre făurirea destinului omenesc	126
<i>Soarta omului. – Ursitoarele. – Comparație cu concepția romanilor despre „Parce”. – Unde și cum trăiesc Ursitoarele. – „Cartea sorții”. – Cum se face ursirea destinului. – Credințe și datini.</i>	
XXV Îngerul păzitor în miturile și credințele poporului nostru	132
<i>Ocotirea omului de duhurile rele. – Persecuțiile Diavolului. – Schimbarea copiilor. – Combaterea „Vidmelor”. – Rolul îngerului păzitor. – Când și de ce a instituit Dumnezeu un înger păzitor pe lângă fiecare creștin.</i>	
XXVI Norocul providențial.....	136
<i>„Norocul” și „Partea”. – Legende despre existența lor. – Șarpele casei. – Talismanele.</i>	
XXVII Demonul nenorocirii	141
XXVIII Tutunul, iarba Diavolului.....	143
XXIX Bolile după credințele poporului	146
<i>Medicina babelor. – Epilepsia, ciurma și holera. – Personificarea bolilor.</i>	
XXX Dușmanii supranaturali ai omului.....	150
Bibliografie.....	152

Caracterul specific al mitologiei române nu numai că e punctat pe parcursul întregii lucrări, dar e insistent subliniat. Nu atât din dorința personală a autorului de a o individualiza cu orice preț, ci ca urmare firească a însăși substanței legendelor mitologice analizate.

Faptul îi apăsărea lui Aurel Cosma jr. cu atât mai evident, cu cât el nu se limitase la parcurgerea imensei bibliografii pe care o indica, ci întreprinsese și personal numeroase cercetări în diverse zone ale țării, tocmai spre a se elucida asupra unor sensuri mai puțin relevate de culegerile anterioare.

I. OPRIȘAN

Spre deosebire de cercetătorii anteriori și posteriori ai domeniului, Aurel Cosma jr. și-a propus deliberat să înfățișeze, în sinteza sa mitologică, materialul în perspectiva strictă a originalității sale față de tot restul fenomenelor universale similare.

Chiar dacă războiul l-a împiedicat să-și definitiveze, cum ar fi dorit, opera, viziunea specifică asupra lumii și vieții a poporului român se conturează din ce ne-a lăsat suficient de atractivă și pregnant individualizată.

Scotând-o din uitarea Timpului, o repunem în circulație ca pe una dintre cele mai importante contribuții la circumscrierea spiritualității naționale lăsate de înaintași.

I. OPRIȘAN

